

85072

P A S Z T O
T Ö R T É N E T E

I r t a:

V A S S J Ó Z S E F

állami el. isk. igazgató, iskolafelügyelő.

G Y Ö N G Y Ö S
1939.

Forrásmunkák :

1. Albert Ferenc : Heves- és Külső-Szolnok vármegyék leírása. 1868.
2. Szederkényi Nándor : Hevesvármegye története. I—IV. kötet. 1893.
3. Békefi Remig dr. : A zirci, pilisi, pásztói és szentgotthárdi egyesített apátságok története. I—III. kötet.
4. Dr. Borovszky Samu : Hevesvármegye monográfija. 1909.
5. A pásztói szabó-szűrszabó-szűcs céh iratai, okmányai.
6. A községháznál levő régi jegyzői feljegyzések. 1759—1800.
7. Az egyesületek és iskolák irattára.

(R
2)

85072

Ezen munka készült 1925—1938-ig

TARTALOMJEGYZÉK :

Előszó.

I. Fontosabb évszámok Pásztó történetéből.

II. Pásztó neve.

III. Pásztó története :

- a.) A város története. Hősihalottak.
- b.) Városbírák ; a zsidóság letelepülése.
- c.) A plebánia-templom és a Szentlélek-templom története. A plebánosok névsora 1332—1938-ig.
- d.) A nevezetesebb pásztói nemzetségek és a 200 évesnél régibb többi családok.

IV. A pásztói céhek :

- a.) A céhek története.
- b.) Okmányok.

V. A mai Pásztó :

- a.) Földrajzi és gazdasági viszonyok.
- b.) Társadalmi élet és művelődés :
  - I. Iskolák.
  - II. Egyesületek, körök, sajtó, irodalom.
  - III. A nép műveltsége és szokásai.
- IV. Egészségügy, kórház.

ELŐSZÓ

Ez a szerény mű 13 évi búvárkodás eredménye. Megírásához a gondolatot az adta, hogy — annak idején — a népművelési előadások során a hallgatóság nagy érdeklődést mutatott a község — hajdani város — története iránt.

De ugyanakkor azt tapasztaltam, hogy a község nagyobb része alig ismer valamit a község muljából. Pedig Pásztónak több mint 1000 éves mulja van !

Ez a mult tele van sok-sok szenvedéssel, verejtékkel és küzködéssel, de ugyanakkor tele van dicsőséggel és mélyeséges hittel is.

A hit acélozta meg a lelkeket a nehez és válságos időkben s azért jött minden bukás után a feltámadás.

Célom volt a szélesebb néprétegekkel is megismertetni a multat, mert a mult tanulmányozása közben erőt és hitet meríthetünk a szebb és boldogabb magyar jövőndőre.

Ha ezen célomat elértem, akkor munkám nem volt hiábavaló.

***

Köszönet mindazoknak, akik e mű megszületése körül segítségemre voltak. Köszönet elsősorban Stolmár Viktor, vitéz Ágasyváry Lajos, Zeke Gábor, Strémen József, Várhegyi (Gottlieb) Miklós és Pálmai Gyula uraknak hathatós támogatásukért.

Gyöngyös, 1939.

A magyar feltámadás kezdetének évében.

Szerző.

I. Fontosabb évszámok Pásztó történetéből.

- 896 táján itt pihent meg Árpád fejedelem honfoglaló hadaival és innen küldötte vezéreit az északibb vidékek elfoglalására.
1135. évből származó oklevél szerint Pásztó Aba Sámuel király birtoka volt.
- 1190-ben III. Béla királyunk a ciszterci-rend számára itt apátságot alapított.
- 1265-ben az apátság kegyura István, V. István király feleségének lovászmasterere.
1303. Itt járt Vencel királyunk és az egrí káptalan részére itt állított ki egy oklevelet.
- 1332-ben szerepel először a Szent Lőrinc plebánia-templom.
1407. április 26-án Zsigmond királyunk a budai polgárokat megillető jogokkal ruházta fel a pásztóiakat.
1461. szeptember 22-én Mátyás királyunk tartózkodott Pásztón. A Zsigmondtól nyert kiváltságokat ő is megerősítette.
- 1490—1516. II. Ulászló szintén megerősíti e kiváltságokat.
- 1551-ben a török elől visszavonuló királyi hadak felégették a pásztói erőseget és a város nagy részét.
- 1552-ben Pásztó már török uralom alatt volt.
- 1666-ban I. Lipóttól nyerték céhlevelüket a szabók.
1679. Horváth János kuruc-kapitány felépíttette romjaiból a Szentlélek templomot.
- 1688—1700-ig itt tartották a megyei közgyűléseket.
- 1700 körül találták meg Hédervárott a Zsigmondtól kapott oklevelet.
1701. március 26-án I. Lipót is megerősítette a város kiváltságait.
- 1715-ben nagy jégverés pusztította el a határt. Ennek emlékére tartják a bokcusi kőmenetet.
- 1716—1717-ben marhavész pusztította el a marhaállományt.
- 1723-ban építették a Szent Lőrinc templom tornyát.
1725. évben a zsidók gondatlansága miatt leégett a város fele és ezért nemcsak a városból, hanem az egész vármegyéből kitiltották őket.
- 1740—1780-ig Mária Teréziától kapták céhlevelüket a csizmadiaik.
- 1743-ban állították helyre a török által elpusztított monostort.
- 1763-ban nyitották meg a Szentlélek temetőt.
- 1764-ben tették le a róm. kat. plebánia alapját.
1769. okt. 27-én Pásztón tartózkodott Eszterházy Károly püspök.

- 1780-ban nyitották meg a felső és alsó temetőt.
 1781. II. József császár eltörölte az apátságot.
 1786-ban nagyobbították meg a Szent Lőrinc templomot.
 1787. szeptember 18-án költöztek el a ciszterciák Pásztótól.
 1787-ben költöztek be ismét a zsidók.
 1788-ban az alsó temető északi felén jelölték ki a zsidók részére a temetőt.
 1790. június 28-án leégett a városház környéke.
 1797-ben leégett a város alsó fele.
 1802. évben I. Ferenc király helyre állította az apátságot.
 1804. A pintér (bognár)-céh csehlevelet kapott I. Ferentől.
 1806-ban leégett a város alsó része.
 1822-ben újból leégett a város jelentékeny része.
 1836-ban az egész város leégett. Ekkor tarolták le a mátrai erdőt s azóta kopár a Mátra e része.
 1872-ben Pásztó járási székhely lett.
 1883-ban megszűnt járási székhely lenni.
 1931-ben Pásztón szolgabírói kirendeltséget állítottak fel.

II. PÁSZTÓ NEVE

Mint ősrégi helynek, Pásztónak a neve is sok változáson ment keresztül. Nevének legrégebb alakjai voltak: Pasztuch, Paszth. Ezekből az alakokból fejlődött ki a Pászthó, majd a jelenlegi Pásztó elnevezés. Eredeti nevét a rajta keresztül folyó Kövecses, (Kövecses) pataktól nyerte, melyet azelőtt Pasztnak hívtak.

Szerelt még Szakállas Pásztóhó néven is egy ideig. E nevét az 1684-ből származó pecsétjén látható szakállas lőtől kapta. Ez a szakállas fő díszíti a mai községháza homlokzatát is.

Hogy ez a szakállas fő honnan és hogyan került a címerbe, erről hiteles feljegyzések nincsenek.

A szomszédos és környékbeli községek palóc lakossága ma is csak Pásztóhá néven emlegeti.

III. PÁSZTÓ TÖRTÉNETE

a) A város története.

Pásztó története tulajdonképen a honfoglalással kezdődik. A honfoglalást megelőző korokról az itt-ott előbukkanó leletek nyújtanak némi tájékoztatást.

A legrégebb időben e területet is tenger borította. E tenger maradványai a nőgrádi oldalon található kisebb tengeri csigák. Nagyobb tengeri kagylók, halmaradványok, lenyomatok pedig a mátraszöllősi mészkőbányában találhatóak.

Hogy az ember mikor jelent meg e tájon, arról a földből kikerülő és különféle korokból származó leletek adnak felvilágosítást.

A Pásztóhoz közel levő Óvár-hegyen régi avar telep nyomai még ma is feltalálhatók. A réz és bronz-korszakból származó telepeket pedig az ugyancsak közeli Zagyvaszentjakab és Apc községek határában tártak fel. Az Agasvár alatt szkitha eredetű üveggyöngyök, Pásztón pedig római érmék kerültek napfényre.

E néhány adat is tanúbizonyosság arra, hogy a Mátra e részén és a Zagya völgyében már a legrégebb időkben is mozgalmal élet volt.

A Zagya árterülete dúsz legelőt, az erdők sok vadat, az erdőközös-rúta hegyek pedig védelmet nyújtottak az ide-oda vándorló különféle népeknek.

A honfoglalást közvetlen megelőző időben már szláv törzsek laktak e vidéken. Pászto is lakott hely volt. Innen ered Szilávos neve is.

896 táján, a honfoglalás idején, Pászto már nevezetesebb helyként szerepel. Anonymus, Béla király névelten jegyőzje, megemlíti krónikájában, hogy Árpád fejedelem itt pihenőt tartott és seregének egy részét innen küldötte Szöröd, Kadocsa és Huba fejedelmi személyek vezetése alatt a mai Gömör, Nógrád és Nyitra vidékeinek meghódítására.

A névelten jegyző krónikájának XXXII. fejezetében ezket írja:

„Árpád vezér seregével Borosdólt Kács felől jöve az Egur folyóig és ott néhány napig megpihen, hol fagylyakból az ő részére egy halomtól állítanak. (s a gallyakból befűdött halom szin-halomnak nevezetik) és itt alakult helység ma is Szialomnak nevezetik, honnét az ő tábora lenyult egész Poruzló váráig, innét megindulván, jöve a Zogoa (Zagya) vizéig, hol e folyó partján tábort ütven, innét a Tiszától a Mátra erdejéig meghódította az egész vidéket s annak minden lakosait s a Mátra erdejében nagy földet ad Ed és Odómér kun vezérének, hol azután az ő unokáj Pota, várat épített, mely azután az ő nevéről Pata várának azvezettet s ennek a Pata vezérnek nemetségéből származott azután Sámuel király, ki kegyességéit Apának (oba, aba) nevezettet.”

Majd a következők XXXIII. fejezetében pedig:

„Ekkor azon három úr, (Zsóárd, Kadocsa, Huba) Árpád vezértől búcsút vevén, megindúla azon helyről, melyet Pasztuchnok (Pászto) hívnak és a Hongon vize mellett lovagolva, azon folyón átkelének a Saouyn vize mellett.”

1135. évből már irások említen is szől Pásztoról, Ugyanis egy ebből az évből származó oklevél szinté itt királyi szállóhely volt, melyet Aba Sámuel király építtetett. Ez azt bizonyítja, hogy nemcsak Pata vidéke, hanem Pászto is az Aba nemetség birtoka volt.

A királyi nemetség több ága lakott itt ebben az időben, sőt maga a király is lakott Pászton és udvart is tartott.

Szent László király idejében is még mindig királyi birtok volt, mert a pászto királyi kúriát Szent László a nővére hozományaképen Lampert ispánnak adományozta.

Hogy még azután is jelentékenyebb hely maradt Pászto, az kitűnik abból is, hogy királyaink közül többen is felkeresték. Járt itt V. István, továbbá Vencel királyunk is. Vencel 1303-ban tartózkodott itt s ez alkalommal egy oklevelet állított ki az egri káptalan részére.

De nem kerülte el a várost Mátyás király sem. Az 1440-es és 50-es években a csehiek tartották megszállva e vidéket. Pászto könyvéken Pata vára volt a főfőszék, ahonnan Mátyás király hadai ütköztek el őket.

Amidőn az egész vidéket megfűzöttotta a csehektől Egert is meglátogatta 1461-ben. Égerből Pászto-ra jött és szeptember 22-én egy levelét innen keltezte.

Ebben az időtájban vára is volt Pásztonak, de hogy hol állott ezen vár, arról nincsenek feljegyzések. Valószínűleg palánkvár lehetett s máshol nem állhatott, mint a Zagya mentén, valahol a Zagya és Kövecses összefolyásánál. Azt sem tudjuk, hogy mikor épült. Anonymus nem tesz róla említést s így az ő idejében még nem lehetett meg. A valószínűség amellet szól, hogy a tatárjárás után emlék.

Ez az erősség 1551-ben pusztult el, amikor a törökök elől visszavonuló királyi csapatok felgyújtották és vele együtt a város nagyrészét is felperzelték.

Pászto jelentőségét emelte azon tény is, hogy III. Béla királyunk 1190-ben itt egy monostort alapított a ciszterci-rend számára. Ez a monostor a város szélén állott, ahol az apátság mai épülete áll. A pászto apátok közül a következők ismeretesek: Imbertus (1277.), Blondelus (1332.), Ulrik (XIV. század.), Ulrik (1472.), Mulich Henrik (1480.), Lukács (1502.) és Lukács (1568. előtt.)

Ezen monostor régebbi kegyurai közül 1265. évben kelt okmányok Istvánt, Domokos mester fiát, a királyné lovászmeesterét említk.

V. István király ugyanezen időben (1265) István lovászmesternek mint a pászto apátság kegyurának, oly kiváltságot adott, hogy ezen monostor jobbágyaink ügyében rajta kívül se a nádor, se az országbíró, sem pedig a főispán nem bíraskodhat.

1356-ban az apáton kívül csak két szerzetes élt itt. Mivel azonban az apátság jövedelme 140 forint volt, elrendeltek 4 szerzetes tartását. 1383-ban már az apáton kívül tényleg 3 szerzetes szerepelt: Henrik, János és Tamás.

Ebben az időtájban elég forgalmas hely lehetett Pászto, mert hiszen itt haladt át a Budáról a felvidékre vezető egyik főbb útvonal is. III. Endre királyunk idejében már vásártartási joga is volt. Azok a kereskedők, akik Budáról Egere mentek, hogy kikerüljék a kompolmi vámat, gyakran jöttek Gyöngyösnek és Pásztonak. Ilyenkor Pászton is vásárt csaptak.

Az 1407. év nagy forduló pont volt Pászto életében. 1407. április 26-án Zsigmond király nagy kiváltságokkal ruházta fel Pászto lakosságát Tary Lőrinc királyi pincemester kérsére. A kiváltságlevél szerint Tary Lőrincnek és testvéreinek, továbbá a Pászto apátságának Pászton lakó jobbágyai és népei sem Tary Lőrinc, sem pedig az ő testvérei cselekedete miatt nem vonhatók felelősségre. Ezért ilyen címen sem egyházi sem pedig világi bíróság nem büntetheti őket sem vagyonukban sem pedig személyükben. Egyházi bíróság egyéb ügyekben sem ítélkezhet feletük, csak a kérdést előbb a Pászto bíró és esküdt meg nem vizsgálta. Végül pedig felruházta a királyi levél Pászto

város polgárait mindazon joggal és kiváltságokkal, melyek a budai polgárokat illetik.¹⁰

A Zsigmond által Pásztónak adott kiváltságokat később Hunyadi Mátyás, II. Ulászló és 1701. március 26-án Lipót király is megerősítette.¹¹

Hogy a XV. század elején Pászto felett hely lehetett, megállapítható abból a tényből is, hogy a városnak fürdője is volt. Ez a fürdő a város közepén állott.¹²

A XVI. század elején pedig már iskolája is volt, ami annál inkább is fontos, mert ebben az időben az egész vármegye területén csak Egerben és Gyöngyösön volt hasonló iskola.¹³

Áránylagosan nyugodt élet és békés fejlődés korszaka alkonyodóban volt. Mohács felett terhes felhők közeledtek a Mátra felé is. A törökök lassan-lassan megszállták az ország nagyrészét. 1552-ben már Pászto is török uralom alatt volt.

Előzőleg a visszavonuló királyi hadak égették fel a város egy részét, azután meg a törökök pusztították. A törökök a monostort is elpusztították, a szerzetesek pedig külföldre menekültek. A pusztítások mérvét a porták számából is láthatjuk. Míg 1549-ben 48 börtája volt Pásztónak, addig 1552-ben már csak 25.

Az apátság birtokai a török uralom alatt világi birtokosok kezébe kerültek.

A török világ idején pl. 1598-ban Pászton 32 jobbágy fizetett 24 1/2 kereszt tizedet (1 kereszt 32 kéve volt.) Pásztói járás cím alatt ekkor 15 kőszeg fizetett adót, illetve tizedet. Ebből a pásztói lelkész 36 1/2 keresztet kapott, a török bégnek pedig 4 forint 62 dénár ára török posztó vettek.

Az ezen évi bortizedről felvett lajstrom szerint Pászton 46 bortermelő 46 köbél bortizedet fizetett (1380 itce.) A bortizedet Fülekre és Gyöngyösre szállították. Sokszor bizony nem oda jutott a tized, ahová szánták, hanem idegen kézre.

Egy ilyen esetet említ, illetve igazol Nagy Dénes és Righó Antal patai bírák által kiállított levél az Urnak 1603. esztendejéből.¹⁴

A levél tanúsága szerint a dézsमत Pásztótól Gyöngyösre szállították. A hatvani törökök azonban útközben meglepték a szállítmányt. A törökök lerészegedtek és a kocsiakat Hatvan felé indították. Az egyik kocsiat be is vittek oda de a másik kocsin lévő 13 köbél 2 részeg török megvágta és a bor kifolyt, a pecsétes levél állítása szerint: »mint rostából szokott a víz kiemenni«.

Hogy a török világ idején mennyit szenvedett a lakosság részben a töröktől, részben pedig a királyi hadaktól, bizonyítja az alábbi eset is :

1668. év Szent Gergely napján Szeőcs Márton füleki hadnagy gyalog hajdúval Pásztorra jött. Itt elszállásolták magukat, ettek, ittak, majd pedig lerészegedtek és köbél száma hordatták a bort. Mikor tovább akartak menni, 10 szekeket és 3 dhr. bocskornak való bort lefogaltak. Nehányan közülök hátra maradtak és illetéktelen követelésekkel zaklatták a város népét, az utakon lövöldözve jártak-keltek, majd pedig rátraktak a bíró házára és annak feleségét üttették-verték. A védelmükre összehívtott szomszédokat pedig összevagdalták. A lármára visszafértek társaik is és most már együttesen kegyetlen vérgesztés vittek végbe. Azután Tarrá mentek át.

A pásztóiak erre 1659. évi 16. t.c. értelmében »parasztmegtét« hirdettek, illetve gyűjtöttek és utának mentek Tarra, hogy a bünsöket elfogják és büntetésre a bíróság elé állítsák. Hogy mi lett a dolog vége, az kitűnik erről az esetről a bíróság jelentéséből, mely többek között a következőket mondja: »... A füleki hajdúk erre a felkelt parasztságot megróhták, vágták, lőtték, kegyetlenkedtek, hogy keresztény ember ittözik ennek csak hallatára is.«¹⁵

A török vizont beavatkozott még a ruházódásba is. Ilyen tiltó rendelkezés alapján adott ki a gyöngyösi városi tanács egy rendeletet, melyben tudtja a pásztói, patai, ceglédi, körösi, kecskeméti szűcsmesterekkel, hogy Gyöngyös városában olyan cifra és megöltött ködmönt nem szabad árulni, aminőt a török megöltölt viselni.

Az akkori zavaros állapotokra jellemző, hogy 1665-ben Pászton senki sem tud arról, hogy iti apátság lett volna, holott előzőleg 475 évig állott itt fenn az apátság.

Ugyanis 1669-ben, tehát az apátság feldúlása után 121 évvel, a pásztói lakosok tiltakoztak az ellen, hogy Kada István pásztói apát az iteni lelkészről és földesuraktól telkeket, réteket, szántóföldeket foglaljon el. A tiltakozásban kiemelik, hogy emberemlékezet óta itt csak plebánia állott fenn és apátságának semmi híre nincs.¹⁶

A kurucvilág idején — 1679-ben — Thököly kurucai Pászto vidékén is táboroztak. A Rákóczi-felkelés alatt Pászto lakossága is Rákóczi mellé állott Horváth János kuruc-kapitánnyal az élén. Ez a kapitány építette fel romjaiból a Szentlélek templomot egy győztes csata után a rákököt elvett hadizsákmányból.¹⁷

Bár Könyves Kálmán királyunk még az 1095—1116-ig tartó uralkodása idején kimondotta, hogy boszorkányok nincsenek, mégis uralkodása után néhány századdal még mindig találkoznunk boszorkányporokkal. 1681-ben egy pásztói vonatkozású boszorkányper tárgyalat az egn ügyész.

Molnár Ilona Pászto lakos volt a vádlott, akit a bujaki kapitány is igazol, hogy boszorkánysággal nem vádolható. A kihallgatott tanúk valamása alapján mégis elítélték. Az ítélet így szól:¹⁸

»Nyilván kitetszik bírói kéznél levő bizonyágokból Molnár Ilonának borsorkönyvsége, ördögökkel való társalkodása és sokak ártalmára való cselekedete, ez okon azt találjuk, hogy előbbben megkötöztesék társainak kivallására nézve, azután megégettesék.»

A törökök elvonulása után a város ismét kezdett benépesedni, de régi virágása többé nem tért vissza. Csupán ipari élete fejlődött ki, dacára a még mindig nehéz viszonyoknak. Ezt pedig nagy vidékének köszönhetette.

A XVIII. század első felében tekintélyes céhek működtek benne. 1688. dec. 10.—1700. aug. haváig a vármegyei közgyűléseket felváltva Pásztón és Gyöngyösön tartották. Pásztón az első közgyűlés 1689. január 12-én volt.¹⁹ Pásztón tartattak ekkor a híres megyebálok is, ahol a megye színe-jáva találkozott. Ezekről a híres pásztói megyebálokról Mikszáth Kálmán is említést tesz. »Prakovszky a siket kovács« című regényében.

Bár néha-néha vígadóztak az akkori magyarok, mégsem voltak valami rózsás viszonyok. Azt hitték, hogy a törökök elvonulása után a béke fog bekövetkezni. Azonban nem így történt. A németek meghódított területnek tekintették agyonnyargatott hazánkat s ahol csak lehetett sanjargaták a népet. A németek mellett még a Thsköly-felkelés hívei is folyton zaklatták az amúgy is koldús népet.

Bár Pásztó kiesett a katonaság vonulási útjából, mégis bizonyos, hogy itt sem lehetett valami rózsás állapotok, mert egyes kőborló katonai osztagok bizonyosan elvetődtek ide is.

A budai hadbizottság által 1689. márc. 13-án a megyénkire kivetett 15430 forint hadiadóából Pásztóra 50 ft. jutott.²⁰

Az 1690-es években a megyei közgyűlést a pásztói apátság ügye foglalkoztatta, mert az apátság birtokgyűje még mindig rendezetlenek voltak.

1692. aug. 25-én tartott közgyűlés felírta a királyhoz, hogy Zolnay András pásztói apát a közbirtokosság sérelmére — szerintük jogtalanul — birokot foglal el.²¹

Csűr Gáspár pásztói elsőbíró, Török Ferenc és Dienes Simon esküdtek, Zeke Gáspár, Válius András és Berkes István tanácsosok pedig 1692. jun. 8-án éppen ennek az ellenkezőjét bizonyítják, vagyis azt, hogy a foglalás jogos.

Ebben az ügyben több hivatalos kihallgatás volt és a tanúk egybehangzó vallomása szerint az apátságának a következő helyeken voltak birtokai: Pásztó, Sós-Hartyán, Bärkány, Hasznos, Megyer, Csécsé, Verebely, Garáb, Tepke, Nádasd, Esceg, Szentjakab, Szurdokpéskői, Apc, Almás, Filimes, Hatvan, Tar, Szöllös. Hozzá tartozott még a Szöllös és Nagybärkány közötti u. n. »Ur hegye« szőlő, továbbá a Rednek-szőlő; Pásztó város végén a Barát-rét és Baráterdje, továbbá a Monostor-malom (a mai Zolay-féle malom) és a Káposztás-malom (a volt kőházmelletti malom).

Zolnay szerint azonban még Ágassvár, Óvár, Kis és Nagybatony, Lengyend, Maconka, Kishartyán, Gede, Csontfalva, Jobbágyi, Muzsla, Criák, Kőkényes, Szántó, Palotás, Hihalom, Kóka, Tóth-Almás, Kecskemet, Kőrös, Cegléd határában is volt birtok a apátságának.

A birtokharcolt közben sokszor az erőszakoskodástól sem riadtak vissza a szembenálló felek. Így egy alkalommal Róth János feltűrtette Zolnay bázavermét és abból 100 kilát elvitetet és a többi földesurakkal megosztotta. Azután rárontott a Káposztás-malomra és annak kerekeit, köveit összetörtette, a vámot pedig elvitette, sőt a földesurak jobbágyai az apátság 8 házát is tönkretették.²²

Bár Zolnay mint világi egyén birtokolta az apátság birtokait, mégis abban az irányban tevékenykedett, hogy visszajuttassa a birtokot a cisterci rendnek. Az őily irányú tevékenységének köszönhető, hogy I. Lipót a pásztói apátságot a cisterci rendbe bekebelezte, 1698. aug. 28-án.

1692-ben a vármegyében összeírták a lakosságot tehetőségük szerint.²³ Az állatok és termények az alábbi becserétek szerint vétettek fel: egy ökor értéke 15 rénus forint, juh 1 ft., ló 10 ft., tehén 12 ft., tinó 10 ft., kecske 2 ft., sertés 1 ft. 50 dénár. A termény értéke: búza kilánként 1 ft., zab, árpa, köles kilánként 50 dénár; egy kas méh 1 ft. A föld, ház és egyéb ingatlan számitáson kívül hagyottak.

Ezek szerint tehát összeíratott minden helyiségben, hogy pl.: x gazdának 4 ökre, 3 tehene, 20 kila búzája van (20 kila leszámított az élelmezésre.) Tehát 4 ökor 60 forint, 3 tehén 36 ft., 20 kila búza 20 ft., így ennek a gazdának a tehetősége 116 ft., mely összeg után azután kivetették az adóját.

Ezen összeírás szerint Pásztó város tehetősége 2846 ft. volt, míg pl. ugyanakkor Hatvané 3251 ft., Patáé 9050 ft., Apccé 837 ft., Hasznosé 496 ft., Taré pedig 2151 ft. volt. Természetesen ez csak a községek jobbjegy lakosainak értékét mutatja ki, a nemesek nem foglaltak benne.

A következő évben összeíratott a papság és birtokos nemesség is javadalmakkal együtt. Ezen összeírásban a Pásztóra vonatkozó alábbi adatokat találjuk:²⁴

Földesúr neve:	Birtoka:	Jövedelme:
1. Pásztói apát	gazdasági birtok, malom, korcsma	230 ft.
2. Pásztói lelkész	gazdaság	10 „
3. Bossányi familia	4 sessio	7 „, 40 dén.
4. Vay László	17 „	
5. Fáy György özvegye	1 „	
6. Melczér László	1 „	
7. Batnk János özvegye	1 „	
8. Róth János	bormérés	
9. Vécseyé	nóna	

Hogy mekkora lehetett ebben az időtáiban Pászto, következtethetünk abból is, hogy az 1697. évi összeírás szerint Pászton 100 15 éven felüli férfi található. Ugyanebben az évben termelt 1181 kila búza, árpa és zab. Volt továbbá a városban összesen 129 drb. tehén, ökör és ló.

Pászto városában 1696. évben a bíró Zeke Gáspár, adózottató polgárok pedig ezek:²³

Tóth György, Fekete Mátyas, Borbély András, Varga Lőrinc, Endrész János, Bakos Jakab, Kelemen Pál, Válus András, Nagy István, János és András, Zaka Orbán, Varga János, Pap János, Berkes Márton, Csordás Mihály, Csót Gáspár, Bakos György, Cshay János, Maxo János, András és Lőrinc, Répás András, Vörös István, Tari András, Zólyomi János, Szabó György, Bögy Pál, Karatkó András, Illés András özvegye.

Ugyanekkor zsellérek voltak: Török Ferenc, Gajda Pál, Lengyel István, Varga Gergely, Muslay Mátyas, Málk György, Farkas Pál, Pószár György, Kis Márton, Bögy Márton, Molnár, más néven Angyal György, Kada István, András és Mihály, Komik János és Mátyas, Sánta Pál, Pálya Mihály, Vas Mihály, Hidvégi Balázs, Fülöp András, Király Ferenc, Gáni István, Kelemen Mátyas, Bozók György, Pászti György.

Csak szőlőt műveltek: Lopócsi István, Szalkai Gergely, Szekeres György, Bartlyk István, Dénes Simon, Molnár Farkas, Tóth Jakab Pál, Csizmadia Jakab, Vas Pál és Tóth László zsellérek.

Hogy 1699-ben hogyan nézett ki Pászto és hogy milyenek voltak az itteni viszonyok, erre Nezorin Flórián és Maletyensky Vencel wellherádi ciszterci szerzetesek adnak felvilágosítást, akik akkor itt jártak. Maletyensky le is írta amit itt látott és tapasztalt.²⁵

Írásában elmondja, hogy a szertet templomának fala ekkor még állott, az ablakok félelg és a falak anyaga vakolatlan faragott kő volt. A főoltár alapja négyzetgú kövekből volt összeállítva, de már romokban hevert. A szentségház azonban még állott és kőidiszítmény vette körül. A templom három hajós volt és a hajóban két sorban 5—5 pillér állott, melyek közül azonban egy már összedőlt. A templom főkapuja kőszítményekkel volt díszítve. A főkaputól jobbra, azaz délre, kisebb bejárat volt. Maga a kolostor a templom déli oldalához volt építve és a kettő között folyosó volt, ahonnan ajtó vezetett a templomba. A templom északi oldalán két ajtó volt, a szentély déli oldala mellett pedig a torony emelkedett.

A városról elmondja, hogy valamikor nagyobb volt, mert sok helyen, ahol most szántanak, azelőtt házak állottak. A piacon kőházak vannak, azonban a város többi részében a lakások az istállóhoz hasonlítanak. Ennek az az oka, hogy a várost úgy a törökök, mint a németek többször felgyújtották. A lakosság egy része a várost el is hagyta és a Zagyván túlra költözött.*

*Valószínűleg a mai Pusztatemplom nevezetű határteresz.

Elmondja még, hogy a piac kövezett és a városban egy tető nélküli emeletes kúria is van. Pászto határában sok és jó szőlő van. A meglévő szőlőnek azonban csak a felét művelik. A házak alatt pince van. A szőlőn kívül sok cseresznye is terem a határában.

A város lakói sok jogsérelmet szenvednek és sokszor még is botózzák őket.

A Zagyva völgyén országút vezet délnek. Ez az út már a XVII. században forgalmas közlekedő vonal volt. Naponként, főleg tavasszal, egész kocsiósr vonul végig ezen az úton. Erdések az ötös ökrös lovakat. Leginkább kocsit, kereket, ekét, ládát, székét, bölcset, asztalt, deszkát, szándelyt, dézsát és más faipari cikket szállítanak. De szállítanak még cserépedényeket is. Ezeket a Tiszamellékre szállítják, ahol sem fa, sem pedig agyag nincs. Az árut rendszeren gabonáért adják el.

Az erdőkben leginkább tölgyfa van. A földesurak a tölgyesekben makkoltatják disznaikat s ezeket a disznókat még Bécbe is szállítják.

A szőlőhegyek és a város között szántóföldek vannak. Aratásra rendszeren tőtek jönnek feleséggestül, gyermekestül és nem pénzért, hanem részért aratnak. Huszonhetes kereszteteket raknak. A gabonát ökrökkel vagy lovakkal nyomtatják a helyszínen. A szalmát vagy élegetik, vagy összerakják. A kinyomtatott gabonát otthon verembe, esetleg kamrába teszik, mégpedig sárral betapasztott kb. 15 méter vékákban. A rétek a Zagyva tavasi áradása következtében kitűnőek. A szénát Szent István-nap (jún.24.) előtt kaszálják. A réteken több tő terület el. A békákon kívül sok hal is van bentük. A Zagyvában sok a rák, de hal kevés van benne. A legelőn, cserjésen és bokrokon kívül vannak művelés alatt nem álló dombok is, melyek pedig alkalmasak volnának gabonatermelésre. A kinek tetszik, ezeket munkálhatja szabadon, mintahogy egyik-másik földön van is nyoma a földművelésnek.

* *

Zolnay apát halála idején (1702) az apátság épülete egy két szobából álló kőház volt, melynek emelete fából készült.²⁷ A ház előtti kőpincék voltak. A ház mellett pedig kert volt. Ugyancsak a ház mellett állott a hatalmas templom, mely Sárllás Boldogasszony tiszteletére volt szentelve. A Zolnay lakása mellett volt egy másik emeletes, tető nélküli épület is, melyet « Úrházának » hívták.

Ebben az időben a következők voltak az apátság jobbágjai: Endrész János, Tóth János, Takács Márton, Bozók György, Pálya Mihály és András, Rác János, Kada András, Válus András, Juhász István özvegye, Vas Pál, Nagy György, Bakos György, Csirke István, Nagy István, Pószár György, Szabó János, Gácsi István, Kelemen Mátyas, Répás András, Cshay János, Varga György, Szöllösi István, Kazári Sándor, Gedey János. Ezek közül többen jómódúak, de vannak teljesen szegények is.²⁸ Ezek a

jobbágyok munkálták az apátság szőlőjét és kilencdedet adtak. Akinek saját szőlője volt, fél akó bort szolgáltatott be. Minden jobbágy évenként egy tyúköt és karácsonyra három csőzset egy özet adtak be. Akinek barma volt, ezzel szolgált és évenként 3 kocsi fát szállított be az apát lakására.

A Rákóczi-mozgalom elmúltával, 1702. május 27-én az apátság birtokviszonyának szabályozására Károly király rendeletet adott ki, melyben többek között a következőket mondja:²⁹

„... bár boldog emlékeztető elődje Leopold a pásztoói apátság jogai és javaival helyreállított és néhai Zolnai András apát behelyeztetvén, már békésen birtokolta is, de a kezéjött zavaros idők folyamán ezen apátság javak, részeit végülaktól, majd pásztoíaktól, sőt egyháziaktól is elfoglaltatták, azok birtoklása megzavartott...”

Miután pedig a béke helyreállván és az erőszakkal elfoglalt javak főleg egyháziak, jogos birtokosainak visszaadandók, szigorúan meghagyatik, hogy a pásztoói apátsághoz tartozó javak, melyek Zolnay apát kezénél már birtokban voltak, rögtön egész terjedelmükben visszaállítandók és megvédelmezendők.*

Az 1702. év nov. 4-én a pozsonyi káptalan előtt Pászto város nevében Somoskőy Ferenc, Zeke Gáspár és Csór Gáspár városi tanácsosok előadták, hogy Pászto Zsigmondtól oly kiváltságot kapott, mint a budai polgárok és amely kiváltságot Hunyady Mátyas és II. Ulászló is megörösi-tette.³⁰ A török idők alatt szomorú viszonyok közönlötték a városra. A polgárokat részben fogságba vetették, részben legyilkolták. Aki tethezte, elmenekült és az iratokat is magával vitte, melyek legnagyobb része elveszett. Így veszett el a Zsigmondtól nyert okirat is. Pár évvel azelőtt azonban előkerült a kiváltságlevelé Hédervárot, mikor a vár egyik falát javították, mert a falban volt elrejtve. Azóta tiltakoznak a régi földesurak és így az apátság birtoklása ellen is.

Ez a nagy por azonban csak nem akar végetérni. 1704. április 22-én Rákóczi a megkezdett bírói út befejezésére utasította a törvényszéket az apátság és a birtokosság közötti birtokperben. A közbirtokosság nyertes lett, de most meg a jobbágyosság szegült ellen, mert ezek a földesurak a jobbágyság helyét foglalták el.³¹

Ugyancsak pereskedett a város is a közbirtokossággal a korcsmáltatás és malomépítés joga miatt. A közbirtokosság itt is nyertes lett és az ítélet végrehajtásáról az 1704 június 30-án tartott megyei közgyűlés jegyzőkönyve az alábbiakat mondja:

„... Rákosz Pál h. alispán Vadász Márton szolgabúrával és esküdt társaival a pásztoói közbirtokosság jogainak, úgy a Füzess-malomnak az ő birtokukba való visszaállítására, a fejedelem rendeletéből a helyszíne Pásztoára kimenő 1704. június 30-án, összehívva oda a szomszédos községek előjárót is tanukul. Ott azonban Pászto városának bírja és tanácsa fegyverrel és más ártalmas eszközökkel ellenállottak és előlük a város kapuit becsukták azzal, hogy a felséges fejedelem egyéb parancsai előtt meghárodnak, de ez ügyben nem engedelmeknek, amiről a fejedelem értesítettet.”

Ezen jegyzőkönyv tanúsága szerint Pászto fallal körülvevett város volt. Hogy ezen falak a jelenlegi község mely részén húzódtak, arról nincsenek feljegyzések.

1705-ben ismét találkoznak egy pásztoói vonatkozású boszorkányperelel. 1705. június 1-én Gyöngyösön tartott törvényszéki gyűlésen Kerékjártó László pásztoói lakos felesége: Tót Hegedűs Dorkó ellen a következő vallomást tette:³²

„Nem tudatik, micsoda gonosz lélekűl vezettette, gonosz és ördögi praktikákkal sokakat különféle módon megkörtözti, boszorkányi praktikákkal élni megérkedett. Nehogy büntetlenul maradjon, s hogy mások is hasonló varázslatok el ne kövessenek, kívánja országunk törvénye szerinti megbüntetését.”

A tanvallomások elhangzása után a következő ítéletet hozta a törvényszék:

„Mint ahogy világos a tanúk vallomásaiból, hogy Tót Dorkó, midőn Bozók György új bűtáját csepele voltna, hitelmességgel odafutván, a két kezében bűtát akart elvinni, hogy azt nem engedék, szájában vitt el bűtát. Nem sok idő múlva Bozók György beteg lett, megemélt, most is a vadoitra mutog, hogy megrottotta. Bűtájja is megromlott, kegyere is, akár hogy készítették, vagy bántak vele, széjjelomlott, kovász lett. Azután egy szapos gyermek vállára ütött, mindjárt felzsugorodott a lába és mert vadoitlat megfenyegettek, harmadnapra jobban lett, Szent György estején és Szent Lucza éjszakáján mások udvarában járt, a tehének haszna elveszett és szokatlanul bögték. Azután a serfözött megfenyegetvén, a sere megromlott. Ilyen erős vádak lévén ellene, midőn Pásztoói Gyöngyösrre hozott, a patai erdőben azt mondta: tudom meg kell halni, de mások is meghalnak Pásztoón... ezért tortúrásra ítélték, hogy előlben száraz tortúrára, aztán tűzrel is kínoztassék, ha csakugyan nem akar vallani.”

Három hó elteltével, 1705. októ. 19-én tartott törvényszéken a vadoittra alábbi végző ítélet mondottat ki.

„Mint ahogy ennyi idővel fogva temelében sanyagott, differenciált a kiszabott tortúra és mint ahogy már azon ítélethez mérhető sanyarúságokat szenvedett és mint ahogy sok apró gyermeke van, reverzáli mellett elbocsátatik, botány elkerülése végett azonban a vármegyéből számuztók.”

***

Ebben az időtájtban nemcsak a birtokviszálykodások zavarták a lakosság életét, hanem sokszor elemi csapások és betegségek is zúdultak Pásztoóra.

Igy 1715-ben ónási jegvérsé pusztította el a határ minden termését. Ennek emlékére minden évben búcsú megy azóta is a Bockúthoz, ahol könyörgést tartanak a katolikus hívők.

Nem volt azonban elég a megpróbáltatásokból, mert a következőekben 1716 és 1717-ben meg marhavész pusztította el a lakosság egész harthaállományát.

A Rákóczi felkelés lezajlása után békésebb idők következvén, a gazdasági élet is javulniak indult. A gyöngyösi megyei közgyűlés 1/27. ún. 9-én az egyes cikkekre kötelező árszabást írt elő.³³ Hogy az egyes

cikkek árai hogyan alakultak ebben az időben, fogalmat alkothatunk magunknak az alábbi néhány adatból:

tehénhús fontja	— frt.	2 krajcár.
egy pár bocskor	— „	3 „
egy pár szép csizma	— „	30 „
kordován csizma	— „	1 „ 30 „
egy pár sarkantyú	— „	12 „
egy angliai dolmány becsü-		
letes elkészítése	1 „	— „
közönséges mente	— „	25 „

A napszámok pedig így alakultak:

kaszások étel nélkül napi	15 krajcár
ha enni is kaptak akkor napi	12 „
gyűjtőknek étel nélkül napi	9 „

Ebből láthatjuk, hogy egy napszámos napi étkezését 3 krajcárban számították.

1740-ben rendezettek voltak már az apátság ügyei is. Ekkor a birtokállománya a következő volt: Pásztón volt 48 jobbággya. Ezek a jobbágyok Pásztón, továbbá Násdas, Tepke és Csontfalva pusztákon szolgálták az úrbéri tartozásukat. Volt két malom, pálinka- és serfőzőház,* továbbá 2 kocsma. Zálogos jobbággyállománya 29 volt. Hasznoson 8, Bányában pedig 23 jobbággya volt. Tízbenes mintegy 28 kílás földet szántottak. Muzsán részbirtoka volt. Birtok még kisebb-nagyobb birtokok Gyöngyösrén, Lengyenden, Taron, Várkányban, Csécsén, Garabon, Szőlősrén, Szátpáton. Az apátság kezén voltak ezeken kívül a Dul Mihály, Fáy, Fráter- és Török-féle zálogbirtokok is.

Nemesokrára állott már az ujonan felépített monostor is, melyet 1743-ban állítottak helyre. A rend tagjai Pásztón és a Szentkútnál gondozták a hívek lelki életét, egy részük pedig az egri gimnáziumban tanított.¹¹

Mária Terézia háborúskodása idején, 1741-ben katonaságot kellett kiállítani. A katonaságot porciák után vetették ki. A kivetés szerint Pásztó, Hasznos és Bányon együtt 16 porta után 3 lovasat, a pásztói apátság külön egy lovasat állított ki. Ezen kötelező kiállításon felül önkéntes adományképen Pásztó-¹² ról a kelzés és az apátság 1—1 lovasat adott. A 6 lovas kiállításra elég tetemes költséggel járt, mert egy lovas ruházata 20 frt. 96 dénárba, a fegyverzet pedig 12 főt. 65 dénárba került. A ló felszerelése 48 frt. 14 dénárért tek ki, azaz egy lovas költségé 81 frt. 48 dénár volt. A katonaságot azonban zsolddal is itthonról kellett ellátni hat hónapra. A 6 héc zsold fejenként 36 forint volt. Így a zsolddal együtt a fejenkénti költsé 117 frt. és 48 dénárba szaporodott. A 6 lovas együttes költségé kereké, 700 frt. volt.¹³

* Innen a Serház-uccs elnevezés.

1752-ben ráok is laktak a városban és mivel az volt a gyanú ellenük, hogy a törökökkel tartanak, ezért a helytartótanács hűségüket követeletőlük.¹⁴

1759-ben Pásztón egy kivégzés hajtattott végre. Ugyanis Farkas András dekány házánál a céhbéli fiatalság mulatságot tartott, mely alkalommal Bódy vagy Zsári György, Ferenczy Mihály hadnagyot és Murai Antal tizedest úgy hasba szúrta, hogy mindketten meghaltak. Ezért az egri törvényszék ítélete értelmében a Szentlélek templom és a kápolna között fejték vették, azután testét kerékbetörték, a levágott fejet pedig a kerék tetéjén vaszregbe hűzták.¹⁵

1763. június 8-án jól érezhető földrengés volt a város területén.¹⁶

1765-ben a pásztói rendház helyén és a szomszédságában lévő kőépületek s a Zolnay András által lakott ház ügyében a többi tanúkkal egyetemben a 80 esztendős Zeke Gáspár a kövekezőket vallja:¹⁷

„Azon helyen, ahol tiszteletű páter ciszterciák klastroma vagyon, ott egy kőzet puzta épület volt, mely épületben egy kőbört, azon tájon, amint a mostani residentának templom felül való kapuja vagyon, tud lenni, akiben emberek is laktak, az ajtaja pedig azon börtök, a mellette levő puztatemplom felé való fordítva: valjia azt is, hogy mindjárt nem messze azon börtül egy pince is ösmérettel, amely már most a klastrom alá vagyon véve és a templomtól klastromnak hitták.

A Bakabányi plebánus által néhány esztendővel ezelőtt felépített plebánia házában, amelyben mostani plebánus uram lakik, azelőtt kálvinista prédikátor lakott és azután egy Krisztof nevű ember birta. Hogy a város templomának oldalában lévő kápolnában jártak-e kálvinisták, nem tudja, nem is hallotta.¹⁸

Ő és a többi tanúk azt is vallották még ez alkalommal, hogy nem emlékeznek arra, hogy Szöllös és Tepkepuszta mellett lett volna valamikor a Zagyva járása. Mivel az ott látható árkok a lakosok ma is (1765) Ó Zagyvának nevezik, a régi időben nem ott folyt, ahol most, hanem az előbb említett határok mellett. Hogy a város határa az Ó Zagyváig tart, arról mindannyian tudnak.

1769. augusztus havában éjfél után 1 órakor hatalmas istsökös jelent meg a keleti égbolton. Az istsökös 3 hétig volt látható. A lakosság bábonásabbik részének nem kis megrökönyödésére ebben az évben még egy istsökös jelent meg a nyugati égbolton. Ez azonban már kisebb volt és csak rövid ideig volt látható.¹⁹

A város méltóságához tartozott az is, hogy fogata legyen. Pásztónak is volt fogata, mégpedig előkelő négylovas fogat. Ezt a négylovas fogatot 1770. május 19-én a vármegye kirendelte Vesszőshalom nevezetű vendégfogadóhoz, ahonnan a felséges császárt (Mária Terézia férjét) egy másik stációig vitte. A kocsiat a császár 1 drb. körmőci arannyal jutalmazta meg.²⁰

1785-ben volt Erdélyben a Hóra és Kloska-féle oláházadás, melyről az alábbi fejezésekkel olvashatjuk:²¹

„Egerben gyűlésen voltunk, ahol többek között publikáltattuk Öfelségének azon parancsa, hogy a puszkát elzedsenek az emberekől, árendás és kereskedőktől, mint ahogy el is zedsettek itt is és Farkas János szolgabíró úr által Egerbe viettek. Ezen puszkát elzedséti okozta az Erdélyországban támadott tulmulus (felkelés), melynek megindító Hóra és Kloska nevezeti jeles oláhok, kik azon részen sok károkat tettek s ártatlanokat öltek. De megfogatván, példásan megbüntödték.”

1876-ban elrendellett a földmérés. Ezen földmérésnek és a földhasználatvezetéstől való valláséletnek elvégzéséhez a városi tanácsból a következők esküdtek be: Zeke József, Valus György, Legény Ádám, Susták Ferenc, Balog Antal tanácsagok; a közmép közül pedig Gajda Pál, Szóke Ferenc, Markó Mátvás, Farkas József, Tari József, Veres István és Balla István választottak meg az ellenőrzéshez. Ebben az évben veszette el Percsi Sándor kisbíró a város 1684-ből származó híres pecsétnyomóját (valószínűleg éppen a földméréssel kapcsolatban.) Félév múlva azonban szerencsésen megkerült.¹⁴

Ebben az időben gyakran szabályozták rendeletekkel az egyes cikkeket árát.

1787. április 11-én a busvtól Szent János napig érvényes húsárak ezek voltak:

marhahús fontja	5 dénár	sertésbús fontja	5 dénár
bárányhús „	5 „	borjúbús „	8 „

A Szent János nap után érvényes árak ezek voltak:

marhahús fontja	4 dénár	sertésbús fontja	5 dénár
juhús „	2 krajcár	báránybús „	8 „

A fagygyú a marhahúsnak dupla ára, azaz Jánosnapig 10 azután 8 dén.

Ilyen árak mellett a mészárosok vágni nem akartak s ezért a négy mészárosost megbilincseltek és a város udvarában őket a deresen megpálcázták.

Június 4-én pedig a takarmány, fa és bor árát állapította meg a városi tanács:

a széna mázása	16 kr.	puha fának öle	—	—	7 kr.
a sarjú „	8 „	jobb borsnak (mustnak) akója	54 „		
keményfának öle	15 „	a silányabbak „	39 „		

1787. szeptember 18-án költöztek el a ciszterciák. Erről a következő feljegyzést találjuk:¹⁵

„Az tisztelendő Péter cistercita barát jó uraimék a régi dicsőségeseen uralkodó királyainktól adott apátságát és jószágait mostani Felséges császáruk¹⁶ valamért a többi Sz. szerzeteseknek is javait lefogalta a kincstár javára. Akkor (1787. IX. 18.) búcsúzott el azon Szt. szerzetek itt lévő utolsó Superiora az Apátságunk népeitől deák nyelven, amit a nótárius magyar nyelven a népnek elmondott és ő búcsúzott el a nép nevében is dealkó a nép sírása között és megköszönte ezen jó uraknak a népen való kegyes uralkodást.

Itt lett vége az apátságunk és nemkülömben az ő jussukon lévő zók jószágunk, melyet a visszahívás után¹⁷ az szőlősi hídtól fogva a Zagyvág valami vagyon, úgy a városon is a Tót-utcán s a templom hídján le a Mély-utcán, innen a Vácra vezető úton a legnagyobb országújtára kijövéen azon nagy úton belől, amit ugyan egész Filmesig békeséggel bírtak és felette nagy templomjuk s mostorjuk Béla király által építve volt it.¹⁸

Ebben az évben a város alkalmattainak az alábbi fizetéseket adta:¹⁹

A városbíró fizetése	40 forint	2 kisbírónak összesen	30 frt.
borbíró —	— 30 „	2 tizedesnek „	10 „
nótárius 20 kila búza és		város kocsiá természetben	
pénz, összesen:	80 „	és pénzben összesen	30 „
vícenótárius —	— 30 „	2 bakter természetben és	
hadnagyok —	— 12 „	pénzben összesen:	68 „

Kovács, kollár, szűgyárónak szerszámok igazgatásáért 20 „

1788. jan. 13-án Pap Mihály kántornak a városi tanács a plebános jelenlétben felmondott, mivel a bér miatt úgy a tanáccsal, mint a várossal ellenséges viszonyban volt.¹⁸

Február 26-án már másik kántort választottak, Gáborvik Istvánt választották meg a hontmegyei Ipolyszalkáról s egyszersint 6 lett az iskolamester is, de köteletségévé tétetett, hogy maga mellé preceptorot (segédintőt) tartson.

A szűlök minden gyermek után tandíjat fizettek a mesternek. Még pedig: az első osztályba járóktól fejenként 1 köböl bort, akinek szőlője volt, az 8 garast fizetett. A II. és III. osztályba járók után pedig 1 fonntot fizettek.

Kántori fizetés volt: minden pártól fél köböl bor, vagy akinek szőlője nem volt, attól 4 garas. Búza helyett a város 100 forintot adott. Ezekben kívül megmaradt a régi rét, kert és kenderföld.

Az 1757. évben kitört orosz-török háború miatt a mi seregeink is hadba szállottak, hogy az ország déli szélén készleltbe helyezkedjenek. Az egyes ezredek felállításához katonákra lévén szükség, Pásztorra is kivettek ártat. Onkánt jelentkeztek: Ruszak Antal, Lefler Jakab, Kasza György, Baja Demeter és Gócsi János.¹⁹

Ezen hadjárat alatt minden helység a saját szénájából portiókat tartozott adni a katonaság részére. Pászto 1000 portiót adott s ezt 14 kocsival Péterváradra kellett szállítani. A szállításmal mellé komiszáriusnak a hasznosi kántor és Kós Mihály pásztói nótárius rendelkeztek. A szénát vittek: Pozsár Gergely, Fiklóczi István, Kocsis Bálint, Kis István, Fösvény István, Székél János, Balog András, Bajnóczy Ferenc, Bede Ferenc, Bakos János, Béres György, Endrész István, Balla István és Csör István 8 hétig ártak oda.²⁰

Az utalkodott nagy szegénység miatt még az útravaló zabot is a városnak kellett vennie (30 kilót) és élelemre 32 forintot adott a város.

1788-ban újból 6 katonát kellett kiállítani a városnak. Elmentek: Blaskó Antal, Bemát György, Koren András bogsnár-legény, Palovics János bogsnár legény, Fekete János, Bogács József és Morvai Ferenc takács.

Hogy csak egyedül Pásztornak menni költséget okozott ezen hadjárat, alábbi 1790-ből származó kimutatás mutatja.³¹

1)	1788.	50 mérő búza	Pestre	130 forint	értékben.
2)	1788.	200 „ zab	Kecskemétre	230 „ „	
3)	1788.	100 „ zab	„	115 „ „	
4)	1788.	52 „ búza	Pestre	156 „ „	
5)	1788.	125 „ zab	Szabadkára	175 „ „	
6)	1788.	138 „ zab	Szegedre	193 „ „	
7)	1788.	51 „ búza	Pestre	153 „ „	
8)	1788.	a város szénáját	Titelig vitték	248 „	költséggel.
9)	1789.	Rédéről 30 szekér szénát	Aradig	384 „ „	
10)	1789.	Pásztórol 100 portió szénát	20 szekér Aradig	288 „ „	
11)	1789.	Széna Nándorfehérvárig	14 szekér	532 „ „	
12)	1789.	7 kocsi széna Nándorfehérváig	245 „ „		
13)	1789.	17 ökrös szekér széna	„	595 „ „	
14)	1789.	14 gyalog embert	lehajottak	szénakötéséhez	100 „ „
15)	1789.	7 „ „ „	„	75 „ „	
16)	1789.	a vármegye által fogadott kocsisoknak	fizetett 18	font	tot a város.
17)	1789.	a város által kiállított 6 katon	költsége	35	forint.
18)	1789.	„ „ „	5 „ „	30	„
19)	1789.	2 szekeres kiállítás	Egerbe	4	„
20)	1789.	„ „ „	„	6	„
21)	1789.	„ „ „	Pestre	7	„
22)	1789.	3 ujonc kiállítás	Egerbe	18	„
23)	1789.	Elvesztett lovak, ökrök	értéke	295	„

1790. június 28-án délután 3 órakor a városháza hídján felül Kelemen András, vagy Német József háza (össze voltak építve és így nem tudni, hogy melyik) meggyuladt és oly nagy tűz támadt, aminő 65 év nem volt, amikor is 1725-ben a zsidók gondatlanságból felgyújtották a várost és majdnem a fél város leégett.³²

Most is felfelé 13, lefelé pedig 9 ház égett le. Leégett Német József szabóé, N. Kelemen András 3 háza, Nagy Mártoné, N. Malatinszky Mátéé, Einhofér Jakab serfőzéé, Ludányi Györgyé, Sós Ferencé, sebháza, Ludányi Ferencé, Tóth Antalé, Csár Gáspáré, Szöke Ferencé, Sánta Györgyé, Filkőczy Istváné, Dugonics Mátyásé, Aridó Gaboré, Málék Ferencéé, a városháza (rég), mely az Almásy-urasság kocsimája, Király Istváné és N. Oláh Sándor 3 háza.

Olyan gyorsan zúdult a szerencsétlenség a városra, hogy egy óra alatt leégett a házak, mivel nagy szárazság és szél volt, a férfiak a mezőn voltak, a házak pedig sűrűn voltak építve. Az itthon maradtok eleinte oltották a tüzet, de midőn látták annak gyors terjedését, elfutottak haza saját portájuk védelmére és vagonkájukat megmentésére. Végre Hasznosról érkezett segítség és a hasznosiak utját állották a tűznek. A kár mintegy 4356 forintra becsültetett, mert ugyisólván minden ház porrá égett.

Nem sokára augusztus 24-én este 10 órakor a Tóth Jakab háza gyuladt ki és megégett a Dziány István városháza is.

Harmadnapra meg a plébános istállója gyuladt ki a régi parochia udvarában éjfel után 2 órakor. E tűz mintegy 300 forint kárt okozott, mert az épületeken kívül az idei összes takarmány is megégett.

Mivel ezen gyakori tűzekről gyujtogatásra gyökvezettek, elfogták Dziány István feleségét, Kada Erzsébetet, akire gyanokodtak.

Ugyanis férjével békétlenségben élt és a maguk vargalegényeivel és inasaival is »botránkoztató« életert élt s úgy a plébános úr előtt, mint a tanács előtt emiatt sokat megdorgatással és Dicséretes János nevű inasa is megveretett, aki ezután gyujtogatással fenyegette meg gazdját és olyan kijelentést tett, hogy megözlök aszonnyával.³³

Még gyánasabb volt az, hogy a maguk házából, meggyuladása előtt, mindent kihordott, csak a férje dolgait hagyta bent.

Az utolsó tűz északaján anyjánál volt és azzal perkedett és egy tanisznyiba rakosgatta bele saját és az inas holmiját, amint ezt a strázsák látták az ablakon át. Amint a strázsák elhúzóztak, nem sokára kigyuladt a plébános istállója, mely mellettük volt. Ezért elfogatták és most Egerben raboskodnak.

1797. augusztus 4-én nagy tűz támadt délután 6 óra tájban özv. Csányi Borbála asszony házában ismeretlen okból. Ez alkalommal az Altvég, Piac, Caspó-utca, Német-utca és a Mély-utcának egy része leégett. Az istállókkal és más melléképületekkel együtt mintegy 200 épület égett le.³⁴

* *

Mária Terézia fia: II. József császár és kalapos király a többi szerzetesekkel együtt elhárította a ciszterciai rendet is és így a pásztói apátság is megszűnt, lakói pedig külföldre mentek.

Bár utóda, I. Ferenc király 1802-ben újból helyreállította a rendet, ide rendtagok többé nem jöttek, mert az apátság egyesített a zirci és pilisi apátságokkal. Az apátság birtokait azóta világiak bírják, illetve bérlik.

Az 1806-ik évben Pászto jelentékenny részét ismét tűz pusztította el.⁵⁰

Az 1809-ik évi francia háború idején Pásztón helyi őrség állított fel és Pászto is tobzóhely volt.⁵¹ A helyi őrség felállítása azért vált szükségessé, mert attól lehetett tartani, hogy a Győrön elnyomult franciák e vidékre is ellátogatnak s könnyen zavarogások történhetnek a lakosság körében.

A hevesmegyei főkölcsereg, melyben pásztoiak is voltak, 1809. évi május havában Győr alá ment. Ez a sereg is részt vett a június 15-iki győri csatában.

Ezen ütközet lefolyásáról gr. Almásy Kristóf főkapitány többek között a következőket jelenti:⁵²

„... reménylen nem fogja a tekintetes vármegye a regimentnek tulajdonítani, hogy a győri ütközeten több vármegyék felkelő seregeivel, valamint több reguláris osztályokkal egyforma sorsot ért; hogy tudniillik sokan ezen sereg közül, mely soroz rendtartáshoz még nem szokott, ellenséget még soha nem látott, miután 3 óráig az ellenség ágyúzását kiállották, utóljára csakugyan megveredtek... a regiment vesztesége az ütközet napján: 2 elesett káplár, 1 elesett kövített, elpusztult 20 ló. Mígsebesült 4 vitéz és 29 ló. 311 elszélt, de 222 már elkerült és most is érkezik vissza egyenként. (A jelentésből nem tűnik ki, hogy csak lovak szellettek-e el, vagy katonák is a lovakkal együtt.)

... június 18-án 2 francia lovat prédált a regimentbeli legénység, melynek egyikéről a francia levágott. 26-án az ellenség, főhadnagyunk B. Orcey vezérlete alatt végőrokn (őrségen) álló s Farlas kapitány úr és borsodi századokkal összelőtt 148 emberből álló osztályunkat 5 századdal megtámadta, de népünk által visszaverett, mely alkalommal főhadnagyunk a vékonyán által lövettet. ...”

Jelentésében kiemeli még, hogy úgy fehérenműben, mint cizmában nagy a hiány.

1822-ben ismét nagy tűzvész pusztított a városban, mely Pászto jelentékenny részét elhamvasztotta. Elégtek a földesurak épületei s a vármegye itt lévő háza. A felségelyezésre országos gyűjstét rendeltek el.

1836-ban újból leégett az egész város. Ekkor tarolták le a Mátrának Nyikom és Muzsla közötti részét épültfának s azóta a hegységnek eme része kopár.

A dicse emlékü szabadságharc idején 1848. április havában a nemzetőség megalakult Heves vármegyében is. Pásztón a nemzetőség száma 60 főből állott.⁵³

A nemzetőség száma a nyár folyamán a vármegyében elérte a 14.000-ot. Ebből 3000 fő július 30-án indult el Szent Tamáshoz, ahol a szerbek ellen harcoltak, azután visszatértek a megyébe.

A nemzetőség 3 zászlóalja oszlott. Az I. zlj. Egerben volt és 4870 gyalogost számolt. A II. zlj. Gyöngyösön állomásozott és 4191 gyalogusból állott. (Ide tartoztak a pásztoiak is.) A III. zlj. a tiszántúli részekből alkult 4570 gyalogossal.

1848. október havában Rózsa Sándor szabadcsapata és 5 császári katona között összeütközés volt Szurdokpüspöki határában.⁵⁴

1872-ben a vármegyét újból beosztották járásokba. A kettős vármegye 11 járásra oszlott. Ezek közül a negyedik volt a gyöngyösi 1-ső, vagyis pásztoi járás.

A pásztoi járáshoz tartoztak: Pászto, Apc, Csány, Ecséd, Fancsal, Hasznos, Hatvan, Hort, Monostor, Szentjakab, Szurdokpüspöki és Tar községek; továbbá Alsóhuta, Felsőhuta, Filmes,* Kerekudvar, Kisjobbágyi, Kis- és Nagygombos, Muzsla puszta.

Pászto 11 évig, azaz 1883-ig volt járási székhely.

Az 1920-as évek vége felé mozgalom indult meg annak érdekében, hogy Pászto újból járási székhely legyen. A tervek azonban — sajnos — nem sikerültek. E mozgalomnak azonban annyi eredményt mégis lett, hogy 1931-ben szolgabírói kirendeltséget állítottak fel. E kirendeltséghez tartoznak Pásztón kívül Hasznos, Tar, Nagybátány, Maconka és Szurdokpüspöki községek.

*

**

Pászto az 1914—1918-ig tartó világháborúban is lerotta vérérdőjét. Katonáink legnagyobb részét a 10. honvédelmi és népfelkelő gyalogezredben és a cs. és kir. 60. számú közös gyalogezredben szolgálták. Mindkét ezred magyar lévén, az egyes harcterek legveszélyeztetetebbek pontján küzdött és mindkét dicsőségesen állotta meg helyét a véres harcok közepette.

Az utókor számára világító faklyaként álljon itt hősi halottaink neve:

Tisztek:

Csajghy László főhadnagy.

Demecs Gyula hadnagy. Pásztón, 1891. április hó 24-én született. Felsőiparisoklót végzett és tanulmányai elvégzése után a Magyar Mezőgazdák gőpészeti osztályán volt tisztvel. 1915. október 2-án vonult be a 60. közös gyalogezredhez. Az orosz fronton küzdött, kétszer sebesült. Hősi magatartásáért két nagy ezüst vitézségi érmet, Signum Laudis és Károly-csapatkeresztet kapott. Huszton halt meg 1917. január hó 7-én. Holtteste a pásztoi rk. temetőben nyugszik.

Filger István zászlós.

Grün Ernő hadnagy.

Herczeg Benő zászlós. Pásztón, 1894. dec. 31-én született. A budapesti alkotmányutcai kereskedelmi iskolában nyert érettségi bizonyítványt

* Valamikor Fedemes nevű falu volt a helyén.

1911-ben. 1915. január havában vonult be Debrecenbe a 39. gy. ezredhez és 1915. október havában került az olasz frontra. A doberdói harcokban esett el. Gojanjók mellett van eltemetve.

Himler Géza hadnagy.

Hollósi Miklós hadapród. Pásztón, 1896. december 6-án született. 1913-ban végezte el a beszercebányai felsőkereskedelmi iskolát 1915-ben vonult be a 60. közös gyalogezredhez Kutenberge. 1915-ben kikerült az orosz harctérre, ahol 1916. június 3-án az Isakovánál vívott csatában, szakasza élén esett el. Halála után, 1916. szept. 5-én, az első osztályú ezüst éremmel lett kitüntetve. Sírja Olessza közlében, Folwark Biela környékén egy kis házcsoport gyümölcsfái tövében 2 hadnagytársa mellett van.

Klein Mór zászlós.

Péter Sándor főhadnagy. Pásztón 1887-ben született. Felsőkereskedelmi iskolát végzett. Tanulmányait Alsókubinban és Miskolcon végezte. 1914. augusztus 1-én vonult be a 15. honv. gy. ezredhez és 1914 szept. havában az orosz harctérre, ahol 1914. okt. havában elesett, Bródy új-jékán van eltemetve.

Orcsik József hadnagy. Pásztón 1891. augusztus 19-én született. Felsőépitő iparisiskolát végzett Budapesten. 1912-ben vonult be, mint tényleges e. é. önkéntes a 10. honv. gyal. ezredhez, azután tartalékos hadapród lett, 1914-ben újból bevonult ezredéhez Miskolcra. 1914. augusztusában került a galíciai harctérre, ahol szept. 4-én Ravaruszknál megsebesült. Ugyanezen év novemberében másodszor került az orosz harctérre, ahol kétheti ottartózkodás után másodszor is megsebesült. 1915. április elején harmadszor került a harctérre, ahol a diadalmas göriceai áttörésnél, 1915. május hó 2-án megsebesült és másnap hősi halált halt. A harctéren mint zászlós küzdött, hadnagyi kinevezését és az első osztályú ezüst vízszerzői érem halála után kapta meg. Rosembark nevű községben van eltemetve.

Altisztek:

Bajnóczy Ferenc tizedes, Benus János tizedes, Berger Imre hdj. ősmester, Hevesi János e. é. önk. tizedes, Hill Sándor tizedes, Keszler Endre e. é. önk. őrzető, Király János tizedes, Kovács János szkeztető, Nagy János szkeztető, Nyitrai Pál tizedes, Pádár József tizedes, Schwartz István tizedes, Tari József őrzető és Zeke József tizedes.

Legénység:

Alapi István, Alapi József, Alapi Károly, Alapi László, Alapi Sándor, Almási János, Arany István, Áldott József, Bajnóczy Ferenc, Bajnóczy István, Bagynszki István, Bakocs Jenő, Balog Bertalan, Balog Jenő, Bangó Árpád, Bangó István, Bárány István, Bátka Adám, Bengyik József, Berkes István, Bojtos Mihály, Bóta József, Bóviz Sándor, Csesznák Andor, Csesznák Ferenc, Csépe János, Csohány József, Deák Mihály, Dimák János, Endrész Kristóf, Endrész Mihály, Erdélyi István, Fabián József, Fekete József, Fodor János, Grónai István, Gugyela József, Gyel-

vai József, Gyöngyösi Gyula, Harmos Péter, Hofman Ferenc, Horvát József, Illés András, Institőrész Pál, Jónás János, Juhász József, Juhász János, Karhez Sándor, Kállai József, Kállai Mihály, Kállai Rudolf, Kecskes András, Kecskes Ferenc, Kecskes István, Kecskes János, Kecskes József, Kelemen István, Kelemen István, Kelemen József, Kelemen Károly, Kelemen Lőrinc, Kiss András, Kovári János, Kohári József, Kosik János, Kőrös János, Kőrös István, Kovács Károly, Kovács László, Kovács Sándor, Krúzanyik István, Kúrti István, Laukonidész József, Lönk András, Ludányi Antal, Ludányi József, Lukács Sándor, Markó Ferenc, Markó János, Mészáros József, Miknyánszky Lajos, Móró István, Móró László, Nagy Ferenc, Nagy István, Nagy István, Nagy István, Nagy János, Nagy János, Nagy József, Nagy Pál, Nyemecz János, Oláh Zsigmond, Okrös József, Pádár Imre, Pádár Sándor, Péter József, Pintér János, Pintér Kálmán, Pupa István, Pusztai János, Pusztai Pál, Ráczy István, Rösler Károly, Schlamovitz Zoltán, Sigi István, Sike István, Sipka István, Sipka János, Sipos János, Smolek János, Sulyok István, Surányi János, Sütő János, Sütő Lajos, Szabó Antal, Szabó Imre, Szabó János, Szabó János, Szabó József, Szappan János, Szappan Kálmán, Szelva Pál, Szivák István, Szöllősi István, Szöllősi József, Szöllősi József, Tóth András, Tari Ferenc, Tóth István, Tóth József, Tóth Miklós, Tuza István, Vanyó József, Varga János, Veres Imre, Veres János, Virág Ferenc, Volek János, Zeke István, Zeke László, Zeke Sándor.

166 hős; tisztek, altisztek, közlegények. Valamikor felvirágozva, nótás ajakkal meneteltek egymás mellett s azután zokszó nélkül, szeretteikre gondolván megharcoltak a maguk véres harcát... s most pihennek, de legtöbbször, ki tudja hol s merre? Pihennek tömegsírok mélyén, vagy elszórt kőhátd fakeszettek alatt, erdők mélyén, mocsarak szélén, sziklák tövében, vadrigócs rétek közepén... Ami hálás emlékeztetünk azonban felkeresi őket, hogy az emlékezés virágait hintsük porpadt sírjaik fölé...

Emlékükre csendül fel a hősi harang szava, hogy a felhők szárnyán megkeresse őket s elvívje üzenetünk:

Emléketek nemcsak szívünkben él, de ércebeöntve is áll; s azon nevetek aranyló betűi hirdetik soha el nem múló dicsőségtek, hogy a késő utókor tisztek tanuljon önellen, izgat hazaszeretetet.

**

b.) Városbírák; a zsidóság letelepülése.

Bán Benedek 1630., Csűr Gáspár 1690., Pálya Mihály 1693., Zeke Gáspár 1696., Kada Mihály 1698., Zeke János 1758/59., Prátsk Igác 1760/61., 1767/68., 1782/83., 1785/86., Koós Mihály 1759/60., Valus János 1761/62., 1770/71., 1775/76., 1779/80., Tóth Jakab 1763/64., Varga Pál 1764/65., Fiklőczy József 1765/66., Szekeres György 1766/67..

Farkas István 1768|69., Makso István 1769|70., 1774|75., Gajda Pál 1771|72., 1777|78., Sütő Albert 1773|74., 1781|82., 1785|86., Kecskés Pál 1776|77., Szőke Ferenc 1778|79., Csőr Mihály 1780|81., 1787|88., 1789|90., Zeke József 1783|84., Valus György 1784|85., Susrák Ferenc 1786|87., Csányi János 1788|89., Tittel János 1795|96., Tani József 1796|97., Sütő Albert II. 1797|98., Makso Antal 1798|99.

E régi jó városbírák jó és igazságos ítéleteket hoztak. Nem fukarkodtak persze a pálcákkal sem. Ime mutatóba néhány ítélet:

1782. A becsületés tanács együtt lévén s több szükséges dolgainak elintézése után, Gortva Andrást, városunk lakosság törvény elébe állították hadnagy uram és tizedesi azát, mert édes styját feletle megszidta, mely gonoszága a tanács előtt világsággá jöven (azaz beigazolást nyert), a következő ítélet hozott: hogy említett Gortva András a vármegye tomlocské beküldésén. Azonban az apátás tisztartója: Csőr István uram javaslataira a városi tanács ezen határozatát 50 pálcára változtatta át, amit nyomban meg is kapott Gortva András. Hogy a delikvens meg volt-e elégedve az ítélet ilyen megváltoztatásával, arról hallgat a krónika.⁶⁰

1783. *Szeptember 15-én Farkas János szolgabíró és Dezső Sámuel gyulai regimentbeli főhadnagy urak hozzánk jöttek a nálunk lévő verbunkós katonák panaszára, hogy a verbunk nem maradhat békeségben a városban. Mely dolgot kivizsgálván említett urak, a város ártatlannak találottak, ellenben a verbunkós katonák ellen sok káromkodás, tolvajság és más rosszak kivilágosodván, azokat a hadnagy úr jól megpálcáztatta s őket a várossal megbékéltette. Arról pedig, hogy akkor egymáson megengedünk, frásunkat adtuk a hadnagy úrnak. (Hogy a város könnyen megengedett lehet, de hogy a megpálcázott katonák is megengedtek, az már kétséges).⁶¹

1784. Június 5-én az tanács együtt lévén, sok tilalomporók tárgyaltatták és a városbíráknál a bínsók keményen megvertek. Melyek között ifj. Juhász István a maga fának pártját akarván fogni, mivel a tanács előtt illetlenül beszélt, maga is 50 pálcákkal büntetett. Nem különben Tari Pál fia Gáspár is, aki inkább a katonák közé állt, hogy sem tágat megverni engedné és betetlen szókkal illette a tanácsot. De a hadnagy tüstént kiadván (t. i. a katonáktól) ő is 50 pálcákkal büntetett.⁶²

1785. *Nagy István apátási jobbágnak fia Kelemen Pállal, aki szintén az apátás jobbágya, anafékor a Cieren valami kevés kaszáló miatt a bírák forgóján összeeszevén, Kelemen Pálnak a lábát is eltörték. Kléger Károly borbély uram 12 R fontokért gyógyította meg és az egész nyarat dologtalanul töltötte. Kelemen Pál megverött előnkbe idézvé, az végezték, hogy Kelemen Pálnak sérelmére (mivel mindkét rész szegény ember) fizessenek a Nagy István fia 12 R fontot és az elmulasztott keresetért 10 kila búzát oly formán, hogy a péntek tüstént, a búzának felet most, felet pedig a jövő esztendőben adják meg.⁶³

Az utóbbi 50 év bírái voltak meg: Dr. Palatthy Adorján, Halma Bertalan és Szabó István.

* *

A zsidóság letelepülésétől kevés adat áll csak rendelkezésre. Néhány feljegyzés található a községháznál lévő feljegyzések könyvében (1759—1800) ezeket itt közlöm:

1786. Január havában rendeltett, hogy ezentúl zsidók a keresztényeknek 30 krajcárnál többet nem adhatnak kölcsön sem italban, sem pedig pénzben.

1787. Azon zsidóknak, kik az idén ide lakóul jöttek, Ófaléte parancsából állandó nevét kellett felvenniük, hogy meg ne változtathassák. Az egyik Farkas Sándor (Alexander Wolff), a másik pedig Barna Salamon (Salamon Braun) nevet vett fel.

1788. A zsidóknak Csőr Mihály bíró és Koós János nótárius temetőhelyet jelöltek ki a Fenekben lévő temető északi felén, megengedvén, hogy azt a kis helyet maguknak az úgy el is keríthetik. Volt ugyan már hajdan itt temetőjük, midőn 1725-ben itt laktak, de mivel azon hely éppen ott volt, — amit a régi irásokból kitűnik — ahol most a Tót-utca-nak kerüje vannak, az Árokpart nevezetű helyen, azért oda őket nem lehetett bocsátani.

1788. ápril. 17. A zsidó árendás végett este 9 órakor kigyuladt a Piacon Plati Katalin asszony háza és nagy tűz volt, mert a Fülöp nevű zsidónak házárol a Fráter Pál úr mellett való boltja is megégett, de szerencsés idő lévén, a többi házakat megmentették.

Ebben az évben kezdtek ismét városunkban lakni a zsidók, kik 1725-től nemcsak innen, hanem az egész vármegyéből ki voltak tiltva a városunk megégetése miatt. (Ugyanis gondallanságból kigyújtották az egyik házat és a fel város leégett.)

* *

Végezték idejegyzek két világi nótát az 1872. évből annak bizonyosságul, hogy akkor is voltak jökevdű emberek, ha nem is volt mindig *fennéki tejfel* az élet. Volt szerelm, bor, nóta is; ha pedig nóta volt, akkor bizonyosan adatai hozzá cigány is.*

* Voltam a fekete sason,
Mustot ittam a rózsáson;
Megtittam a rózsám mustyát,
Köszönöm a jó akaratyát.*

* Én is iszok veletek, Ha veletek lehetek, Egy pohár bort, Ha veletek nem lehetek, Aj, de bánom, Mert unalmas a magányos	*	Dinom-dánom. Tölcs, nem bánom, Hajcs, nem bánom, Mert unalmas a magányos Dinom-dánom.*
---	---	--

* Feljegyezte Kapuy Károly volt pásztori kaplán.

c.) A plebánia-templom és a Szentlélek-templom története.
A plebánosok névsora 1332–1936-ig.

A pázstói plebánia régebb eredetű, mint az apátság. A templomot 1421-ben Benke Gábor plebános javította és meszellette. 1444-ből származó feljegyzés szerint a plebánia-templom kőből épült, tornya azonban nem volt.

Pásztonak 1332-ben Domokos és Lajos volt a papja. 1333-ban Lajos plebános 50 garas pápai adót fizet. 1459-ben István plebános, Bertalan altáriasta, György és Pál kaplán laktak plebános. 1617-ben Bellay János, 1668-ban pedig Pásztohy György a plebános. 1691-ben Csapi Benedek, 1693-ban pedig Jászberényi István Pál végzi a plebánosi teendőket.⁶⁴

1694. évben a templom igen rossz állapotban volt, ami kitűnik a pázstóiak által Fenessy egr. püspökhöz írt alábbi leveléből: „

»Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak ajánljuk szolgáltatunkat.

Istenből lelki és testi szerencsés és idővséges jókat megadatni kívánunk.

Az előtt is alázatos instantiánkat küldtük volt Nagyságodhoz az Szent Lőrinc plebániához való malom felől, melyet most is tisztelendő apát úr csak maga hazánra, plebános uramnak semmit nem adván jövedelméből, sem a templom épületére, mely oly rongyos, hogy eszé időben nem tud az ember hol lelni. Arról pedig Nagyságod méltóságos dispositionját várván, magunk nem merünk s nem is lehet semmit indítanunk, ha Nagyságod nem méltóztatott arról kegyelmesen disponálni; rongyos lévén nálunk Szent Lőrinc temploma, mind előbb is emlékeznünk alázatosan arra kérjük Nagyságodat, mint kegyelmes urunk, azon szennek tisztességre és temploma megruházására méltóztatva Nagyságod a mostani jövendő pázstói dézsmát ide engedni; jó emlékeztül gratiájáért hadi imidokhasassuk szíri fedél alatt, Nagyságodnak Istentől várván annak megjutalmazását.«

A levél további részében kénk Fenessy püspököt, hogy figyelmes tesse Kada István, a pázstóiaknak tett azon ígéreterre, hogy a Szent Lőrinc templomban egy szép öreg oltárt csináltat.

Midőn Maietyensky Pászton jár az 1699. évben, a plebánia templomról megemlíti, hogy a Szent Lőrinc mártír tiszteletere szentelt templom a város végén áll, elég magas toronnyal. Nagynak elű nagy; egykori botatoránák még láthatók nyomai. A sekrestyébe, kőrusa és a toronyba vezető kölepáncsok már egészen kopottak, úgy hogy közpök már nem egyen egészen hiányzik. A templom körül temető terül el és azt kőfal veszi körül.

A mainál eredetileg jóval kisebb volt s többször alakították. Ma tornya 1723-ban épült.

Az 1763. év nyarán a Szent Lőrinc-templom kívül-belül meszel tetett s ekkor a városi tanács igen megnehezelt a plebánosra, mert a falon kívül és a tanács által régebben nagy költséggel felíratott testamentum idézetek is bemeszellette.

1764. május 8-án tétett le a róm. kat. plebánia alapja nagy »ágyú lövedőzések« közben Plathy A., Fráter Pál és Oláh György földesurak jelenlétében. Az építést egy bujaki kőműves végezte.⁶⁵

1766. július 1-én bérmlásra ide érkezett gr. Eszterházi Károly püspök és a cisztereknek szállott meg. Egy hétig tartózkodott itt a plebánia miatt, mert senki sem akarta az építéshez a követ hordani.⁶⁷

1769. év október hó 27-én Eszterházy Károly átutazóban egy napig ismét Pászton tartózkodott és a plebánián volt megszállva.

1770. nov. 15-én tették fel a nagy harangot az Szent Lőrinc templom tornyába. 1779. évben pedig a második harang elromlott és a plebános úr ujaöntette.

1780-ban nyitották meg júni. 20-án felső- és júli. 16-án az alsó temetőt. Az alsó temetőbe legelőször nemzetes Zeke József becsületes tanácsbeli cizmadia mester úr egy esztendő gyermekeit temették, kinek temetését maga főisztelendő Miller Ferenc plebános úr végezte. Zeke József uram még ugyanazon esztendőben a temetőben a legelső keresztfát a maga költségén felállította.

1781-ben a város nagyharangja, melyet a város Besztercebányán-még 1748-ban öntetett, meghasadt és ezért Egerbe vitték újra önteni. Így a volt 8 mázsás harangból 11 mázsás és 38 fontos lett. Az öntés 424 R forintba és 54 kr-ba került.⁶⁸

Az 1785. évben a város tanácsa kérelemmel fordult a királyi kancelláriához, az egyházi javokról kívánt kimentatással kapcsolatban.

»Ebben említk a következőket is: «... templomunknak, melynek ki által és mikor telt alapítását és építését a már hetszáz esztendőket is meghaladó régiség miatt annyival inkább is nem tudjuk, mert azt a kegyetlen tatárk felgyújtván minden abban találtatott levelet és hagyományait megégették, amint ezt a nagygyűntéki könyvhiatlajtsókkal emlegetni hallottuk...»

Az 1786-ban történt megnagyitáshoz a monostor és a cisztercita régi templom között háválták fel.

Az építkezés a következő 1787. évben nyert befejezést és július 22-én volt az új templomban előszörzr entmise. Az építésre 2000 forintot költöttek.

***

Maietyensky 1669-ben megemlíti, hogy a városon kívül van a Szentlélek-templom; valamikor a város egész odáig nyult el. Megemlíti még, hogy e templomhoz kétszer: keresztjáró és pönkás másnapján körmenetet vezetnek.

Az 1765. évben a pázstói Szentlélek-templom keletkezése ügyében kihallgatott tanúk vallomásaiból megállapítható, hogy a városon kívül álló és a Szentlélek tiszteletere épült templom azelőtt pusztá kőfal volt, melyet néha Ur házának néha pedig Szentlélek templomának hívtak.

Miután Rákóczi idejében Horváth István kuruckapitány a puszta falat templomnak felépítette, az isteni szolgálat is megkezdődött benne.

A templom környékét 1763. évben ásták fel temető céljaira s még ebben az évben fel is szentelték.⁷¹

*
**

A pásztoói plébánosok névsora 1332-től napjainkig.

1332. Domokos	1753—57. Berkes Ferenc címzetes kanonok
1332. Lajos	1757—59. László István
1334—37. István	1/59—60. Tóth Gáspár
1421. Benke Gábor	1760—61. Luterovics János
1459. István (pásztoói)	1761—62. Leterovics Gábor
1576—77. János	1762—79. Janoviczy Ferenc
1598. Szegedi Beczei Simon	1779—97. Miller Ferenc esperes
1617. Bellay János	1798—1800. Ballagó András esperes
1630. Jákó Bálint	1800. Nováki József esperes
1664. Jalkóczy János	1800—11. Tóth Imre esperes
1667. Kada István pásztoói apát	1811—16. Farkas Péter patai pléb. esperes
1668. Pásztohy György	1816—30. Vislóczky Nep. János esperes
Ismeretlen időben Varga György	1830—47. Fabry Mihály esperes
1691. Csapi Benedek	1847—51. Goczigh Károly
1692. Nagy András	1851—72. Dankó János
1693. Jászberényi István Pál	1872—1904. Hován József prépost, főesperes, majd egri kanonok
1694—96. Zolnay András pásztoói apát	1904—25. Matuszka Mihály pléb. esperes, majd egri kanonok
1696—1706. Teressenéi Márton	1925-től Harkabuzs László szentsz. tanácsos, esperes, apát.
1706—08. Várassógy Mátyás	
1708—11. Foglár György	
1711—13. Vinkler András	
1713—14. Bánóczy János	
1714—53. Bakabányi János apát, egri kanonok	

d.) A nevezetesebb pásztoói nemzetségek és a 200 évesnél régebbi többi családok.

Pásztoórt vette eredetét a Rátold* nemzetségből származott Pásztohy család, melynek Pásztohy István, V. István király nejének lovászmestere volt az őse. Ő kapta adományképen V. Istvántól Ágas várat.⁷¹

Ez a vár a hasznosi erdőben egy magas csúcson állott és kökerítéssel volt körülvéve. E vár jelentékeny pont volt. Valószínű, hogy a tatárjárás után épült. 1272-ben szerepel először, a XV. században pedig már romokban hevert.

Az u. n. Ágasváni okmányban említés van arról, hogy Jób pécsi püspök hitélensége folytán a várat az ellenség elfoglalta és lerombolta. A krónika szerint Jób püspök védelmére volt bízva a vár, aki híres hadvezér volt.

Ő maga is itt lakott Vilda nevű nővérel és annak férjével Kompolthy Dáviddal, a várórség parancsnokával. Gyakran vadászgattak a szomszédos birtokosokkal a Mátra erdősegeiben. Egy alkalommal a vadászatról haza térve királyi küldött várta azzal a hírrel, hogy a Vácot már elfoglaló osztrákok és csehék a Mátra felé tartanak. A királyi hírnök tudatta azt is, hogy az őrség megerősítésére Bayrulf nevű vezér 300 horvát vitézzel meg fog érkezni rövidesen. A segélycsapat meg is érkezett. Nem sok idő múlva Bayrulf vezér szerelme gyuladt a szép Kompolthy né iránt s ezért egy alkalommal, midőn az urak vadászaton voltak, az egyik szolga megölte a vezért. A hazatérő urak meglepettén értesültek az eseményről és a király haragjától félve a horvát katonákat elküldték, maguk pedig elmenekültek. Jób püspök Bécsbe, Kompolthy Dávid pedig Országlánc várába menekült. Az őrség azután átadta a várat a Buják felől érkező ellenségnek, melyet kifosztottak s azután lerombolták. A vár később ismét a király kezére került s újból felépítették. E várral szemben állott az Ó vár. E vár még az avarok idejéből származik. Nagy szerepe volt a tatárjárás alatt. Várua a Rátói nemzetségből származott Loránd, a tatárjárás egyik híres hőse volt. Pásztohy István⁷² előbb IV. Béla, majd István király felségének lovászmestere volt.

Pásztohy János⁷³ országbíró 1397. január 30-án hazafiás felszólítást intézett Kassa polgáraihoz, a csehék betörésével kapcsolatban.

Pásztohy Lukács⁷⁴ 1445-ben Egerben kanonok.

Pásztohy László⁷⁵ 1452-ben Egerben olvasó kanonok. 1461. május 1-én Rozgonyi Sebestyén erdélyi vajda segítségére sietett Pata erőssége alá. Ekkor Kazai Gyula fia Detre legyveres erővel rájuk rontott s a náluk lévő tárgyakat elvette tőlük. Ezenkívül még Járđánházi János nemes, Tolíntha Mátyás és Thonor Bálint jobbágycok társaságában Pásztohy határá-

* A Rátold nemzetség Kálmán királyunk alatt származott be hozzánk Apulianek Caserta nevű helységéből. (Bekélt R.: A pásztoói apátok. I. l. k.)

rában rájuk rottont, őket megsebezte és félholtra verte. Két másik jobbágyát, amint Hasznos várából Pásztóra tartottak, megtámadta, az egyiket kezén megcsönkoltotta, a másikat pedig a plébánia temetőjébe kergette és megverte. Ezért panasszal fordult Mátyás királyhoz.

Pásztói Miklós⁷⁶ idejében 1488-ban sokat szerepel Hasznos vára különböző pereskedésekből kifolyólag. Innen tudjuk meg, hogy a várnak 3 kapuja és tömlőce is volt.

A Thary és Hasznosi család a Pásztóhy családból ágazott ki. A Hasznosy családnak Hasznoson vára is volt a falutól keletre, melynek romjai ma is láthatók. A várat Hasznosyi, vagy Cserteni várnak hívták.

Hasznosi Domokos⁷⁷ 1313—1321-ig az ország nádora volt.

Thary (vagy Tar) Lőrinc Zsigmond király pincemestere, kinek vámszedési joga is volt. Fia Rupert a királyi udvarban nevelkedett s Zsigmondot elkísérte a második velencei hadjáratra.

Guthy Ország Mihály⁷⁸ nádor Mátyás királytól adományképen kapta Pásztó egy részét más birtokokkal együtt.

Ország Borbála⁷⁹ (Török Ferencné) 1569-ben Miksa királytól többek között Pásztó I harmad részét is megkapta.

Almásy-család⁸⁰ az ifjabb grófi ág alapítója II. Ignác vette meg a Péchy örökösök pásztói részirtokát.

Barczay.⁸¹ A Baracha nemzetségből származó család. Heves megyében mind a Pásztói család nőági leszármazottja kezd szerepelni. Dul Mátyás⁸² fia Mihály pásztói birtokos és a vármegye ügyésze 1676-ban.

Ezekben kívül nevesebb birtokos családok voltak még:⁸³ Csányi, Demkő, Fráter, Palla, Sándor, Török. Vay családok és Apaffy Ferenc, Szécsi László, Verébelyi György és János leszármazottai, továbbá az Andrásy, Bossányi, Boraszky, Detre, Fejérpataky, Kada, Palchy, Plathly, Oláh, Róth, muzsali Vallus és Vécsey családok.

200 évesnél régebbi családok még a: Bakos, Bozók, Bán, Berkes, Bódy, Bogy, Csoor, Csúr, Csordás, Czaidmádia, Csirke, Dénes, Endrész, Farkas, Fekete, Gedej, Gácsy, Gajda, Hidvégi, Illés, Koós, Kelemen, Kiss, Kis, Karatók, Király, Lengyel, Molnár, Muslay, Nagy, Pálya, Papp, Posár, Pászty, Répás, Sánta, Szabó, Szalkai, Szekeres, Tari, Tiket, Tóth, Tóth, Török, Varga, Vas, Váncs, Vincze, Vörös, Zatyko, Zeke, Zólyomi stb. családok, melyek egy része már kihalt, vagy elköltözött innen.

Forrásmunkák: I—4, 7, 9, 10, 13, 17, 36, 58, 59, 64, 71—83. Heves vármegye monografiája 1909.: 5, 6, 8, 11, 12, 22, 25—28, 30, 34, 39, 65. Békési R.: A pásztói apátság története. I. k. 14, 15, 18—21, 23, 24, 29, 31—33, 35, 56, 57. Szederkényi Nándor: Hevesvármegye története. IV. k. 37, 38, 40—44, 47—50, 51—54, 60—63, 66—69, 70. A községhezánál lévő jegyzői feljegyzések könyvéből 1759—1800. 55. A szabócék egyik irattárában. 45. II. József. 46. Török dúlás után.

IV. A PÁSZTÓI CÉHEK

a.) A céhek története.

A céhek tulajdonképpen már a XII. században kezdtek terjedni hazánkban s a XIII. században Lajos királyunk parancsára szabályoztattak. Nálunk a külföldről bevándorolt iparosok honosították meg. Külföldön a céhek a városok védelmére alakult egyesületekből fejlődtek.

Nálunk kezdetben nem annyira a város védelme volt a főcél, hanem inkább az, hogy a főúri családok hatalma alól függetlenítsék magukat. Minden céhek megvoltak a maguk szabályai, melyek jobbra ugyanazok voltak minden céhnel, némi csekély, inkább külső eltéréseket kivéve.

Ezen szabályok igen érdekesek különösen társadalmi szempontból, mert hű képt adják a polgárság akkori gondolkozásának.

Az erkölcsösségről sem feledkeztek meg s arra nagy gondot fordítottak. Sokat törődtek azzal is, hogy a tagok el ne szegényedjenek.

Minden céhtag tartozott a céh által meghatározott napokon a templomban megjelenni, sőt voltak napok, melyeken a mesterek feleségükkel és egész családjukkal misére tartoztak menni.

A céhek megkivánták, hogy a mesterek csak becsületes és tisztességes családok gyermekeit vegyék föl inasnak. Sok céhnel írásbelileg kellett bizonyítani az előtöknek, hogy szülei, azoknak barátaí és rokonai tisztességes emberek.

Nagy baj volt az, hogy minden céh csak a maga érdekeit hájászta; sokszor meg ugyanazon céh tagjai között is megvolt a féltékenység.

A céheknek voltak hátrányai, de voltak előnyei is: ugyanis megmentették az ipart a felüleltségtől, mert mindenki szigorúan csak egy ipart űzhetett.

Abban az időszakban, midőn a kasztizszellem uralkodott, szükségesek voltak a céhek is, de később a céheknek is elkellett pusztulniuk, mert már nem az ipar szabadságát védtek, hanem arra törekedtek, hogy az ipart a vagyonosabbak számára biztosítsák.

***

Pásztón már a törökföldöltség előtt (1526) élénk ipari élet volt. Hogy eben az időszakban állottak-e fenn céhek itt, nem tudjuk. A törökföldöltség, után különösen XVII. században (1666-tól) már mozgalmes céh-

zlet uralkodott s tartott mindaddig míg az 1870-es években megkezdődött fejlődés következtében fellendült gyárpar lassan leaszott a kézművesek száma.

Legöregebb céhünk a szabó- és azután a cizmadiacéh. Az 1800-as években is még 6 céh működött Pásztón: 1., a szabók-szűrszabók és szűcsök, 2., a cizmadiák, 3., a pintérek (bognárok), 4., takácsok és posztosok, 5., vargák, (tűmárok) céhe és 6. a tarkacéh, melyben a kovácsok, kerégyártók, lakatosok, asztalosok kőművesek és szíjgyártók voltak.

* *

Az egyesült szabó-, szűrszabó és szűcs céh jelenleg is meglévő céh-ládájában található ezen céhek 1666-ból származó és I. Lipót királytól nyert céhszabályzatnak (privilegium) a másodpéldánya.*

Ezen szabályzat latiniszövegű bevezető részrel kezdődik, mely után a szabályokat magábafooglaló magyar szöveg következik.

Ezen szabályzat 44 hikkelyből áll. Általában rendszertelenül tárgyalja az egyes tudnivalókat. Nyelvezete igen nehézkes, úgy hogy a legtöbb kikkelyt a mai nyelvzetnek megfelelően és csak kivonatossan közlöm s csak egyet-kettőt adok úgy, ahogyan találám.

Ezen szabályok szerint minden új mester, aki a céhbe állott, 25 fítot tartozott fizetni. (1 §) A mesterek tartoztak egymást tiszteletti és becsületi nemcsak a városban, hanem azon kívül is 10 ft. büntetés terhe mellett. (2 §) Tilos volt egymás szolgáját elcsalni ugyancsak 10 ft. büntetés terhe alatt. (4 §) Ha valamelyik mester megbetegedett, a céh nappalra egy, éjlele pedig két mestert küldött melléje. Aki ezen rendelkezésnek nem tett eleget, 5 ft. büntetés fizetett. (5 §)

Amely inas ideje kitöltése előtt tartozott el gazdájától, más mesterhez nem szegődhetett sem itt, sem más városban. (6 §) Azon mester, aki váltómunkát készített, a mértékvetel után 3-ad napra volt köteles a ruhát elkészíteni, de, ha nem készítette el ésa bevét más mester elfogadta, azon mester 50 ft. büntetést kapott. (8 §)

A szűcs legények heti bére 32 dénár volt s egy negyed évre 15 bört kapott, továbbá 2 hetet a gazdája kegyerén dolgozhatott a maga részére (9 §) Ugyanezen cikkely szerint báránybőr csúválattás 10, róka és más vadbőr 17, farkasbőr csúválattása pedig 48 dénár volt.

Azon inas, ki pénzért tanult, évenként 16 ft-ot fizetett mesterének (10 §). Az a legény, (segéd) aki részbe ment aratni, keresetét felezte mesterével (11 §). Ha az inas mesterével ment aratni, semmit sem kapott ha azonban az inas egyedül ment, a kereset 1 harmadát kapta, míg a két harmad rész a mestert illette. (12 §)**

* Az eredeti példányt újabb céhszabályzat kidűsése esetén mindig be kellett szolgáltatni s ezért csúhs másodpéldányok készíthettek meg.

** Ugyáztűzik, hogy a tulajdonképeni mesterséget inkább csak a téli időszakban őtűk s nyáron aratni is elűtták.

A mester még szolgát is csak a céh tudatával fogadhatott. (13 §.)

Az inasok évente két inget, két labraválót kaptak, továbbá sarut és süveget annyi, amennyit elűtték és egy dolmányt és nadrágot. A szűcsök dolmány és nadrág helyett ködműnt és két kecskebört kaptak, meg a foltűzcs felűt. (14—16 §.) Olyan szabó és szűcs, aki mesterségűt nem tűttűte céhes helyen, városunkban nem árűlhatott kész ruhákat, dolmányt, ködműnt, nadrágot, szűűt a jűszág elkbűzűsűsűk terhe alatt. (17 §.) Az olyan kontár mesterek pedűg, akik a céh tagjai nem akartak lenni, városunkon kívül 1 műföldnyáre nem elűtték mesterségűkkel. (18 §.) Tilos volt másnak a mesterségűre avatkozni (19 §.) És az árakat egymásra venni. (21 §.) Váltű munkát készűűt mesternek és más rendbelű mesterembernek tilos volt ruhát bűrrel bélelni. (22 §.)

Szegűdésnél úgy a mester, mint az inas 50 dénár ára bort tartozott fizetni. (23 §.)

A mesterek kötelesek voltak a temetűseken jelen lenni. (25—26 §.) A mestereknek minden esztendűben Szent Műhály napján tartatott mise, amikor a cűhmesterek a plébánűsnek egy pint borral és két kappannal adűtták. (27 §) Azon mester, kinek fia vagy lűnya volt és mester lűhűz ment, vagy mester lűnyűt vette el, tartozott áldomást (kűszűűnű pohár) fizetni. (28 §.)

Azon mester, ki a vásárban mester társa elűű a bevűt elcsalta 10 ft. büntetűst fizetett. (29 §.) Aki a cűhmester hívására nem jelent meg, 1 ft. bírságot fizetett.

31. cikkely

A ceh szűűjűre akit kűvetnek, vagy hirdetnek s nem megyen, büntetűse 24 dénár. Ha pedig vakmerűűsegre veni magűt 5 forint, ha pedig el nem mulasztatűt utja vagy on 15 dénárt fizet. Városunkban sokadalom (azaz vásár) napján, aki szűűt 12 órág elbontja 1 forint bírságot fizet.

32. cikkely

Szent Gyűrgűy nap után, mikor cűhmestert választanak, tartoznak a cűhmestert harakűsűrni 1 ft. büntetűse terhe alatt amit a cűhmesterek jűokarral adnak, vegűkűk jű néven. Mikor onnan a mesterek kűza mennek, aki ott akar maradni és mulatni, nyissa meg ezűzenyűt és pénzt adjon borra.

33. cikkely

Szűűlűkapálűskor tartoznak a cűhmesterek 2 ft. ára borral, két tűűl éttelkel, annak utána, aki mulatni akar pénzűre mulathat.*

A 34. cikkely szerint, ha az inas ideje kitűl 1 tallér ellenében a cűh peccűtjével megerűsűtűt levelet kapott.

* A cűhnek két darab szűűje volt a nűgrűdi oldalon, amelyet úgűlűttűzik, kűszűűsen dolgoztek.

35. cikkely

A legényeknek atyamesterük legyen, a mester házához minden vasárnap feljárjanak és a ládába* egy-egy pénz betegenek és a láda az atyamesternél álljon. Ha városunkba új mesterlegény jön, az atyamester tartozik neki szállást adni, és onnan annak a mesternek bemutatni, amely mesternek segítése nincsen. Az új legény tartozik letenni 4 dénár.

A legények szintén levelet váltottak a céhtől (36. §.) A céhmestereknek céhládáj volt és egy jegyzőt is tartottak (37. §.) Ha a mesterek egymás közt civódtak, hozották a céhmester bíróságát. (38. §.) Vásár alkalmával a céhmesterek felülvizgálták a mesterek készítményeit, nehogy silány munkát áruljanak (40. §.) Minden céhbeli mester 2 inast és 2 segédet tarthatott. (14. §.)

42. cikkely

Ha pedig a mesterlegények közül mesterségét céhes helyen nem töltötte, addig a cébbe nem állhat, míg egy esztendőig céhbeli mestert nem szolgált, az után fizet 6 forintot, ennek fele a céhé, fele a gazdjáé, azután a mesterséget megpróbálván, a céh tagja lehet.

43. cikkely

Ha ebben a városban valamely mesterember a céhes kívül volna és munkálkodnék, rajta érik, szabad legyen megbítenni és mely ruhát kezben talál, fele a városé, fele a céhé.

44. cikkely

Mikoron esztendők által az menyai sokadalnak (vásárok) szóztanak esni városunkban, kontár legyen lakozó szabó és szűcmesterek jövének, tartozzanak minden vásárok 1 forintot fizetni mindaddig, míg a céh tagjai nem lesznek, akik pedig céhes helyen lévő mesterek, tartozik minden mester 12 dénár helyepénzt fizetni.

Ezután ismét latinszövegű záradék következik.

* * *

Az 1781. évben torzsolkodás támadt a szűrszabók és szűcsök között, Erről szól az alábbi irat:***

Tekintetes Szolga Bíró Urunk! Nekünk Nagy Jó Kegyes Urunk és Pátrónusunk!****

* Nem a céhládába, hanem a legények ládájába, mert a legényeknek külön ládájuk volt. A céhláda a céhmesternél volt. Minden céhben volt: főcéh-mester, alcéh-mester, jegyző, atyamester, öreg bejáró, fiatal bejáró és szolgált-mester.

** Ha a vidéki mesterek vásár alkalmával a helyre nézve nem jutnak meg egyezni, akkor a város bírása nyílt bíróságot felvállal.

*** Eredetiben a szabó céh iratái között. (Iparésztületnél.)

**** Érdekes, hogy dátumot nem írtak rá. Bizonyosan elfelejtették. Az irat hátsó részén utasította őket, hogy az Artikulus a céh köteles írni, tehát legyen a szűcsöknel és a szabóknál, az eljegelezen szűrszabók pedig legyenek céhben kívül, míg külön céhet alkothatnak. De mint később is látni fogjuk, újra egy cébbe egyesültek.

Alázatosan eszedevén Tekintetes Ur kegyes színe előtt ez íránt kéntelenítettünk magukat bejelenteni! Hogy Ő felségétől nyert Privilegiumunk mellett, mind ekkorig a szűrszabó mesterek velünk együtt egy céhet alkottak. Már most pedig egy általán fogvást minket elhattak, holott pedig mindnyájan csak 32-en voltunk! És már most azon vannak, hogy az Artikulus se náluk, se pedig nálunk ne tartasson, hanem egyenesen a templomban! Mi pedig céksely elménnkel azt találtuk, hogy mivel 115 esztendő alatt a kezünk alatt jó Conservátóban volt, úgy azután is, annak gondját viselhetjük, mivel az a Templom nem is illel! Mely miatt közöttünk nagy villongás is vagyon, holott Főispánus Plébános úr is azon vagyon. Mi pedig, hogy ezt nem akarjuk, minket még az oláruktól is el akar tiltalmazni és az Artikulus erőszakosan tölünk el akarja vitetni. A szűrszabókat pedig mi magunktól el nem űztük, csupán a maguk fellvukalodásából Őfelsége adománytúl ellátottuk. Mi pedig jó akarattal voltunk hozzájuk, mert mindegyik egyharmad részt Ő nekik kiadtuk volna, ha tisztességesen cselekedtek volna és minden 3-ik esztendőben az Artikulus az Ő kezükbe adtuk volna. De arra sem állottak! Annak okáért Tekintetes Urhoz vettünk bizodalmas folyamodásunkat, méltóztatson ebbe minket jóitba beírasson s mi tévők legyünk? Maga úri rendelésnek nekünk kegyesen kiadni. Mely íránt midőn kegyes úri Nagy Gráciájába Magunkat ajánljuk és kegyes vizsgálatnál óhajta elvárának.

Maradunk

Tekintetes Urnak alázatos s Főhajtó szolgálói
Pásztohai Szűcs és vőköny** szabó Mesterek
közönségesen.

Tudjuk, hogy a céheket, illetőleg azok szabályait királyiának gyakran módosították. Így pl. II. József, Mária Terézia, I. Ferenc.

Igy jutott a pásztoi szabó-, szűrszabó-, szűcs- céh is másik céhszabályzathoz az 1877. évben. Ezen szabályzatot I. Ferencőtly nyerték a az előbbinél annál inkább is fontosabb, mert az eredeti példány. Ez már sokkal rendezesebb, áttekinthetőbb, nyelvezete is könnyebb.

A piros plusz-kötésű könyvről nemzeti színu vastagbőg zsinóron hatalmas esztergályozott kereng alakú (dobozban lévő) pecsét lóg le.*** A könyv két első és két utolsó lapja vastagbőg pergámen, melyen tollal készített címsor keretében kézzel írott latin szöveg olvasható.

Az első két lapon a következő latin szöveg áll:

Mi I. Ferenc Isten kegyelméből Ausztria császára, Jeruzsálemnek, Magyarországának, Dalmáciának, Horvátországának, Szlavóniának, Galiciának és Lodomeriának apostoli királya, Ausztriának fővezére, Krakónak nagyvezére, Erdélynek nagyhercege stb. stb. Mindazoknak, akiket illet, emlékeztetőbe ajánljuk. A mi há-

* I. Lipót idejéről, 1666-tól

** Vestag szabómesterek a szűrszabók voltak.

*** Érdekes, hogy a császári kancelláriából származó könyv pecsétje magyar nemzeti zsinóron lóg, holott mint tudjuk, I. Ferenc idejében is nagy volt a németesítési törekvés, mely csak akkor engedett, mikor a vármegyék ez ellen hathatósan tiltakoztak.

séges szabó-, szűrszabó és szűcsmestereink részéről, akik a hevesmegyei Pézsdó városában egy gyülekezetbe egyesültek, bizonyos céhbéli cikkeyt elénk adtak bizonyos sorrendbe szedve és magyar nyelven az alulírt rendben összeírva, hogy az említett cikkeyeket valamennyit és egyenként jóváhagyni és az említett mesterek és az összes utódai részére megerősíteni kegyesen méltóztatnának.

Ezen cikkeyek rendje a következő:
(Az itt következő rész nyomtatott magyar szöveg.)
Az 1—9 cikkeyek az inasokról rendelkeznek.

I. cikkely*

Akik valamely mesterség tanulásra szándékoznak, akár mely törvényesen bévett valláson legyenek, az inasságra különbötetés nélkül felvételtesenek.

Mínélőtte valaki a céhbéli gyülekezetben inasnak bírtathatják, szükségos, hogy azon Mesternél, akizet bé állami kíván, hat heti próbát tegyen. Ha ezen próbaidőnk eltelével a mester alkalmasnak találja és ha emellett az olyatán ifju keresztelő levelét, vagy születésnyeléről más egyéb hiteles tanúbizonyoságot előterjeszt, az esztre pedig, ha földes urasági hatalom alá tartoznék, ugyan földes urának engedelmét is megmutatja: tehát e szerint a Céhélhá felnyitásával valóságos inasnak bevételük; mely alkalomsággal a felvett inas az említett keresztelő és egyéb származásbeli, úgy szinte, ha jobbjá volna, elbocsátásáról szóló tanulevelit a Céhélhába betenni és az inasságra felvételét egy forintot és harminc krajcárokat fizetni tartozik.

Ha az inasságra kívánczó földesurának engedelmét ki nem nyerhetné, ez inánt az illető Felsőséghez folyamodhatik.

Második cikkely

Óváspénzt (cautiót) vagy kezességét csak akkor lehet kívánni a szegődés inastól, ha ezen bátorság szerzése módja a Céhél annak előtte is szokásban volt.

Harmadik cikkely

Az inas e következő mesterembereknél, ugyanint ezen céhbéli szabók nál és szűrszabókánál három, szűcsökön pedig négy ezendéig tartozik egy folyamában tanulóképen megmaradni. Ne merészele az alatt Mesterét akár mely szűr alatt elhagyni, vagy éjjelenként kimaradni s cavarogni: hanem mindenekben úgy viselje magát, valamint egy becsületes, jó erkölcsű s iparkodó ifjúhoz illik, mindenkor hív, szorgalmatos és engedelmis legyen. Ellenben a mester is jó módos bánjon az inassal, ne fogja többet házi munkára, mintsem a mesterség tanulásán inkább mint jó atya a háznál és jó tanító Mester a hitbéli Vallásban, Erkölcseben a Mesterség, vagy kézi műnek minden részében szorgalmasan oktassa. Az inasról a tanulásra meghatározott időnél tovább ne tartóztatnának, ha csak némely környő

állítók a komizsárius és Céhnek megítélése szerint az időnek hosszabbítását, vagy kurtitását nem javasolják. Valamint a Mester úgy legyenyi és cseledei is embereségben bánjanak az inassal.

A 4. és 5. cikkely arra az esztre tartalmaz itékedéseket, hogy ha az inas mesterét elhagyja. Ha csak 2-3 napra hagyja el mesterét, akkor minden nap után egy hétet tartozik tovább inasodni. Ha pedig hosszabb ideig marad távol, el is bocsátandó. Ha az inasnak oka volt mesterét elhagyni, akkor a Céh másik mesterhez adja.

A 6. cikkely szerint a tanításbér 20 forintnál több nem lehet.

A 7. cikkely arról itékedék, hogy ha a mester meghal, akkor az inas az özvegnyel marad, ha az özvegynek a mesterség folytatására értelmes legénye van. Ebben az eszben az inas a mesterségét egy másik mesternél tartozik befejezni még pedig 14 nappal, vagy négy hétel az özvegnyel kioltott tanulási időn felül.

8. cikkely

Mihelyt az inas a tanulásra meghatározott ezendőket kitöltötte, semmi kifogás nem lévén ellene, tartozik a Céh ötet a láda felnyitásával és az illendő, ama fellogadásbéli bér, azaz egy forintot és harminc krajcárokat soha felül nem haladó takárnak letétele mellett minden eddig szokásban volt szertartásoknak és visszafelcseneknél feltrételeivel, felolvasván s megmagyarázván néki az illető rendszabályokat és ezeknek szoros megtartását szivére kötőv — felszabadítani és mesterlegénnyé tenni. Minden ebbéli felszabadítók a Céh-protocollumba (jegyzőkönyv) irattassanak, s a legény számára a szabaduló level annak rendje szerint elkészíttessék, mely eredeti valóságban a céhládba tétetik.

Az inasokról itékedő utolsó (9.§) cikkely szerint az egyes mesterek fiait sem kivétel az előbb említett szabályok alól, cupán annyiban, hogy úgy a fellogadás, mint szabadulás alkalmával fél takást fizetnek.

A 10—20-ik cikkeyek a mesterlegényekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazzzák.

Minden legény köteles legalább 3 évig vándorolni. Iratni mindaddig a céhládba tartatnak, míg másik céh tagja nem oltajt lenni. A céh köteles a legénynek egy tanulevel (kundschaft) kiadni. E level nélkül legényt fellogadni nem szabad. (10. §).

Hogy a vándorlást milyen szigoruan vették, láthatjuk a következő cikkeyekből:

11. cikkely

Minden mesterlegény kötelezetik vándorlást 3 ezsendőig szakadatlanul folytatni. Ha az alatt fontos okokból, úgy mint súlyos nyavalyája, vagy szülöknek vételen halála miatt, haza fordulni kéntelenitette, megkivántatik, hogy ennek utána az akadály megszűnőv, vagy dolgait elrendezőv, a hátralévő idejét a vándorlásban kitöltse, az e részben valé elégedés helybéli Eljáróság bejelentésére egyedül a Magyar Királyi Heljyártó Tanácsot illetvén.

* A régies kitézéseket és írásmódokat ott, ahol nem nagyon nehézkes és értelemel nem zavarná, meghagytam, néhol azonban javítottam rajta.

A 12. cikkely szerint a legények vándorlata közben tartozik jelentkezni az illető helység céhmasterénél és az általa ajánlott helyet köteles elfoglalni. Irtai a céhládába tételen megörzés végett.

13. cikkely

Tilalmazatik minden legénynek az Előjáróság által megvizsgálandó ok nélkül felszandeni lemondás előtt a Mesterre műhelyéből kiállni, hanem, ha oka az Előjáróság által elégségesnek találatik, 14 napi lemondás mellett Mesterét elhagyhatja. Ellenben a Mesternek nem szabad időközben kényelt a legényeknek kiadni.

A 14. és 15. cikkelyek megengedik, hogy a segítők rendkívüli esetekben olyan mesterhez is szegődhetnek, akikhez magoktól óhajtanak menni. Valamely ország szolgáltatása is beléphetnek.

16. cikkely

Minden mesterlegénynek bizonyos estvéli órákor, valamint minden városban szokásban vagyon, hazatérjenek, annál inkább éjjelenként ki ne maradjanak, máséketles, a céhládába befizetendő pénzbeli büntetés fenytése alatt. Ha pedig a Mester valamely ezen rendelést áthalgató legényét, a fertály estvendi céhbéli gyülekezetben fel nem adja, hasonló büntetés alá vétessék.

17. cikkely

Senki a legények közül az úgynevezett korhely hétéón (Clacier Montag) vagy más delogtévő napokon ne merje a munkát elterülni, fél vagy a környüllások szerint egész heti bérenek vesztésege alatt, melyet a Mester kifogási a céhládába adni tartozik, némely részét belőle az elhnyélt időhöz képest visszakapvni. Ha a Mester ilyetén korhelykedés miatt a legényét a Céhnél fel nem adja, az azon legényt különben illat büntetést duplán fizesse. Egyéberánt a legények az efféle többszóri áthágás esetében, keményebb büntetéssel is illettessenek.

A következő cikkelyek megtiltik, hogy a mesterek kényük-kedvük szerint felemelhesék az áratat, viszont a segítőknek sem szabad magasabb bírt követelniök. A segítők egymás között egyesületet nem alakíthatnak sem pedig más helybeli céhnek tagjai nem lehetek.

A 26–28. cikkelyek általában a mesterségről szólnak.

21. cikkely

Ha a legény a vándorlást elvégezvén, az insakodó helyen kívül mestersegre jutni kíván, mindenkélt azon céhtől, melybe kívánkozik, a feltett szándékáról Bizonyosság-levelet szerezni, azután ennek előmutatásával, azon Céhnél Ládájából, melynél felszabadul, az eredeti keresztelő, vagy más származásbeli és szabaduló-levélt kienni és am bba béadni tartozik. Uradalmi hatalom alá tartozva a legény, ha az uradalmon kívül akar céhbe állani, ugyan Földes Urának engedelmét is megnyerni köteleztetik, minden este pedig szüüéges, hogy a kitöltöt

vándorlás idejéről való Tanüleveit is előmutassa. További megkívántatik, hogy a helybéli Tanácsót a Polgáraságot a Mesterség felvétele alatt kikérje, vagy az illető Földes Uraság jóváhagyását megnyerje. Minnek utána a Legény mindezek teljesítette és a Céhnk illendőképén megjelentette, a Céhbéli Cikkelyek előbbéni minden tana nélkül felolvastatván, okvetlenül remekelni tartozik.

A rekeltás anyira fontos külleke volt a mesterré válásnak, hogy ez alól csakis a helytartótanács adhattó felmentést, de csakis betegség esetén. (22. §).

A régebben anyira divatban volt évés-ivás elültatott (23. §) és a szegény legény részére a rekeltásához szükséges anyagokat és eszközoeket a céh tartozott beszerezni. Remekelni mindenkélt csak egyszer tartozott. (24. §). Ha valaki a rekeltát hiba nélkül elkészítette, ezzel mesterre lett (25. §) és a céhládába 25 forintot tartozott befizetni. (26. §). Ezen rendelkezés alól a mesterek fiaai sem köpeztek kivételt, sem pedig azok, kik egy mester özvegyét vették el. (27. §). A céh egy-két vidéki mestert is felvehettek tagjai közé. Ezek fél mesteraktsát fizettek, és azon felül 2 forint évi díjat tartoztak a céhládába befizetni. (28. §).

A mesterek és legények kötelességeit tárgyalják a 29–35. cikkelyek.

29. cikkely

Mivel minden jól rendelt társaságban lateni Tiszteletet fő kötelességeknek kell tartani; tehát a keresztényen katolikus valláson lévő mesterek és legények mindnyájan, az előrebocsátandó bémondásra, a szokott fertályestvendi, vagy kántormestére díszes ruhában megjeljenek. Aki elegendő és a céhmasternek előre tudtára adandó ok nélkül, csak az evangélium utáni jönne, vagy éppen meg nem jelenne: első esetben a mester 20, a legény 10, másodsor amaz 40, emez 20 krajcárokat fizessen. Ha ezen ajátóság, vagy az extendónként szokás szerint tartandó Urnapi Processió alkalmazottságával, melyhez minden katolikus céhbéliék egy legény által könnyen vihető zászlójukkal mulhatatlannal megjelenni tartoznak. Ha valamely mester, vagy legény illetlenül viselne magat, máséketles, két forintig terjedő pénzbeli fizetéssel büntetessék, vagy ha keményebb fenytést érdemelne, a helybeli előjáróságnál adattassék fel.

Tilos volt a legényeket más mesteről elcsalogatni vagy egy legényt a céh ellenkeisévét megfogadni. (30. §). Büntetés éte azon mesterit vagy legényt is, aki a másik mester munkáját ócsárolta. (31. §). Mestersegré csak oly mester folytathatott, aki e céhnek tagja volt. (32. §). A céhnek kötelessége volt támogatni a szegényebb sorsú vagy beteg mestereket és legényeket. (34. §). Ha a beteg mesternek nem volt legénye, minden mester tartozott felváltva egy legényt 8 napra átengedni. (36. §).

Ha egy mester vagy családtagja, vagy legény, inas halt meg, a céh tagjai büntetés terhe mellett tartoztak a temetésen részt venni (36. §). Egy mester céhállodásán utána az özvegy csak akkor folytathatta férje mesteriségét, ha a mestersege vesztéseére egy ügyes legényt választott, ha azonban mesteriségén kívül megférhez, előbbi férje mesteriségét nem folytathatta. (37. §).

A 38–40. cikkelyek magáról a céhről és egyéb vogyes ügyekről rendelkeznek.

Ezen cikkelyek szerint a céh minden negyedévben üléseni tartozik, amikor minden mester egy forintot és minden legény 15 krajcárt fizetett a céhládba. Aki nem jelent meg, büntetés alá esett. (38. §).

40. cikkely

A különböző céhek között fennforgó egyenlenségek a helybeli Elöljáróság végzése alá tartoznak. Ha pedig ugyanazon céhbeli mesterek és legények között panasz támad, ez a céhbeli Gyülekezetben vétecsék föl, mely alkalommal mind a passzolt fél, ülső székeiről felkeljenek és a Céláda mellé állván, a dolgozó tisztességesen és illetékesen terjeszték elő, ennekután a Céh az eladott panaszt a Törvény és Igazság szerint intézze el. Aki a Céh végzésével meg nem elégedik, annak szabadon marad a helybeli Biróság elibe folyamodni.

Vidéki céhtagok évenként csak egyszer tartoznak megjelenni a gyűlésen (41. §). Minden céhgyűlésről jegyzőkönyvet kellett vezetni. (42. §). A céhmestert és alcéhmestert évenként azon napon választották, amely napon a céh a szabályzatát kapta. (43. §). A céhláda legalább 3 kulccsal záródott, mely kulcsok közül egyik a komizáriusnál, másik a céhmesternél, harmadik pedig az alcéhmesternél volt. (44. §). A céhládba befolyt pénzekről a céhmester a negyedévi gyűlésen tartozott elszámolni az előljáróság által kirendelt komizárius előtt. (46. §). A céh nevében és dolgában senki nem levelezhetett, csakis a gyülekezet és a komizárius tudtával (47. §). Hogy pedig senki sem mentegethesse magát azzal, hogy a szabályok nem ismeri, azok minden negyedévi gyűlésen felolvasattak, arra az esetre pedig, ha valamely mester vagy legény bármelyik cikkelyt olvasni kívánta, a céhmester kiadta a céhszabályok hiteles másolatát, melynek minden megvan eredeti példányban a céh iratai között.)

A mai napról (a szabályok kiadása napjától) csakis a felsorolt szabályokat szabad alkalmazni és az ezekkel ellentétes eddig érvényben vagy szokásban volt szabályok alkalmazása tilos. (49. §).

Ezen az alábbi latinszövegű, kézzel írott záradék következik.

Ennélfogva mi az említett szabó, kézzeliszabó és szücs mester-embernek, akik a hevegyei Pászto városban egy gyülekezetbe egyesültek, a mi Fenségnök célj terjesztett kérelmét királyi kegyvel meghallgatta, az említett cikkelyeket összes záradékaikkal együtt összesen és egyenként császár-királyi tekintélyünkkel jóvá hagyjuk s az említett mesteremberek s az ő utódai részére megerősítjük azzal a kikötéssel, hogy a fent nevezett cikkelyeknek akár részben, akár egészben való felbontásának, módosításának vagy törletésének a jogát magunknak fenntartjuk. Kelt az előttünk igen kedves esztríghú és szitnyai Kohári Ferenc hercegnek, Hontmegye fő- és örök grófnak, Kamarsának, valóságos titkos tanácsosainak, magyarországi főpincemesternek, nemkülönbén a mi királyi udvari kancelláriusunknak keze által a mi birodalmi városunkban Bécsben, az Úrnak 1817. évében, március 28-án, a mi királyságunknak 26. évében.

Ferenc s. k.
herceg Kohári Ferenc s.k.
gróf Nádasd Ferenc s.k.

Feljegyzeteket a céhek könyvének 555. lapján, amiről tanúságot tesz a levéltár direktora: Stankovics Mátyás s.k.

Ezen cikkelyek a céhek csak öt évvel később adtak ki 1822-ben. Az erről 1820-záradék a következőképen szól:

1820-ik esztendőben Bojt más Havának 4-ik napján Tisztintetes Nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült Vármegyéknek Egerben tartott Közgyűlésében ezen kegyelmes Királyi Céhbeli Privilegium felolvasatván s kihirdetvén a T. nemes vármegye törvényes hatalmának és a Földes Uri jusok sérelme nélkül szükséges használás; tagok alkalmazása végett az illető Mesterembereknek kiadati rendelteté.

Feljegyzte és kiadta a fentiszelt Vármegyéknek szives aljegyzője:
Ivády Ivády Gábor s.k.

***

A céh iratai között erről a következő feljegyzést találjuk:

Annó 1816-ik esztendőben elkezdődött az Artikulusunk, ez így folhatódott az egész 1822. esztendőig, így elérkezett Felsőben első Ferenc királyunknak kiadott Privilegiuma. Makkhó István úr céhmesteriségben, Tásványi István úr kisszéhmesteriségben, Papp József úr notáriuságában publikáltatott ugyanazon esztendőben az N. Vármegye által.

Elbén az esztendőben a céhek 39 helybeli és 16 vidéki tagja volt, tehát összesen 55 tag számlált.

Az I. Ferencről kapott Privilegiumért elég sok díjat kellett fizetni, ami bizony elég terhes volt az egyes céhekre s azért többször folyamodtak az említett díjak (takács) leszállításáért.

A fizetendő díjakat és azok nagyságát az alábbi irat tünteti fel.*

Másolat, az Előttel kegyes Privilegiumért járandó takácsnak feljegyzéséből bőven álla lehet látni, Pászto mezővárosában lakozó hártszékbeli céhek az ő kegyes privilegiumokért minémű kassákat fizetni tartoznak etc. . .

Felsőegyes Udvari Magyar kancelláriának Tisztsége által Bécs, karácsony havának 16. napján 1817.

Feljegyzése

a kegyes Céhbeli Privilegiumokért járandó takácsnak. Pászto mezővárosában lakozó különféle mesteremberek számára elkészítendő Privilegiumokért, úgymint:**

	Ezüstben	Beváltó	cedulákban	forint	forint	krajcár
1. A varga Mesteremberek Camerális takácsja	110	—	—	—	—	—
2. Takácsok és szűrművesek (posztások) Cam. taks.	110	—	—	—	—	—
3. A kovács, kerekjártó, lakatos, asztalos, kőműves és szíjjártó Cam. taks.**	160	—	—	—	—	—

* Eredetiben a szabó-céh irata között. Iparostólletel.

** Az összes feljegyzések közül ezen az iraton láthatjuk legjobban, hogy Pászto 6 céh volt és, hogy ezen céhekett milyen iparosok alkotották.

*** Ez volt a tartócsék.

	Ezüstben	Beváltó	cédulákban
	forint	forint	kráczár
4. A szabók, szűrszabók és szűcsök Cam. taks.	13	—	—
5. Pintérek, v. magy. inkább bográrok	13	—	—
6. Cizmadiamesterek Cam. taks.	13	—	—
Az úgynevezett kisebb taksa minden céhtől	—	9	51
Az Expeditorius tsztségben pedig ha írásban kíván- ták a Privilegium elkészítse egyenként minden céhtől.	—	48	—
Ha pedig nyomatásban, egyenként minden céhtől	—	32	—
Az hozzájárulandó Regimintoknak költségei követ- kezők. Ha nyomatásban készítetnek selyem zsinór- ral, fa pecsétártóval stb.	—	62	54

Hogy jelen másolat az eredetivel minden pontban és foglalatban meg-
egyez, bizonyítjuk. Egerben Pünkösdi hava 22-én 1821.

Tekintetes Nemes Heves és Külső Szolnok Torvényesen egyesült vár-
megyéinek

és esküttye
Baloszký János s. k.
P. H.
alszolgbírása
Földödry Ferenc s. k.
P. H.

Mint említettem ezen taksák ellen többször fellebbezték. Az egyik ilyen
1821-ben kelt fellebbezés, illetve kérvényben* olvashatjuk, hogy a cizmadia cég
Mária Teréziától (tehát 1740—1780 között) nyerte privilegiumát. A pintér vagyis
bogár-céh pedig I. Ferenc alatt, 1804-ben kapta.

Ezen iratból azt is megtudjuk, hogy nemcsak 1822-ben és 1836-ban
égett le a város, hanem sajnos 1806-ban is nagy tűzvész pusztított. Az erről szóló
rész így hangzik:

„...következendő esztendőben 1806-ban a szerencsétlen tűz által a vá-
rosnak nagyobb része megemésztetvén ezen bogár céhből 4-en kívül minden mes-
teréighez szükséges szerszámok és dolgok és azokul a hárbéli vagyoniak is a
tűznek áldoztatni lettek. Úgy annyira, hogy kivéven ötöt kénáltak a többi még
még sem veheti fel magát.** Az az ut is egy legényvel és egy install folytatás
mesterévelg, a többi vagy ezeknél legényképen dolgozik néha vagy szőlőművelés
ben foglalatokodók.”

A szabó-, szűrszabó és szűcs-céh céhlásdjában van egy irat, mely arról
tanúskodik, hogy Pásztón 1791-ig a cizmadiák és Vargák közös céhet alkottak,
azonban 1791-ben már egymástól különváltak és két külön céhet alkottak.

Pásztó városa által kiállított irat a következőképen szól:

„Alább irattak Pásztó városa Feő Birái Tanácsok ez. Levélünk Rendibe
adgyuk tutára Mindennek; hogy városunkban található Varga és Cizmadia Mes-
ter emberek több esztendők folyamánva óta egy gyulekeztben; azaz egy Céh
alkottak: de mivel naponként mind a két rész úgy annyira megsaporodának, hog

kéntenítették egymástul megvalakozni barátságosan, s tudtával és híru áddásával a
Tettes Nemes Vármegegyekelen vállalkozások s külön külön Céhek tartása törté-
tént meg 1791-ik esztendői Februárius 7-ik napján, oly formán, hogy egy Arti-
kulum alatt élnek és még ekkor is (1820-ig) szinte egy Artikulusnak foglaljátá-
val élnek. Melly kétréndbeli Mester Emberek egymástul lévő Megvállakozásuk
ekképen történt legyen, arról adgyunk ezen Avestátumunkat Nemes Városunk élős
Pecéte Nyomatául Megesztötte.

Kelt Pásztó Városunkban 29-ik június 1820-ik esztendőben.
N. (nemes) N. (nemzetes) Pásztó Városa
Feő Birája és Tanácsa
P. H.

Érdekes ezen irat azért is, mert ezen látható a város 1684. évből szá-
mazó pecéjete. A pecsét közepén szakállas fő van, melyet balról jobbfelé négy
betű vesz körül: S. M. A. P. (Sigillum Maius Pasztovense.) A pecsét körüta
a következő latin szöveget tartalmazza: SIGILLUM CIVIUM IN PASCZÓ 1684.
Magyarul: Polgárok pecéjete Pásztó 1684.

Ezen bizonyít az irat azhoz is viszonyhoz kellett, melyben a vargák (timá-
rok) a bogár részére külön céhszabályokat kértek.

Ekben a kérvényben említik, hogy mivel 3 német varga (szuszterek) ön-
ként hozzájuk csatlakozott, kéri őket az új Artikulusba beiktatni.

Ugyancsak eme kérvényből tudjuk meg azt is, hogy minden céhek külön
zászlót kellett vennie (templomi zászlót) Ugyanis a vargák sokalván a rájuk
kivetett 110 forintot, kérték, hogy legalább a kívánt zászlónak a megszerzéséhez
nyujtsanak nekik segedelmet.

* *

A cizmadia céhek szintén megvan még az I. Ferencről kapott céh-
levele, melyet 1822. évben adott ki a vármegye részükre. Kiállítás, pecsét, tartal-
om stb. ugyanaz mint a szabóké.

Annny tudunk meg a céhről, hogy az átalakulás évében, 1877-ben a
cizmadia-céhnek 16 tagja volt. Ebből az évből fennmaradt leltár szerint a céh
tulajdoni képeztek: 1. A külső Botmádon 2 drb. 1-1 hold területű szőlő. 2. A
szentgyörgyháza ban diszró zászló, 3. ugyancsak a Szent Lőrinc templomban 2 tölgyfa
ülökszék. 4. Az oltróm* 2 aranyozott gyertyatartó. 5. Az oltrón egy piros pozseő
oltártakaró. 6. 3 fehér oltártartó. 7. Az oltrónál egy részecsenyegű. 8. Egy fályka-
tartó festett szekrény. 9. Egy szentháromság-kép és elötte 2 gyertyatartó. Azon-
felül a leltár tárgyait képezte még: egy keményfa-láda (valószínűen a céhláda),
egy rézköndör, egy bádog tintatartó és egy szaltórózó könyv.

* *

1831. évi kolerajárványa vonatkozna az alábbi foljegyzések**
Anno 2831. esztendőben az a veszedelmes nyavalya, úgynevezett cholera
betegség uralkodott az országunkban, amely íránt az N. vármegye iyletén orvosság
javallást adott ki:

* Eredetiben a szabó-céh irati közzött, Iparfestőleltérl.

** 15 évre a tűz után.

* A Szentkereszt-oltár volt a cizmadiáké, míg a vele szemben lévő Szent János oltár a szabóké volt.

** Eredetiben a szabó-céh irati közzött.

Ha az betegnek az feje szédülni fog, az inai lankadnak, tüstént ágyba kell fektetni, víz fel betekerni, hogy izzadása jöjjön, ha pedig az has megy, akkor fodormentát, Isenfát és Borsikát, Zsályát és utontermő malyvát öszre kell vágni, megforrázni vízzel és két ruha közé betakarni úgy forró borral locsolni és úgy az beteg gyomrára kötni, fodormenta herbatát inni, ha pedig szomjuhozik árpa herbatát kell neki adni és a kótet mindaddig a betegnek kell hagyni, miglen nem izzajja ki magát. Ha az beteg jobban érzi magát és enni kíván, meleg levest kell neki adni, azon este pedig, ha fel is akarna kelni, téli módon kell öltöztetni, az fodormenta és tsombor füvet is lehet használni, hupedig az betegség súlyosabban megelvéen, annak hasznos először furdót készíteni, melyre lehet használni az ágácska (akác) nyovevényeket, ezeket tudni illik öszre kell vagdalni, megforralni egy kádba beontani, az beteget abba helyzetni és jól betakarni, hogy izzadjon. Mikor innen kivesszik, száraz ruhát kell rá tenni és annak után a kótet az gyomorra és meleg ágyba fektetni, tudni illik, hogy ezen nyavalya, ha feljebb írt orvosságokkal jól és tökéletesen nem áll, akkor 24 óra alatt meg kell neki hallnia.

Kiadatot Kelemen Mártony úr főcsehmerségübe stb. stb.

***

Az 1832. év december 20-án 28802. sz. alatt a Nagymiltóság Magyar Tanács által elrendelgetett, hogy csak olyan tanult szabad feljogadni, aki előzőleg már beoltatot, * akik pedig már inasok, csak akkor szabadbíthatók föl, ha magukat beoltatták.

***

Az I. Ferencről kapott célszabályzat (privilegium) 38. §-a értelmében a céhbiztos az Előjáróság nevezí ki. Páztérn ebben az időben (1846) a földesurak neveztek ki a privilegium ellenére a biztosat. A földesurak által kinevezett Csányi János céhbiztosnak mindig pontosan fizette a takasját mind a 6 céh: Ő azonban önkényesen felemelte a díjakat és azokat czüszben köveleté.

Ez ellen tiltakozik mind a 6 céh s kéri a felettes hatóságot, hogy szerezzenek érvényt a fent említett 38. §-nak.

Ezen iratban többek között a következők is olvashatók:

... Ugyanis a szabadulés, valamint a szegedő 2 váltó forintot fizet s ha már ebből 30 krajczárokat a céhbiztosnak adtának, mi marad a céhek és honnan történik a fizetés akkor, amikor gyűlést szükségessé tartani? Miből fogjuk a mindennek cén által évenként tartani szokott 6 Szentmisét szolgáltatni, miből fogjuk az öltözokat viaszgyertyákkal és egyéb szükségességekkel ellátni? Miből fogjuk processiók alkalmával a céhek részéről szükséges 6 vassz főkilyát megvásárolni? E végre miből fogjuk a céhekhez segedelemért folyamodó szegény vándorok legényeket és más szerencsétleneket segíteni, midőn céheinknek egy filléryi más jövedelmek sincsenek.

***

* Valószínűen hímleőleni oláslór szó.

** Az érvényenként tartani szokott gyűléseken ugyanis 1 váltóforintot kapott a biztos, más gyűlések után pedig 30 krajczár.

Amíg az 1842-ik évben 49 tagja volt a szabó-céhnek, tíz évvel későbbben, az 1852-ik évben 76 tagot számlált: 28 magyar szabó, 32 zsidú, 10 német szabó és 6 női szabó.

Az évhez nézünk a céhtagok névsorán, bizony alig néhány ismerősen hangzó névvel találkozunk, a legtöbb ma már idegenül hangzik.

Magyar szabók voltak:

Gubis István, Fekete József, Pap József, Kelemen Márton, Harazin József, Szabó József, Ungvári Mihály, Molnár Mihály, Sándor József, Tóth Mihály, Ifj. Gubis István, Páztai János, Turcsányi János, Remek István, Purgel István, ifj. Sándor József, Balog András, Turcsányi József, Szabó István, Földes Károly, Sloszár József, Pozsár János, Fekete József, Gubis Lajos, Fekete Sándor, Keller József, Szabó Pál, Lengyel Lajos.

Német szabók:

Fázold Pál, Otsovay János, Vass József, Lovasi Samu, Frister János, Kelemen Ferenc, Szabó János, Páztai Márton, Sérér Gábor, Golner Dávid (izr.).

Női szabók:

Pekelniczky József, Fekete Lajos, Singer Benjámin (izr.), Pulman József, Dutkár József, Fléger Vencel.

Zsidúak:

Polderman József, Fekete Pál, Dukonics András, Petródi Imre, id. Jardek János, Szalai János, Vizinger Ignác, Bózávári Márton, Csór Lajos, ifj. Jardek János, Mankher Antal, Humán Ferenc, Hornyánszky István, Drávnyik István, Nagy István, Német József, Detkovics János, Ketsko Máté, Kotsis János, ifj. Balog János, Humán József, Ritárk István, Nagy Imre, Petródi József, Rumenik Ferenc, Zemán Márton, Litzkötzy György, Balog Antal, Szabó András, Fekete József, Rozmaring Gábor.

***

Az 1851. évben már a céheknek nem egy közös biztosok volt és nem a földesurak neveztek ki, amit az alábbi hivatalos iratból is láthatunk:*

Másolat az 1851. évből

Gyöngyös kerületi Cs. kir. Főszolgabírójától Páztói Várossa Birájának. A kereskedelmi s ipar viszonyok szabályozása eránt fenn álló útmutatás 176. paragraf. értelmében Heves vármegyési Cs. kir. Főnök úr Nagával f. hó 10-én 3220 szám alatt rendelete folytán utasítom s tudatom Páztói várossa birájával, miszerint Páztói várossal létező céhek részint a szabó és hatrendbeli céhek (takacch) részére Rigó Lajost, a magyar timár és takács-céh részére Stomor Istvánt és a csizmadia és Pintér-céh részére pedig Kováts Antal céhbiztosul ki nevezetem, miről az előtte céhek szinte értesítendők.

Kelt Gyöngyösön 1851. március 10-én. Okolsányi Ignátz s.k.

A szabó céhek ezen rendelet kiadatot Berár Mihály városunk birája által.

***

* Eredetiben a szabó-céh irati között az iparistelelnél.

A céhek számadását tartoztak vezetni, mely számadását a kinevezett biztos ellenőrizte. A szabó-szűrszabó-szűcs-céh 1852-ből fennmaradt számadási könyve bevétele volt 481 ft. 22 dénár. A bevétel szegédés, szabadulás, cébbeállítás, föld-beállítás stb. díjakból került ki.

Ezzel szemben a kiadás 378 ft-ot tett ki, melyből 190 ft. templomi kiadás, mint gyertyák, másék, fáklyások stb. Oltrájköltsége címen 110 ft. van elszámolva, ami tetemes összeg. Valószínűen ez évben nagyobb javítások voltak.

Hogy azonban nemcsak az éjékekkel, hanem önmagukkal is meglehetősen törődtek, alábbi adatok igazolják:

Az 1861. évi számadásból pl. kiadási tételek:		
3. tétel. Céhmaster-választáskor 64 itce bor (10 d)		90 ft 40 d.
5. „ Ujév alkalomával több mesterek összejöttek és költődött		3 „ 85 „
6. „ Céhmaster választáskor egy ablak és egy üveg törődött		— 60 „
Érdemes még pl. az 1872. évi számadásba beleiktünk:		
55. tétel. Szabó Ferenc Céhmaster-hivatalát által adta Rumanek		
Ferencnek a többség beleegyezésével 4 itce bor		— 48 „
59. tétel. A céh földje és szőlője miféle árendába adatott két kis kondér bor* és gyertya		4 „ 50 „
67. tétel. Molnár Mihály tanonca szabadulása 8 itce bor.		1 „ 12 „
69. „ Tektetes Kolosváry Adám temetésekor 1 akó bor felhozódott (ajándék volt)		— 20 „
70. tétel. Szinte azon este 1 kondér bor és koporsó-tételkor a fáklyásoknak kenyér, pálinkaköltség		4 „ 59 „
74. tétel. Szilasi Menyhért temetésekor bor, kenyér, gyertya		5 „ 50 „
76. „ Ambrus, Bagi molnár temetésekor 2 nagy kondér bor		8 „ 40 „
85. „ Urnapra szokásosan egy sertés vedvődött		19 „ „
86. „ Kenyér, só, saláta		5 „ 45 „
87. „ Urnap előtti napon és napján ami bor elfogyott, köböl-száma adatott, számitva itcétje 12 dénárba. 171 itce stb.		20 „ 64 „

Ilyen formán csak 1 év alatt a fűbb tételek szerint is kb. 70 forint ivódott meg.

* Kis kondér 20 itce, nagy kondér pedig kb. 35 itce volt.

b.) Okmányok*

I.

A vargáék a kapott privilégium után a taksák leszállítását kéri: Nagyméltóság Magyar Királyi Udvari Cancellária Kegyelmes Urunk!

Ez előtt való esztendőkkéi mi Tektetes Nemes Heves vármegyében helyezetott Pászto mezővárosában lévő három rendbeli céhek a Tektetes Nemes vármegyé által megintettünk, hogy mivel Folségék Koronás Fejedelmünk parancsolatjából a régi céhbéli Artikulusaink bezedettek volt, most avval szűkölködévén, Folségék Királyunkhoz most imét azoknak utjog való megnyerése végett alázatosan folamodánk. Amint is a Tektetes Nemes Vármegyé rendelkezésének engedelmekedvén 1816. esztendőben egyes akaratul ezen Nagyméltóság Udvari Magyar Cancelláriához könyörgő leveleink felküldöttük, mely szerint Öfelsége kívánságunkat kegyesen teljesíteni is meiltozattot és arról minket a Nagyméltóság Magyar Cancelláriának Tektetes Expeditorusza tudósított s egyezersmind megküldötte azon tabelláit is, melyből kitetszik, hogy a kisebb költségekre az irónak honoratiumán kívül váltó cédulában egy-egy Artikulusra 105 forintok esének, a kamarális taksáit pedig mint régi céheknek, úgymint az egyesült szabó-, szűcs és szűrszabóknek ezúttal pénzben 13 forintokban teszi ki, a bodnár, vagyis piatér céhek szinte annyit, a csizmadiknak is ugyancsak 13 Rforintokat. Mi pedig vargák, kiknek egy Artikulusunk volt a csizmadikákkal és még mind ez ideig is ezzel élünk, amint a becsületés, Nemes Városunk idereszkessett bizonyító levele mutatja, ezúttal azon tabella szerint 110 Rforintokkal terhelteünk. Noha mi 1791-ik esztendő februári hónapjának 7-ik napjig mindig egyutt tartottuk gyűléséket, hanem akkor látván mind a két rész szaporodásokat egyes akaratul barátságosan elváltunk és azonnal külön céhmestereket választottunk magunknak. Igaz ugyan az is, hogy elválasztástól fogva 3 német vargák, vagyis suszterek önként való indultyukból hozzánk kapcsolást magukat, kiket az új Artikulusban is beiktatni könyörünk. De, hogy 3 emberért a Nemes céh 91 Rforintokat kiutelenen fizetni ezúttal, igen szívesen csak: mindazonáltal mind a 4 céhnek meghatározásból március hónapnak 20-ik napja rendelkezett végső határral a Delizsintz által a kívánt pénzék Bécs városba való felküldésére. Eszedezünk alázatosan Önméltóság Királyi Magyar Udvari Cancelláriának méltóztassanak szegény sorunkat méltó tekintettel venni és ezen terhes taksában a font kiött okokra nézve rajtuk könyvnyebteni, hogy ezáltal leginkább a megkívántató zászlónak megvezérése segedelem nyújtódna.

Második alázatos eszedezünk abban áll, hogy mivel az alóbb magyar helyeken ilyeten mestereink nem vargáknak, hanem magyar tímároknak nevezetnek, a jövendőbeli új Artikulusban és annak cikkelyeiben ezen szvak helyett varga, tétőde magyar tímár, az hozzánk kapcsolat pedig német varga vagyis suszternek irattassanak be.

Mely... (olvashatatlan) vizsgalato rendelését nagy óhajta kérnök hamvunkig maradunk a Nagyméltóság Királyi Magyar Udvari Cancelláriának.

Költ Pásztohán Boldog Asszony havának 29-ik napján 1820.

Legalázatosabban szegény szolgálói
a Pásztohán Becsületés Varga vagyis inkább
Magyar Tímár céh közönségesen.

* Az itt közöli okmányok eredeti példányai az irarésztétel tulajdonában vannak megőrzésre.

II.

A szabó, csizmadia és pintér céhek kérelme a helytartótanácshoz taksaköltségese céljából. 1821.

Tekintetes Nemes Vármegey!

Érdemlink felett való Kegyes Pátrónusunk!

A Fölseges Királyi Udvari Magyar Cancelláriának Pászto mezővárosában lévő három rendbeli céhek privilégiumjokért esendő taksák eránt tett végzését a Nagyméltóságú Királyi Helytartótanács sub No 4530. ezen Tekintetes Nemes Vármegey által minékünk tudunkra adni méltosított, melynek értelmében egyedül azt az egy örmést vehettük hogy a Tekintetes Nemes Vármegey mellettünk szegény contribuense mellett a taksáknak könyvebbítése végett mint kegyes atya magát közbvetai méltosított, melyekért a Tekintetes Nemes Vármegeynek buzgó hálaadó szívvel alizatos köszönetet nyujtunk. Hanem

Nagy fájdalommal kellett továbbá hallanunk a Fölseges Cancellária végzésének azon értelmét, hogy a 110 fr. ezüst pénz taksában egy céhet is közlünk könyvebbíteni nem méltosított. Noha mi egyesült szabó-, szűcs-, és szűrszabó egy céhet tartók ab. 11. júli. 1666 néhai Fölseges Leopold koronás Fejedelmünk által kiadott kegyes privilégiummal már 155 esztendőktől fogva élünk és sem mostanában sem más rendbeli mesterek társaságunkban fel nem vettünk és mégis mint régi privilégiummal élők semmivel sem könyvebbítettünk, hanem szünte úgy, mint akiknek még koronás Fejedelemtől aláírott Antikulusok nem volt, vagy más rendbeli mestereket magukhoz felvették 110 fr. ezüst pénznek fizetésével terhelteünk. Sőt

Ami még fájdalommalabb a Fölseges Királyi Magyar Cancellária azt is kétségbe vonni méltosított, hogy a privilégiumért esendő kisebb taksák váltócéduláiban, a camerális taksák pedig coupons monóban letettek volna, holott a Fölseges ges Királyi Udvari Magyar Cancelláriának tisztsége által 1816. év külön levelehez kapcsolt taksá-tablella szerint az hatvani posta által mind a négy céhek felküldött, hogy amint az bizonyítja az hatvani posta expeditor urnak quantájtsa sub No 2, hogy mind a 4 céh váltócédulában 544 forintokat, ezüsten pedig 149 forintokat fizettek légyen összesen. Ugyazonan expeditor urnak feljegyzése kimutajtsa, sub No 3. hogy az első numerus szerint a magyar tímárook, vagis vargák, kik privilégiumjoktól már kezdköz is vettek ezüst pénzben fizettek légyen 110 frotok

A egyesült szabó, szűcs és szűrszabók	13 ..
A pintérek, vagis inkább magyarabban bogrnárook	13 ..
A csizmadik is ugyan	13 ..

Summánan fizettek ezüstenben 149 frotok és hogy mindazon summa ezüst-pénzt, azaz 149 frotok mind váltócédulában 544 frotok kézhöz vette légyen a Fölseges Cancelláriának expeditoratus tisztsége megvilgójtsa az 1820. április 21-én frott levele sub. No 4. bizonyos tehát, hogy az egyesült szabó, úgy a csizmadia és szünte a bogrnár céhek az 1-ső numerus szerint mind a kisebb, mind a camerális taksák fizettek volt, hanem nem a 4. numerus szerint, melyben kétszöb minden céshtől különösen 110 forintokat kíván a Fölseges Magyar Cancellária.

Ez eránt tehát térdejenkrül esedezőnk alázatosan könyörögven a Tekintetes Nemes Vármegeynek, hogy méltosításon még egyszer ügyünket kegyelmébe venni és melletünk fellátni és az egyesült szabó, szűcs, szűrszabó céhek a font kiitt okokra nézve védelme alá venni. Ugyiszinte

A csizmadia céhet és mivel nagyemlékezteti Mária Terézia koronás fejedelmünkül vett privilégiummal éltek, ámbátor az előtt a vargákkal egy céhet tartottak, hanem most mind a két rész megszaporodván külön válközni kéntelenítettek, de semmi más mesterégen lévőek magokhoz fel nem vettek, hanem magáson megmaradtak és így olyanok nem nézethenek, mint akiknek privilégiumjok nem volt.

A pintér vagis bogrnár céh nem kevés okokat nyujt a Tekintetes Nemes Vármegeynek pátrófogására. Miel ámbátor Koronás Fejedelmünkül aláírott privilégiummal nem élt is, de jól emlékezni fognak a Tekintetes Nemes vármegeynek előbbi érdemes Magisztrátusnak tisztszejt, hogy privilégiumokat megnyerése végett ab annó 1802. egész 1804. év végéig a Tekintetes Nemes Vármegeyt szüetlen sürgette, úgy szünte szentáulzason megfordult a Nagyméltóságú Királyi Helytartótanácsnál is mely által két ízben Fölseges Fejedelmünknek is kegyelmét ez íránt megnyerni óhajtozott, de mint az idézett No 5. irás bizonyítja, a háborúszó miatt visszavetett kéresek, hanem más céhez igazítottak és úgy 1804. december 14. napján a Nagyméltóságú Királyi Helytartótanácsnak közben vetése által a budai céhek privilégiumát nagy nehezen kaphatták ki párbán. Mely a font tisztelt Helytartótanács pecsétjével megerősített. Ezekre tett költséggel sok fáradságon kivül az akkori protokollummal ezüst 629 fr. és 8 kr. ment. De abban is nem soká lehetett gyönyörködniök, 1805. május 17-én imét tölök a Tekintetes Nemes Vármegey parancsolatylból elvetették. Még ezen időben ugyan valsmennyire kitellett tölök a megkívántató költség, de a következendő esztendőben 1806-ban másodsor: a szerencsétlen tűz által a városnak nagyobb része megemésztetvén ezen bogrnár céhből négyen kivül minden mesterségekhez szükséges szerszámok és dolgák és szoktal a házbeli vagyonja is a tűznek áldoztatvává lettek úgyannya, hogy kivéven 5-öt közlünk a többi még most sem veheti fel magát az az 5 is egy legénylét és egy inassal folytatja a mesterséget a többi vagy ezeknél legényképen dolgozik neha, vagy szőlőművelésben foglalatosodik. Azonban ezen környéken már több esztendőktől óta a szőlőnek termésé nagy mecsökent és a fát távol eső erdőkölök díága pénzen kintelenek megszerzeni, annak szekerézése pedig még többé kerül úgy, hogy a kisebb értékkel bírók mesterségüket nem folytathatják.

Azt is alázatosan jelentjük, a Tekintetes Nemes Vármegeynek, hogy ezen mostani velünk közölt iratban sub No 4530 a Nagyméltóságú Helytartótanácsnak hibát látunk, mert midőn két helyen minket pintéreket akar érteni, így teszi ki dekluk Rotrius, mely annyit téssen kerékjótónak, kiknek már itt városunkban a privilégiumok kezeknél vagyon, mi pedig dekluk Victores nevezetűnk, kik pintéreknek hivatajk, így tehát, hogy valami hiba a privilégiumban nem történjen a Rotriá pedig Victorest a cikkekyekben pedig pintér vagy még helyesebb bogrnár kellének beiktatni.

Könyörgünk ezért a Tekintetes Nemes Vármegyének mint Kegyes Atyáknak, hogy a font kitett okokra való névze még egyszer hathatós közben vétését a Felsőleges Királyi Udvari Magyar Cancelláriánál az ezüstpenzbeli taksáknak kisebbítés végett mellettünk kegyeskedni megtenni méltóztatásán.

Mely kegyességéért hamvunkig vagyunk a Tekintetes Nemes Vármegyének Pásztóban Pünkösöd havának 19. napján 1821.

Alázatos szegény Contribuens szolgáló

a Pásztói egyesült szabó-, szűcs és szőrzárzó,
 és egy csizmadia és a pintér, vagyis bogárné
 három céhek közösen.

* *

A hátalapon olvasható:
 1821. július 16-án a vármegye kisebb gyűlésén Egerben felolvasott és végzetett: Nem lévén elégszámú ok az esedezők kérése teljesítésére, az félre tétek. Feljegyezte és kiadta

Doboczky Ignác

III.

Rendelet a vasárnapi iskolákról.

Másolat.

A legfelsőbb helyről érkezett K: rendeletszámú felállítani parancsolt vasárnapi iskolák tárgyába érkezett alapszabályok.

1) A vasárnapi iskolába rendszeren csak 12 évet meghaladó ifiak vétettek fel, minthogy ezen kor előtt, az elemi iskolába való járás mindenkre névze kötelező.

2) Az oktatás a vasárnapi tanodákba egyedül a legszegényesebbek előismeretekre szorítkozik, miért is a tanítandók tárgyai a következők: vallás és erkölcs-tan, írás kivonata, oltható és írás anyanyelven, számvetés főszabályai és munkálatai, természetrajz és természettan elemei.

3) A tanítás reggel 9 óráig kezdődik és 12 órákor végződik, úgy hogy egy óra a hit és erkölcs-tanra és egy az írás magyartanára fordítassék (tekintve egyedül a római katolikusokat) a többi órák alatt pedig a tanítványoknak vallás-különbég nélküli egyéb tanulmányok adassanak elő.

4) Ezen tanodák a kézműves inasokra névze kötelezők, minélővga senki közülök legényé fel nem szabadítható, ha csak tanodai bizonyítvánnyal ki nem mutatja, miszerint úgy az elemi iskolákat jó előmenetellel végezte, úgy a vasárnapi tanodákba szorgalmasan és elég sikerrel járt légyen.

Költ Budán febr. 16-án 1846. gr. Keglevich Gábor k.s.

* *

A takats és posztós egyesület céhébe felolvasottát június 6. 1846.

Mártonffy Antal céhbiztos

A magyar tímár céhénél felolvasottát a céh előjárói előtt.

Tótt János főcéhmester,

Molnár János kiscéhmester,

Oslotzky András céhjegyző.

A hatrendbeli céhénél felolvasottát.

* *

IV.

A pásztói céhek kéri, hogy a földesurak biztosa helyett az előjáróság nevezzen ki biztos.

Másolat.

Fenséges Császár Kir. stb.

Mióta a Pásztó M. városában létező s alázattal alulirt hat céhek, Ö Cs. Kir. Fenség kegyelméből csehbeli kiváltságot nyertek azóta cehkiváltságunk 38-ik cikk ellenére nem rendes előjáróink, hanem a helybeli földes uraság által rendelt céh Biztosunknak mindenik külön céh a festsályonként, vagis egy évben négyet tartani szokott, úgynevezett Kántori Gyűlések alkalmával egy-egy váltóforintot — más tárgyú s nem kántori gyűléseikért pedig, valamint a remek felmátatása alkalmával is 30 váltódiár fizetett, mely dijak pénztáraink jövedelmét csekélységhez képest jóllehet váltócedulákban is sokszor igény terhesek voltak, mégis azokat mindenkor pontosan megfizették.

Fájdalommal kéntelenítettünk tapasztalni, hogy mind a cehünk biztosa: Csányi János úr a mult 1841-ik év végével mikor cehünk számadásai bevégezettek, vizsgálata alá bocsátattak, s járandóság részére is kifizetettmi szokott, azt nem csak el nem vette, sőt visszaküldvén biztos hivataláról lemondott, hacsak neki mindenik céh külön-külön 4 váltó forint helyett 4 ezüst forintot évenként is minden megjelénésért külön 30 ez. krajczárokat nem fizetendük.

Mely szerzetelti megterhelteitünk megakadályoztatásért mindjárt még a mult 1842-ik év elejével a helybeli földesúri gyűléshez folyamodtunk, de kérésünkől előmozdítottunk.

Minthogy pedig nekünk minden jövedelmünk egyedül csak a cehbőlű felzabadiulók és szegéditők fizetéseikből vagyon mely is miután a Cs. Kir. Fenség és a N.M.M.K.H.T. parancsolata szerint máiglan is mind cédulákban tartónik, oly csekély, hogyha ezek gyarapitásban a céhmaster különösen nem szorgoskodik, tehát esztendő végével a legszegényesebbek fizetéseket sem teheti meg; ugyanis így a felzabadiulók, valamint úgy a szegéditők fizet 2 váltóforintot s ha már ebből 30 ez. krajczórok a cehbiztosnak adatnak, mi marad a ceheknek és honnan történend a fizetés akkor, amikor gyűlést szükséges tartani? miből fogjuk a mindenik céh által évenként tartani szokott 6 szent misét kiszolgáltatni? miből fogjuk az oltrókra visszagyerttyákkal és egyéb szükségességgel ellátni? miből fogjuk a processiók alkalmával a céhek részéről szükséges 6 visszagyerttyákat megszerzeni? és vége miből fogjuk a cehinkhez segedelemért folyamodó szegény vándorló legényeket és más szerencsétleneket segíteni, midőn cehinknek egy fillérenyi más jövedelmek nincsen.

Melyre való névze Cs. Kir. Fenség és a N.M.M. Kir. H.T. előtt mely alázattal eszedezünk, hogy miután a ceh kiváltságunk 38-ik cz. világosan azt tartja, hogy cehbiztosunk az illető helybeli előjáróság által rendeltessék, azért is méltóztatassék K. ehrendeln, hogy cehbiztosunk ennek utáná nem a földesurasság hanem Pásztó mezővárosa előjárósága által neveztessek ki, — valamint azt is megparancsolni, hogy cehbiztosunknak cehkiváltságunk szerint festsályévenként tartani szokott kántor Gyűléseikért ez után is mint eddig egy váltóforintot vagis 24 ezüst krajczárt

a más alkalmi gyűléseikért pedig 30 váltóécdulát, vagyis 12 ezüst krajcárt tartozunk fizetni. — Kik is magas kegyelmébe és kegyességébe ajánlottak tartozó legmélyebb tisztelettel örülünk Fenséges Cs. Kir. Főhercegségének a N.M.M.K.H. Tanácsnak legalázatosabb szolgáló Heves Megyében keblezett Pásztó mezővárosában lévő: Szabó, eszmadia, pinitér, takács, tímár és többi kiváltságos céhek mesterei és társaik.

Fenséges Cs. Kir. örökös Főherceg s a N.M.M. Kir. H. Tanács K.K. urak előtt stb. 47. 418. okt. 24. 1845.

**

Másolat. 47. 418.

Méltóságos stb.

A kebelbeli Pásztó mezővárosában lévő céhek az iránti folyamodások miszerint kiváltságaik rendelkezése szerint a céhbiztosnak a helybeli előljáróság által leendő kinevezését, valamint azoknak részére ezután is egy gyűlés tartásáért 1 forint, vagyis 24 ezüst krajcár leendő fizetését elrendelteni kérik. — címzett uraságok a folyamodványi kitétel valósága iránt a meghalgtandók meghalgtatása mellett ide terjesztendő véleményes tudósítás végett küldetik ezennel visszazárolag által.

Költ Budán, dec. 30-án 1845-ik évben.

**

Gr. Keglevich Gábor sk.
Sorsich József sk.

1846-ik évi március 2-án Tektetes Heves Megyének Egerben tartott kis gyűlésében végeztett:

Alsólagbíró Földvály László meghallgatván e részben mind a város, mind a céhbéli előljárókat, adjon a kitétel érdemére nézve véleményes tudósítását, megjegyezve:

Vrátáris Károly sk.
főnödtárs

V. A MAI PÁSZTÓ

a). Földrajzi és gazdasági viszonyok.

Pásztó régebbi történetén elmerengve, méltán kérdezhetjük, hogy hová is jutottunk?

A hajdan Buda városával egyenlő jogokat élvező város lassan faluvá válik, mert idők folyamán nyakunkra fejlődött Salgótarján és Hatvan, de még Kisterenyé és ujabban Nagybátony jöveje is kecsgetőbb, mint Pásztóé, mert e helyeken a fejlődés lehetősége adva van.

Hogy az utóbbi évtizedek alatt bekövetkezett nagymérvű hanyatlás dacára mégis így áll még Pásztó, de nem másnak, mint szerencsés földrajzi fekvésének köszönhető.

Mint a Zagyva völgyének egyik legszámottevőbb települési helye, még mindig fontos kereskedő és iparos gócpontja, helyesebben közvetítője nemcsak a Mátravidék néhány községének, hanem a Cserhátvidék falvainak is. Mintegy 25 község lakói látogatják községünket különösen a szardai és pénteki hetipiac alkalmával, továbbá vásárnapokon és országos vásárok alkalmával is.

Tar, Hasznos, Mátraverebély, Nagybátony, Maconka, Szurdokpüspöki, a hasznosfeletti Huták, Mátraszőlös, Sámsonháza, Nagybárány, Marokháza, Kisbárány, Lucin, Szupatak, Ecseg, Cécse, Kozárd, Szentiván, Alsótold, Felsőtold, Hollókő, Kutsó, Bokor stb. falvak és Muzsla, Tepke, Nádasd, Filmes, Hidegvölgy, Keresztvölgy, Hosszúvölgy, Dobos, Potyporos, Nagymező stb. puszták lakói azok, akik szükségleteiket Pásztón szerzik be.

Pásztó lakóinak száma 6142 (5533 rk., 21 gk., 99 ref., 69 ágev. 4 gkel., 414 izr. és 2 egyéb vallású.)

Ebből a 6142-t kitevő lakosságból 229 önálló iparos, 80 a segéd és 100 a tanonok száma. Tehát az iparral foglalkozók száma 409.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a község 6142 lakosa összesen 9343 kat. hold földbirtokkal rendelkezik, amelyből azonban kb. csak 6360 kat. hold a szabad és szőlő, de ebből is mintegy 2000 hold nagybirtok, így tehát tulajdonképpen kerekén 4350 hold az a terület, melyek hasznából a lakosság él.

Ennyi föld jövedelme és kereseti lehetősége természetesen nem indokolja az iparoság ilyen elég tetemes számát.

Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a földrajzilag idetartozó községek létszámával együtt Pásztó mintegy 30.000 ember ipari, kereskedelmi stb. szükségletét elégíti ki, akkor megérthetjük, hogy az iparoság miért ilyen nagy számú még ma is.

Természetesen az iparosság jölete szorosan összefügg a lakosság jólétével. Ahol az iparosság jómódú, ott a lakosság is az.

A világháború előtti megállapodott és kiegyensúlyozott gazdasági viszonyok között az iparosság általában jólétek örvendett. Némi zökkenőt csak a rossz gazdasági évek okoztak koronként. Egy-egy rossz termés éreztette hatását a keresletben is. Ezek a gazdasági rossz esztendőik bizony sokszor s gyakran elég rendszertelenül váltakoztak a muliban épp úgy, mint manapság. A lakosság azonban bajokalmával és törhetetlen akaraterejével mindenkor kiheverte a gazdasági sarkalmat.

* *

Mivel a piac a Fő-utcán van, azért az üzletek is itt csoportosultak, míg a többi utcákban alig van néhány üzlet. A községben keresztszám-ban mintegy 80 különféle üzlet és 13 kocsma és vendéglő van.

Ezekben kívül van még 2 nagyobb fakereskedés, 3 nagyobb malom, 1 faáru-gyár, és egy géperőre berendezett asztalosüzem, továbbá 1 cement-áru-gyár. Nagyobb vállalatok: a Pásztói Faáru-gyár és Faértékesítési R. T., a Pásztói Hengermalom Rt., a Boocsini Cementáru-gyár Unió Rt. telepe, a Hydraulikus Mészművek Rt., a Bazalt Kőbánya Rt., a Mátraaljai Bortermelők pincegazdasága, a Pásztói Bortekereskedelmi Rt. stb.

Hitelintézetek: a Pásztói Gazdasági Bank Rt., a Pásztói Takarékpénztár (jelenleg felszámolás alatt) és a Pásztói Keresztény Hitelszövetkezet az O. K. H. tagja

* *

Mint már említettem Pásztói lakosainak lélekszáma az 1930. népszámlálás adatai szerint 6142.

1868-ban volt a lakosok száma	4385	
1920-ban	5925	1567 évi szap: 26
1930-ban	6142	190 „ „ 19

ami sajnos fokozatos visszaesést mutat.

Az öszlakosságból: (családiagokkal együtt) 3313 üstermelő, 60 bányász, 1320 iparos, 378 kereskedő, 228 közlekedési, 216 közszolgálati alkalmazott, 153 napérmész, 258 nyugdíjas, 116 háziszeléd, 100 egyéb vagy ismeretlen foglalkozású.

* *

A földműves lakosság inkább a mellékutcaikat lakja, mert nekik nagyobb belsőlegre: udvarra és kertre van szükségük. A Kuti, Topolya és Búge igazságon teljesen a földműves lakosok által lakott részek, míg az Árvéd és Felvég több részén iparosok, kereskedők és tisztviselők is laknak.

Az 1927. év március havában történt összeírás szerint Pásztó összesen 156 szellemi munkás találatot, kik közül 102-nek volt érettségije, ezzel egyenrangú vagy magasabb képzettsége, 26-nak 6 középiskolája és 28-nak 4 középiskolája, vagy ennél alacsonyabb képzettsége.

E 156 szellemi munkásból (tényleges, nyugdíjas vagy férjezett) volt: tanító 32, ovónő 9, tanár 10, jegyző 5, orvos 8, gyógyszerész 4, bank-

tisztviselő 12 (érettségizett 5, alacsonyabb képzettséggel 7), írók és segéd-írók 21 (4 köz. isk.), lelkész, hitoktató 4, mérnök, állomásfőnök, cement-áru-gyár tulajdonos, áru-pénztárkezelő, nyug. hadbíró alezredes, lapzerkesztő, fogalmi adóosztály, jegyzőgyakornok, gazdálkodó, fatermelő, nagytözeled, fűszerkereskedő, fakereskedő, szőlőbirtokos, gazdatiszt, bérautófuvarozó, nyug. főszoftgábró, faáru-gyári igazgató, végrehajtó, magánzó 1-1, foglalkozás nélküli 8. férjezett 3, léány 2 (szülői ellátás alatt.)

A 6 középiskolai végzettséggel bírók közül pedig: droguista, építész-rajzoló, tanító, gazdálkodó, írók, gazdasági alkalmazott 1-1, pénzügyőr 2, férjezett 4, léány 1 (szülői ellátás alatt).

A község belső részeiben a következő utcák találhatók: (a régebbi és újabb elnevezések szerint feltüntetve.)

I.	II.	III.
Magyar-utca	Nagy-utca	Fő-utca
Hatvani-utca		Szent István-utca
Tót-utca		Kossuth Lajos-utca
Mély-utca	Mély-utca	
Budai-utca		Árpád-utca
Német-utca	Német-utca	Mátyás király-utca
Csapó-utca	Csapó-utca	
Kacsa-utca	Kacsa-utca	
Posztós-utca	Posztós-utca	
Templomosor-utca	Templomosor-utca	Baros Gábor-utca
Piac-tér	Vásár-tér	Csillag-tér
	Berár-köz	Berár-köz
	Esegői utca	Baros G. utca
	Vasut-utca	Levente-utca
	Uj-utca	Hunyadi János-utca
	Zsinór-utca	Hősök-utcája
	Szentlélek-utca	Szentlélek-utca
	Galamb-utca	
	Kuti-utca	Diófa-utca
	Ujmajor-utca	Gróf-utca
	Kis-utca	Kis-utca
	Szent János-utca	Szent János-utca
	Serház-utca	Körház-utca
	Nagymező-utca	Nagymező-utca
	Posta-tér	Szent Imre-tér

* *

Nyelvre nézve a lakosság megoszlása igen kedvező képet mutat. A 6142 lakosból magyar 6113, német 16, tót 7, egyéb 6, azaz mindössze 29 nem magyar anyanyelvű egyén lakik a városban, akik közül azonban mindössze 7-en nem tudnak magyarul. Tehát községünk teljesen magyar. Valamikor Pásztó és környéke jelentékeny számmal laktak tótok. Az 1827. évi egrí főegyházmegyei névtár szerint pl. a szurdokpáspoki plébánián és Nagybányán is a magyar és tót nyelv volt a plébánia nyelve. Azóta azonban a magyar föld magyarrá tette ezen idegen-szku honfűtásainkat is.

Pászto, mint nyelveziget, nem önálló terület, hanem a palóc és alföldi nyelvjárás között foglal helyet a így e kettőnek keveréke. Mégis erősebb elhajlást mutat a palóc nyelvjárás felé.

Az iteni földmíves körülbelül így beszél:

Pesta bátya rivást hallott a koma házána. Mingyá bement a gangra, ahun megboltolt a rétylába, mert rosszu vót a falho támasztva, de nem esett el, csak a terenyít ütte a falho. A pitabira rit a Joso gyerek, mer egy csirke boucot kapott el tüle a Bodri. Pesta bátya pízt adott neki, amíu elhallgatott, oszt a rocskába ment, ahun vizet it. Az első házba Juli vót, aki firhangot meg gangst vasalt. Pesta bátya beköszönt, oszt megcsipköszt a Juli képit. Juli a kezire csapott, osztan az almírumbó egy tá bodakot meg pampuskát vett ki, oszt megkínáta Pestabátyát, aki pegyig inkább megette vóna a lúd mejjit, de esse vette meg stb.

A kiemelkedőbb nyelvjárási sajátágok ezek:

1. A szó végén elhagyja a mássalhangzókat. pl: kapá, dobá, kaszá, ugrá, cseré, tá (tái), nyú (nyúl), szá (szál), á (áil), má (már), ordí (ordít). Néha a szó elején is elhagyja a mássalhangzókat pl: tesvér, bót, át (eh), mónár, kódiús, hódvilág, fód, kídi, gyümöcs, szemécs, fészér, hónap (holnap), mátkor, aszongya stb.

2. A szó helyében sokszor kihagy mássalhangzókat pl: tesvér, bót, át (eh), mónár, kódiús, hódvilág, fód, kídi, gyümöcs, szemécs, fészér, hónap (holnap), mátkor, aszongya stb.

3. Gyakran lágyítja a mássalhangzókat pl: pegyig, tyukör, talyga, (vagy talyga), kaszányi, vetnyi, adnyi stb.

4. A mássalhangzóról néha elhagyja az ékezetet pl: tehen, eger, szekér, kötel stb.

5. Hangokat felcserél, vagy mással helyettesít pl. mejj (mell), bouc (comb), rétyla (létra), váras, rí (sí), terenyem (tenyerem), gyüker, komra, meghót, danol, kajabá (kiabál), megest, (megint), manna (málna) stb.

6. Az é magánhangzót gyakran i-re változtatja pl: kíminy, píz, szélin. képin, kezín, kórmin, kónykin stb.

7. Egyes szavakat más szavakkal helyettesít pl: gang (folyosó), rocska (vödör), ganga (lötény), hidas (él), sífon (rohaszekrény), firhang (függöny), gú (kerítés), manna (gyufa), mánma (ma), nálunk (hozzánk) stb.

8. A -bói, -böl határozói rag helyett -bá, -bú ragot használ pl: templombá, házbú, szalmabó, virágbó, papírbó; temetésbó, gödörbó, vízbó stb.

9. Hasonlóképp cselszokik a -ról, -ról, -től, -től ragokkal is pl: házról, ukúrú; földúr, cipérrú; házúr, szobátúr; ügyvédúr, jegyzétúr stb.

10. A -hoz, -hez ragokat megrovídit pl: házho, templomho, iskolaho; kéthó, földho, pízhó stb.

11. Ikes igét nem ismer, mert így ejti azokat: pl. iszok, alszok, imádok, barkózkok stb.

*

**

Pászto határa	5642 kat. hold.	Ebből a területből:	
	1868-ban	1920-ban	1930-ban
szántó	2258 kat. h.	3083 kat. h.	3001 kat. h.
kert	—	142 „	178 „

	1868-ban	1920-ban	1830-ban
rét	998 kat. h.	142 kat. h.	118 kat. h.
legelő	602 „	917 „	938 „
erdő	731 „	696 „	695 „
szőlő	502 „	283 „	203 „
mádas	—	—	429 „

1666 óta növekedett a szántó, kert, legelő; ezzel szemben kevesebb lett a rét, erdő és a szőlő.

Községünk lakói jelentékeny kiterjedésű területet bírnak a nógrádi oldalból is, mely Mátraszőlőshöz tartozik. E község határából 1200 kat. hold kibírtok, 500 hold erdő és 2000 hold nagybirtok van pásztoi tulajdonosok birtokában. Ugyancsak a pásztoi birtokok kezén van a hasznosi határból is kb. 400 kat. hold erdő.

A határ úgy a nógrádi, mint a hevesi oldalon különböző nagyságú és nevű dűlőkre oszlik. Ilyenek: Rózsás, Tölgykút, Aranyos (Aranyhegy), Botnál, Szarkamál-, Lencsemál, Kővesmál, Barátmál, Ballaharaszat, Pokolla, Botra, Kerekközti, Fenek, Bockut, Muzsla, Jajváros, Meztelen, Muszaj, Vargahegy, Jenikó, Názáret, Tolakodó, Víghegy, Marakodó, Csonfalva, Pusztatemplom stb.

Ezek mindégiképpen elnevezése valamely eseménnyel, személlyel kapcsolatos. Erdemes volna ezen elnevezések eredetével tüzesebben foglalkozni.

*

**

Pászto éghajlata látszólag nem sokban különbözik a környék éghajlatától. De ha jobban vizsgáljuk az éghajlati viszonyokat, azt találjuk, hogy Pászto közvellen környéke gazdasági határ képez az egyes növények elterjedését tekintve, amennyiben itt van határa a szőlőművelésnek és gyümölcstermelésnek. Pásztotól néhány községgel északabbra sem a szőlő, sem pedig a cseresznye és barack nem teremnek meg. Vizsont Pásztotól délre 30 km-re úgy a gabonaféléknek, mint a kertnövényeknek 2 héttel előbb van az érési idejük.

A növénytermelés az időjárattól függ legfőképpen s bizony az időjárás e vidéken igen szerényes. Sohasem tudjuk, milyen időjárást hoz a következő hónap. Az egyik tél enyhe, másik meg igen hideg; egyik őszön alig lehet elvégezni a gazdasági munkákat a sok eső miatt, míg a másikon meg a téliságos nagy szárazság miatt alig törhető föl a szántóföld. Így vagyunk a nyárral is.

A csapadékmennyiség igen változó.

Ha a rendelkezésünkre álló adatokat vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy már 4-5 egymást követő évél is meglehetősen nagy eltérés mutatkozik. Sajnos mindössze 11 év adható vannak meg, mert ilyenmő rendszeres mérések a múltban itt nem voltak. Az 1926. év második felétől vannak adatok. Azóta végzi a rendszeres méréseket ügyejas Stalmár Viktor állami tanító, mint a Meteorológiai intézet helyi megfigelője.

Az ő mérési szerint a csapadékmennyiség így osztott meg az egyes évek egyes hónapjaiban milliméterekben:

1927.	1928.	1929.	1930.	1931.	1932.	1933.	1934.	1935.	1936.	1937.
I. hó	30.2	20.	25.	37.4	39.	31.7	14.7	6.5	11.2	66.
II. „	30.3	17.	38.	46.4	28.5	4.1	16.6	8.2	47.2	18.6
III. „	56.3	14.	6.	41.2	42.3	31.4	28.8	24.1	23.2	41.9
IV. „	58.6	62.	32.	91.7	35.6	41.3	25.	29.6	44.2	56.3
V. „	40.3	142.	114.	79.	53.6	85.7	90.5	11.4	51.9	93.3
VI. „	64.5	73.	65.	9.5	25.7	69.7	80.8	126.6	34.5	79.2
VII. „	83.6	30.	41.	53.4	26.6	65.7	46.3	36.4	3.7	69.4
VIII. „	103.8	27.	38.	51.2	64.6	5.7	37.5	21.3	116.2	54.5
IX. „	53.7	37.	19.	44.5	50.6	4.3	33.5	57.8	31.2	70.2
X. „	34.	11.	49.	110.4	47.5	47.5	80.8	42.	40.5	71.3
XI. „	38.5	52.	46.	38.1	63.6	7.	103.1	63.3	32.	19.
XII. „	40.9	47.	35.	40.	22.	15.4	36.4	28.8	70.8	23.1

Ossz.: 634.7 532.—538.—642.8 499.6 461.5 594.—456.—506.6 726.4 809.1

Ha a csapadékeloszlásról összedíjlított táblázatot vizsgálát alá vesszük, azt tapasztaljuk, hogy bizony a csapadék mikénti eloszlásában logikus következettség alig állapítható meg.

Az évi összes csapadékmennyiség is igen ingadozó. Tízenny év alatt a legalacsonyabb csapadékmennyiség 456 mm. volt (1934-ben), a legmagasabb pedig 809.1 mm. 1937-ben, Ez a két véletl nem ugyan elérését mutat. A 11 év átlagos csapadékmennyisége 581.8 mm. az átlagos évi csapadékmennyiség alatt maradt 6 év csapadékmennyisége, viszont magasabb volt a csapadékmennyiség 5 évben.

A havi legtöbb csapadék 4 évben május hónap, 1 évben június hónap, 3 évben augusztusban, 1 évben októberben és 2 évben november hónapban volt. Viszont a legkevesebb csapadék 3 évben januárban, 1-1 évben februárban, márciusban, júniusban, júliusban, 2 évben októberben és 1-1 évben novemberben és decemberben volt.

Tehát a havi legtöbb és legkevesebb csapadékmennyiség hónapokénti megoszlása is nagy eltéréseket mutat. Ezért a várható csapadékmennyiségre ily táblázatokból biztosan következtetni nem lehet.

Az időjárás viszonyok a régebbi időkhöz is igen változatosak voltak. Ezre vonatkozóan az alábbi időjárás és termelési jellegzetességek nyújtanak némi felvilágosítást.*

*1759. A tél gyenge. Március 19-án, József napján, térdig érő hó esett. Június 8-án éjjel hatalmas jégész és kukorikázás volt a hevesi oldalon, amire őreg emberek nem emlékeznek. A kukorikaevellet cénázvönkönyűgára szabáta szét, a vetéseket beiszapolta, a lejtős helyekről a földet lehordta, a filmeszi határban lévő dínyföldöket is tönkretette.**

* A községhezálal levő jegyzői feljegyzések könyvéből 1759—1800.

** Ugyázták, hogy abban az időben nagyban termeltek a dínyjét e vidéken is.

1761. A tél hó nélkül ment el. Szőlő kevés termelt. November 9-én az ég kétszer dördült meg.

1762. Tavasz, nyár száraz, az ősz pedig igen esős volt. Kukorica, díny, szőlő kevés termelt.

1763. A tél enyhe volt, hó nem esett. Szent Gergely után azonban oly szigorú tél következett, hogy minden elfogyott. A tavasz száraz volt. Pünkösöd táján olyan árvíz jött, hogy a vetéseket mind elpusztította. A nyár és ősz szintén száraz volt.

1764. Ebben az évben háromszor volt jégész. Július 5-én d. u. 2 órákor olyan jégész volt el mind, amire őreg emberek sem emlékeznek. A tavasz igen esős volt. Szent Mihály napján a Mátrában oly nagy hó esett, hogy egész nap tartott.

1765. Nagy jégész pusztított a Világos-, Köves- és felső Both-málon. Egész év oly esős volt, hogy kapálni sem lehetett.

1767. Egész télen nagy havazások voltak, sőt még május 6-án is délig esett a hó. A termés mindenből közepes volt.

1768. A tél közepes, a tavasz száraz és hideg, a nyár szintén száraz volt. 1769. Hatalmas jégész pusztított a Világos-, Köves- és felső Both-málon, továbbá a veteményesekben is. Oly száraz esztendő volt, hogy a vetőmag is alig termelt meg.

1770. Gy. oltó Boldogasszony napján kemény fagy volt, április 8-án pedig égzőrség és kevés jég volt. Az ősz oly esős volt, hogy sokan nem tudtak nyomatni és elvetni.

1771. A tél enyhe, sáros volt. Bor, búza elegendő termelt.

1772. Bugasztus 26-án éjjel 1 órákor oly sűrűn csapott le a villám, hogy az egész város meg volt réműve. Szöke Ferenc istábjába be is utott és tehenét a borjával együtt agyonütötte, az istálló pedig leégett. Zeke János 2 lovat pedig a mezőn áttotte ugyan.

1774. A termés gabonában, burban, gyümölcsben közepes volt.

1775. Esős esztendő volt.

1776. A nyár eleje száraz, utója azonban oly esős és árvizes, hogy mind tönkretelt. Augusztus 5-én az egész határban és szőlőhegyen olyan jég volt, hogy tized része sem termett a szőlőnek, mint szokott teremni.

1777. Télen elég hó esett. Kapálás idején nagy árvizek voltak. Széna kevés, bor, búza közepes mennyiségben termelt.

1778. Búzából közepes, borból bő termés volt.

1779. Búza, bor kevés termelt.

1780. A nyár jó volt, a termés pedig bőseges.

1781. A tél kemény és havas, a tavasz pedig szép és esős volt. A nyár megfelelő volt, csak július elején néha oly melegek voltak, amire őreg emberek nem emlékeznek. Az ősz gyenge és tartós. Termés jó.

1782. A tél hosszú, nem igen kemény, a tavasz jó volt. A nyár igen száraz volt, ágyoghó július és bor csak kevés volt.

1783. Június és július igen meleg volt. Oly csodálatos idő volt e két hónapban, hogy nappal sem volt teljesen világos, hanem félsötét. A levegő oly

sűrű volt, hogy bátran bele lehetett nézni szabad szemmel a napba. A Mátrát pedig alig lehetett látni a városból. Öreg emberek szerint mintegy 40 évvel az előtt (1700 körül) volt hasonló idő, amikor a dőghalál kezdődött. Jó termés volt.

1784. Március 25-én nagy mennydörgés és jégeszt volt.
1788. Kellemes szüret. Volt gyümölcs, bor, búza elegendő.
1796. Száras esztendő volt, úgy hogy sok fa teljesen kiszáradt.
1797. Nyár száras, gabona, gyümölcs sok volt.
1798. Nyár tél volt, mely 5 hónapig tartott. A nagy hó miatt nem lehetett az erdőre járni. Sok ember megfagyott. Búza volt.

*
**

Pásztó község határát nyugat felől a Cserhát, kelet felől pedig a Mátra szegélyezi. A magyar címer hermasz a közül — sajnos — csak Mátra maradt meg számunkra. A Felvidék elvezésével azonban nagyban emelkedett a Mátra túrszítikai jelentősége, hiszen Csonka-Magyarország legmagasabb hegysége volt a legutóbbi időkig.

Pásztó felől nem valami könnyűszerrel közelíthető meg s azért az üdülni vágyó távoli közönség inkább Nagybatony felől, vagy Gyönyös felől közelebbi meg. De míg sok-sok vidéköt vonz magához a Mátra szépsége, annál kevesebb helybéli keresi fel s bizony nagyon sokan vannak, akik itt születnek, itt haltak meg s a Mátrát csak a községből látták. Pedig a Muzlatető (803 m.), Nyikon (766 m.), Óvár (748 m.) Ágasvár (787 m.), és a téli sportolók kedvelt helye: a Nagy-Gallya (985 m.), mind kedves és szép helyek s a csúcscakról nagykitérű tájak lehet belátni.

Ugyancsak kellemes kiránduló helyek vannak a nógrádi oldalon is: Násadás, Pogányvár, a Teppekegyen (567 m) lévő kilátó, ahonnan Nagybatony, Verebély, Tar, Hasznos, Pásztó, Szurdokpüspöki, Zagyaszentjakab, Jobbágyi, Buják, Told stb. községek, továbbá a hasznosi, sámsonházi, hollókői stb. váromok láthatók.

Természeti szépségekben Pásztó és környéke nem szenved hiányt. Más egyetünk — sajnos — nincs is. Gyár vagy olyan nagybányüzem, mely a munkások tömegét foglalkoztatná, nincs helyben s valószínű, hogy nem is lesz belátható időn belül.

A nagybatonyi szénbánya és a környékbeli kőbányák csak kevés munkalehetőséget biztosítanak a pásztói lakosság részére.

Eppen ezért a fejlődésnek más oldalról kellene megindulnia. Erre is megvona a mód és lehetőség. Mint láttuk, Pásztó földrajzi göcpon. A természetet utánozva, göcponná kellene tenni közigazgatásilag is.

Pásztó társadalma, élén Kaluzsa Kálmán akkori főjegyzővel, ilyen irányú mozgalmat indított a közelmúltban. Pásztónak ilyen irányú előbbrejutása nemcsak Pásztónak, hanem az érdeket községeknek az érdekeit is szolgálja, mert ezen községek legtöbbje jóval közelebb esik Pásztóhoz, mint a jelenlegi járási székhelyéhez.

A községek Pásztótól való távolsága km-ekben. A zárójelben lévő számok a jelenlegi járási székhelytől való távolságot jelzik.

Hollókői 19 (15), Lucefalva 14 (20), Szupatka 15.5 (26), Mátra-
verebély 8 (22), Sámsonháza 8 (30), Nagybárkány 10 (33), Kisbárkány
12.5 (35), Márkháza 12.5 (34.5), Mátraszőlős 4.5 (32), Garab 16 (25.5),
Felsőtold 13 (23), Alsótold 11 (21), Szentiván 13 (22.), Kutsó 17 (17),
Bokor 18 (15), Kazárd 6 (17), Ecesg 7 (16.), Buják 12 (11), Csécsé
7 (13), Szarvasgede 13 (9) Jobbágyi 10 (11) Maconka 13 (42), Nagy-
batony 12 (41), Tar 4 (34), Hasznos 2 (32), Szurdokpüspöki 6 (24).

Az itt felsorolt községek közül mindössze 4 van valamivel távolabb Pásztótól, mint a jelenlegi járási székhelyétől. De csak látszólag, mert a jobb út jobb közlekedés miatt a valamivel távolabb fekvő Pásztót keresik fel így is. Ezek a községek: Bokor, Hollókői és Buják. Szarvasgede pedig Jobbágyiból vonattal közelítheti meg Pásztót.

A terv megvolt s ma is életképes lehet, eredményre azonban nem vezetett s valószínűleg nem is fog vezetni soha, egyetlen okból: ugyanis e terv kapcsán 2 vármegye érdeke ütközik össze, mert a földrajzilag Pásztóhoz tartozó községek nagyobb része Nógrád megyéhez tartozik. Manapság pedig igen nehéz dolog egyik vármegyéből a másik vármegyéhez csatolni községeket, még akkor is, ha a községek érdeke úgy kívánja.

Dehát mi akkor? teendő?

A nógrádi községek nélkül is lehetne Pásztó járási székhely, mégpedig a vármegyegyűlésen felvetett módon: a jelenlegi 6 járásnak 7 járára való felosztása által.

Itt — szerintem — a hatvani járásból Pásztón kívül Szurdokpüspöki, Hasznos, a Huták, Tar, Nagybatony és Maconka (a jelenlegi pásztói szolgabírói kirendeltség községei) jöhetnek számításba, mert a járásnak ezen községek által alkotott része, amúgy is különálló része a járásnak. A pétervársán járásból pedig Dorogháza, Szuba, Mátamindszent, Nádudfalva, Mátraballa sőt még Bodony, Parók, Reck és Mátraderceke is a pásztói járáshoz csatlathatnának, mert ezen községek lakói vasúton kényelmesen közelíthetik meg Pásztót. A pétervársán járás nem sokat vesztené, mert még így is elég községe maradna és így a pásztói járás is elég nagy lenne, csak — esetleg — a hatvani járást kellene kiegészíteni.

Pásztón ez a megoldás sokkal többit lendítené, mint a nógrádi, mert az említett nógrádi községek földrajzi fekvésüknek fogva amúgy is Pásztóra gravitálnak. E második megoldás szerint még vagy 9 község tartoznék ide: tehát mintegy 34 községnek lenne részben földrajzi, részben pedig közigazgatási göcponja.

Az esztendő egészséges és kivitelének munkálása minden áldozatot megér. E cél szolgálja majd a most kiépített Hasznos-Hasznosalsóhuta-Óházluta-Galyatold-parádi műfutat összekötő út is. Így az említett községek nemcsak vasúton, hanem jó műúton is könnyen közelíthetik meg Pásztót.

Pászto szempontjából nem megvetendő a tünisztikai szempontok sem. Hiszen a Mátra tövén Pásztónak van a legszerencésebb fekvése. Egyesek összeköttetés Budapesttel, közvetlen vonatjáratok.

Az említett új mút miatt a közönség valószínűleg a Pásztón keresztül vezetó utat fogja választani mércsák a Pásztótól a Mátraháziáig, vagy Parádig vezetó út festői voltánál fogva is. Alig hihető, hogy a pásztói állomástól ezen az úton ne közlekednének majd autóbusz-járatok. Ennek az útvonalnak a megnyitása Pásztónak is forgalmat fog jelenteni. Ezek volnának azok az aránylag könnyebben elérhető és kivethető módok, melyek segítségével Pászto jóléti emeli lehetne. De ehhez természetesen szorgalom, kitarás és anyagi erők is kellene. De a cél oly szép, hogy munkálása minden áldozatot megér. Végre már valamit tenni is kell, hogy előbbre haladhassunk, mert — sajnos visszafelé már eleget haladtunk. Míg hajdanában királyok keresték fel városunkat, ma legfeljebb koldúsok látogatják s kiváltságokban bővelkedő szabad királyi városból falu lett. A régi nemzetes céheknek is csupán az elmosódó emléke él; a fejtett kézműves ipart megemésztette a gyár. Nagyot hanyatlottunk. Minden kisebb és kevesebb lett, csak a szegénység lett nagyobb és a temető.

b). Társadalmi élet és művelődés.

Iskolák.

1. Elemi iskola.

Legrégibb iskolánk az elemi iskola. Mint már előbb is láttuk, iskola dolgában sem volt Pászto elmaradott, amennyiben már a XVI. században városi iskolája volt.

1910-ig Pásztónak 2 elemi iskolája volt: egy 6 tanerős tk. és egy két tanerős izr. iskola. 1909-ben Pászto állami elemi iskolát kapott, akkor épült a templommelletti II. sz. iskolaépület, amelyben 1910 szept. havában kezdődött meg a tanítás. Az eddigi mindkét iskola beolvasdatt az állami elemi iskolába s így a felekezeti iskolák megszűntek.

A róm. kat. iskola igazgatói a mindenkor plébánosok voltak. Az állami elemi iskola első igazgatója Demecs József lett. Jelenlegi igazgatója Zeke Gábor. Az 1867—1868. évben az elemi iskolának 335 fiú- és 143 leány-, összesen tehát 478 tanulója volt, míg az utolsó békeévben ez a szám mintegy 750-re emelkedett.

Az utóbbi évek benépesítési adatait az alábbi táblázat mutatja:

Tanév:	fiúk:	lánycok:	összesen:
1925—1926	297	313	610
1926—1927	315	315	630
1927—1928	324	342	666
1928—1929	341	300	641
1929—1930	375	385	760
1930—1931	402	405	807
1931—1932	430	366	796

Tanév:	fiúk:	lánycok:	összesen:
1932—1933	376	378	754
1933—1934	380	382	762
1934—1935	410	419	829
1935—1936	401	426	827
1936—1937	364	378	742
1937—1937	360	378	738

E. táblázatból, mely 13 év adatait tünteti fel, láthatjuk, hogy a tanulók száma egy ideig állandón emelkedett és a legmagasabb számot az 1934—1935. tanévben érte el (829), majd ettől a tanévtől újból csökken. Érdekes, hogy a fiúk és lányok száma nagyjában minden tanévben egyezik. Két évben a fiúk száma lényegesen meghaladta a lányok számát: 1928—29. ben 41-el, 1931—32-ben pedig 54-el.

A tanulók 14 tanteremben 14 tanító vezetése alatt nyerne oktatást. A tanítástlel jelenlegi tagjai: Zeke Gábor igazgató, iskolafeleltető, Csizinsky Sándor, Ferenczy Erzsébet, Iványi Mária, Kovács Pál, Özv. Magdó Mártónné, Nagy Flóra, Nagy László, Stolmár Viktor, Széllősi Sándor, Özv. Schönfeld Manóné, Stahlberg József, Varjas Margit és Zeke József.

2. Gazdasági, továbbképző (ismételő) iskola

Az elemi iskolával kapcsolatos iskola, illetőleg annak szerves folytatása azok számára, akik sem polgári- (közép), sem pedig tanonciskolába nem mennek. A címében foglalt gazdasági irányának azelőtt nem igen tehetett eleget, mert nem állott rendelkezésére megfelelő gazdasági terület, csupán a közegyi faiskola. A földreformmal kapcsolatban azonban 2 kat. hold területet kapott, amely mellett még 2 kat. hold faiskola is van.

E területet égető szükség volt, mert ennek az iskolának sok növendéke van.

Az iskola tanulóinak létszáma az utóbbi években így alakult:

Tanév:	fiúk:	lánycok:	összesen:
1926—1927			
1927—1928	136	145	279
1928—1929	102	103	205
1929—1930	78	86	164
1930—1931	66	71	137
1931—1932	79	88	167
1932—1933	117	125	242
1933—1934	138	121	259
1934—1935	146	120	266
1935—1936	129	131	260
1936—1937	147	158	305
1937—1938	169	161	330

Ebben az iskolában az elemi iskolai tanítók tanítanak. A tanulók szerdai napokon a tavaszi és őszi hónapokban gyakorlati, a téli hónapokban pedig elméleti oktatást nyerne.

3. Iparostanonciskola.

Iparostanonciskola volt már a céhek idejében is. A tanoncok az ún. vasárnapi iskolában nyertek oktatást. Egy 1846. évi február 16-án kelt rendelet szerint a vasárnapi iskolába rendszeren csak a 12 évet meghaladó ifjak iratkozhattak be. A rendelet 2 pontja szerint a vasárnapi iskolában a tanítás a legzűlkésebb tudnivalóira szorítkozott. A tanítás ebben az iskolában reggel 9—12 óráig tartott. A rendelet 5. pontja előírja, hogy ezen tanodák a kézműves inasokra kötelezők, minél fogva senki közülök legény nem lehet csak akkor, ha bizonyítvánnyal igazolja, hogy az elemi iskolát jó eredménnyel végezte és a vasárnapi iskolát is rendszeren látogatta.

A céhek ebben az időben bizonyos összeggel járultak a tanoncoktatás költségeihez. A szabó-céh számadásainak tanúsága szerint 1856-ban így címen 18 forintot fizettek az iskolának.

Az ipartestületek megalakulása után az ipartestület viselte az eddigi terheket.

Ebben az időben tanonc-munkakiállítás is rendezett az ipartestület. 1891. Pünkösdi napján volt az első ilyen munkakiállítás. A kiállítás megnyitására Horván József akkori plebánost kérték fel s meghívták a kir. tanfelügyelőt, a hatvani főszolgabíró, a város előjáróságát és a tanonciskola tanítóit is. A kiállítás végén az azon részt vett tanoncok között 23 forint díjat osztottak ki. 1893. június 11-én azonos volt oly határozatot hozott, hogy többé nem tartanak tanonckiállítás, hanem helyette minden tanonc, a szabadulása előtti hónap első vasárnapján tartozik remekét bemutatni az ipartestülethez. 1902-től — a tanonciskola kérésére — azonban uból megrendezték a munkakiállításokat minden harmadik évben s ezen minden 2 éves s ennél idősebb tanonc tartozott résztvenni.

Az iskola hozzájárulását az ipartestület 1898-ig fizette, ettől kezdve azonban nem fizette tovább az évi 60 forint hozzájárulást, mert a község lett az iskola fenntartója.

Ugyanis 1888. június havában az ipartestület leiratot kapott a kir. tanfelügyelőtől, melynek értelmében Pászton rendszer iparostanonciskolát akar szervezteni heti 2 köznapi közsmereti és vasárnapi rajztanítással, mint ahogyan az a törvény előírja. Az iparosság tiltakozott a hétköznapi tanítás ellen s az iskola fenntartásáról le is mondott, mert a tiltakozásának nem lett eredménye.

Az új alapokon megszervezett tanonciskola első tanítói lettek: Demecs József és Weisz József.

Az iskola az elemi iskolában volt elhelyezve, később a polgári iskolához került s akkor Demecs József kivételével polgári iskolai tanerők antottak benne. Azután ismét visszakerült az elemi iskolához s elemi iskolai tanítók vezették, míg most elemi iskolai és polgári iskolai tanerők tanítanak benne.

A iparostanonciskolai tanulók száma volt: 1888—89-ben 75, 1892—93-ban 79, 1895—96-ban 94, 1904—05-ben 100, 1926—27-ben 135

Tehát 40 év alatt mintegy 50 százalékkal emelkedett a tanoncok száma. Ha a tanulók fagylatkozás szerinti megoszlását vizsgáljuk a következő képet nyertük: míg 1892—93-ban 79 tanuló közül volt: asztalos 13, kőműves 9, szabó 14, cipész 6, csizmadia 11, lakatos 3, kerékgyártó 3, kovács 4, molnár 1, bádigos 2, fazekas 2, pék 2, hentes 2, köteles 2, szobafestő 1, mézesbábos 1, borlély 1, és 1, kémsényes 1

Vizont pl. 1926—27-ben 100 tanuló közül (enynyi maradt a tanév végére, mert a többi évközben felszabadult, kimaradt) volt: cipész 24, csizmadia 5, szabó 6, szűcs 1, kovács 10, lakatos 2, villanyz. 1, molnár 2, asztalos 11, és 3, kerékgyártó 1, kádár 4, kőműves 8, nyomdász 1, pék 1, szobafestő 1, fodrász 3, hentes 9, kereskedő 8

Tehát 30 év alatt az egyes iparágakra vonatkozó következő eltolódások tapasztalhatóak: a hentes- és cipész tanoncok száma emelkedett, a szabó és csizmadia tanoncok száma apadt. A többi mesterségbeli tanoncok számáránya megmaradt. Az iskola névűje egyre emelkedik. A multban olyan tanulók is kerültek a tanonciskolába (különösen vidékről), kik irni-olvasni is csak alig tudtak, míg manapság már csak az elemi iskola VI. osztályának sikeres elvégzése után lehet tanoncnak szegődni. Sok oly tanuló is van, akik a 4 középiskola elvégzése után szegődnek tanoncok.

A község vezetősége és maga az ipartestület is megértéssel viseltetik az iskola iránt.

Az iskola több kerületi rajzkiallításra előismerő oklevelet nyert.

Az iskolába jelenleg a következő osztályok működnek:

I., II. és III-IV. közsmereti osztály és I., II. és III. rajzostály.

A tantestület tagjai: Zeke Gábor igazgató, Munka Sándor és Havas János polg. isk. tanárok, Zeke József és Nagy László áll. tanítók és a mindenkor r. kat. hitoktató a közsmereti osztályokban. A rajz osztályokban pedig: Stölmár Viktor és Nagy László áll. tan. és Munka Sándor áll. polg. isk. tanár.

Az elemi iskolával szoros kapcsolatban van az iskolán kívüli népművelést szolgáló

Népművelési ismeretterjesztő tanfolyam. E tanfolyam Zeke Gábor áll. el. isk. felügyelő-igazgató vezetése és a Hevesvármegyei lsk. kiv. Népművelési Bizottság irányítása alatt áll. A tanfolyam hallgatói a nem iskolaköteles földműves lakosság soráiból kerülnek ki. A tanfolyam az 1922—1923. tanévben nyit meg s azóta minden télen tartatnak előadások.

A népművelés keretében az 1925—26 évben analfabéta-tanfolyam is nyit 20 hallgatóval, akik mindannyian sikerrel végeztek el a tanfolyamot. A tanfolyamot Stalberg József áll. tanító vezette. A későbbi években — nem jelentkezően hallgatóság — e tanfolyam megszűnt.

4. Polgári iskolák.

Pászton az állami polgári fiúiskola az 1895—96. tanévben nyit meg 24 tanulóval, a polgári leányiskola pedig az 1921—22. tanévben 57 tanulóval. Mindkét iskola közös vezetése alatt áll. A fiúiskola gazdasági szakoktatással kapcsolatos és e célra 2 kat. hold gazdasági területtel rendelkezik. Egy ideig VI. osztályos volt, később azonban az V. és VI. osztály megszűnt.

Az iskola szépen fejlődik, sőt az utóbbi években rohamos fejlődésnek indult. A fejlődés iramát az alábbi táblázat szemléltetésen tünteti fel: rendez tanuló

év	magántanulók			rendes tanuló		
	fiú	leány	összes	fiú	leány	összes
1895-96	24	—	24	—	—	—
1906-07	112	—	112	30	13	43
1909-10	100	—	100	25	2	27
1921-22	120	56	176	10	16	26
1922-23	133	97	230	32	9	41
1923-24	112	93	205	18	8	26
1924-25	192	97	289	5	5	10
1925-26	185	73	258	26	20	46
1926-27	149	70	216	20	18	38
1927-28	151	69	320	36	20	56
1928-29	137	58	195	20	9	29
1929-30	158	69	227	21	7	28
1930-31	162	84	246	28	3	31
1931-32	189	88	277	10	3	13
1932-33	207	90	302	7	7	14
1933-34	236	115	351	14	5	19
1934-35	255	115	370	12	8	20
1935-36	268	106	374	17	6	23
1936-37	310	131	441	19	7	26
1937-38	293	122	415	21	3	24

Ezen adatokból láthatjuk, hogy a fiúiskola növendékeinek száma az 1924-25. tanévig átlagosan 100 körül mozgott; e tanévtől fokozatosan emelkedett és 9 év alatt elérte a 200-at, majd 1933-34. tanévtől rohamos emelkedésel immár elérte a 300-at.

A leányiskola fennállásának 17 éve alatt szintén szép fejlődésnek indult s növendékeinek száma 100 százalékkal emelkedve, jelenleg 120 körül mozog. Az iskola eme örvendetes fejlődését vitathat Agasváry Lajos igazgatója alatt érte el, akinek ebben a fejlődésben vitathatalan érdemei vannak.

A létszám, szinte ugyszertű, emelkedésének egyik oka az iskolával kapcsolatos községi jellegű internátus létesítése, mely aránylag olcsón biztosít nemcsak jó ellátást és szállást, hanem internátusi felügyeletet is a vidéki tanuló számára. Az internátus az igazgató kezdeményezésére alakult s az vezetés alatt áll. A tanulók nagyobb része mindig vidéki volt a multban is és nagyobb számban az jeleneg.

	helybeli	vidéki	összes	százalékban
1906-07	40	60	104	60
1926-27	88	128	216	60
1933-34	105	246	351	70
1937-38	105	291	396	80

A vidéki tanulók közül az 1937-38. tanévben vonaton, kerékpáron és gyalogosan jártak iskolába a fiúk közül 162-en, a lányok közül pedig 20-an; összesen 182-en. A többi vidéki tanuló magánházaiknál és az internátusban lakott.

A leányinternátusban 44 férő hely van s az ellátás évi díja 300

pengő. A fiúinternátus férőhelyeinek száma pedig 76, évi díja pedig 220 pengő és 80 pengő értékű liszt. A két internátusban tehát összesen 120 növendék helyezhető el aránylag igen olcsón.

Az iskola nagy gondot fordít a nevelésre is. A leányiskolának Vörösmarty Mihály önképzőköre, a fiúiskolának pedig Wachott Sándor önképző köre van. A Magyar Ifjúsági Vöröskereszt-csoport szociális tevékenységet fejt ki. A Dobó Katinka és Dobó István sportkör pedig a testedzés szolgáltatásban áll. Az egyes alkalmakkor magasszintvonalú iskolai ünnepeket rendez az iskola s évenként hasznos és tanulságos tanulmányi kirándulásokat rendeznek, hogy a mindkét nembeli növendékek a lelkes tanári kar vezetésével megismerkedjenek szeretett hazánk közelebbi és távolabbi vidékeinek természeti szépségeivel.

A fiúiskola az 1934-35. tanévben érte el működésének 40. évét, a leányiskola pedig 15. esztendejét. Ebből az alkalomból az intézet igazgatója »Mult és jövő« cím alatt az iskola értesítőjében többek között a következőket írja:

»Egy pillanatra megállunk. Visszanézünk. — Az iskolánk mögött maradt emberöltő századokból szolgált megcsülv. Az iskola a történelmi Magyarország leglegendületesebb évében született: 1895. szeptemberében nyílt meg, egy művelődésre szomszias közeg vezetőknek kérelmére. A ragyogó ezredévi ünnepeinken már résztvettek az intézet első növendékei.

Azok az első tanulók ma 50 évesek mulhattak. S akik élnek: megérték a szellemi és gazdasági szép kibontakozást és utána: a földetrazó világháborút. Végigélték a város forradalmát és a történelmi Magyarország fekete tragikumát: Trianont. Végig éltek és élnek a nagy gazdasági összezeropponást, anyagi és erkölcsi mélypontokat, politikai bizonytalanságok éveit és minden nehézséget, amit egy történelmi megpróbáltatás nemzete mérhet.

Van-e joznak ahhoz, hogy a százezreket görbákotól nagy világozó idején virágzó vidéki iskolánkra figyelmet terejünk s munkánk eredményeivel és célkitűzéseink biztató perspektívájával előhozakodjunk? Több-e ez a pisztó polgári iskola, mint 10-12 lelkes tanársemmel munkamezője a évenként párszáz gyermek deris kisdiskó kora? Több. És ezért merünk rák beszélni, hogy új erők kapcsolásával még több legyen s szeretettel és szellemelével még több, megint több és mindig több gyermeket vonzon tiszta falai közé s vidám udvara játékos tereire.«

Az iskola szem előtt tartotta az iskolánkülvü népművelés fontosságát is. Az 1909-10. tanévben Rakodczy Pál akkori helyettes igazgató, honosította meg a licenális előadásokat a felnöltó lakosság számára. Az előadásokat szép számmal látogatta a községneg. Ebben az évben a tanártestület tagjai közül a következők tartottak előadásokat: Rakodczy Pál, Székely Andor, Bugát Imre, Zeley László rk. bihtoktós és Kiss István Sámsonházi ág. ev. lelkész. A későbbi években ezek az előadások szüneteltek, míg végre az iskola jelenlegi igazgatója 1926-27. tanévben újból megindította a népművelési tevékenységet. E tanévben a tanártestület tagjai közül volt Agasváry Lajos igazgató, Zsoldos József, Cserháti Pál, Havas János, Péter Kálmán, Király Tibor, Uray Erzsébet és dr. Kiss Béla orvos tartottak előadásokat. Az egyes előadásokt ifjúsági szórakoztató számok egészítették ki.

Az iskolaépítélet 1937-ben az állam és a község áldozatkészségéből kibővítették. Az új tanterem felavatása okt. 31-én ünnepélyes keretek között történt. A felszentelést végezte s avató beszédet mondott: Harkabusz László apát, szentszéki tanácsos, esperes-plebánus. Beszédét mondott még az ünnepség keretében vitéz Agasváry Lajos igazgató és Ivády Béla ny. miniszter, a pászói kerület közserzetében álló országgyűlési képviselője is.

A tanártestület jelenlegi tagjai: vitéz Agasváry Lajos igazgató, okl. tanítóképzőintézet- és okl. felsőkereskedelmi isk. tanár, Szeghy Ilona, Bor-dács Margit, Boros Ilona, Dubraviczky Erzsébet, Hamzáné Szombathy Ilona, Nagy Mária, Veress Mária, Arató István, Hájós Kornél, Hamza Tibor, Havas János Jakobey-Lotz Károly, Munka Sándor, Nagy József, Péter Kálmán beosztott áll. tanító, Harkabusz László apát hitoktató, Tarna-völgyi László hitoktató, Limbacher Zoltán ág. ev. hitoktató, Bárdos Lajos ref. hitoktató és Mannheim Izsak izr. hitoktató.

Kereskedelmi szaktanfolyam.

Az 1934—35. tanévben külön fiú- s külön női kereskedelmi szaktanfolyam nyílt vitéz Agasváry Lajos igazgatása alatt. E szaktanfolyam 2 éves. Az alakulás éveben a tanfolyam női tagozatának 20, a fiútagozatának pedig 48 növendéke volt.

A községi jellegű szaktanfolyam tanártestülete: Balassa Hildegard, Seidl Klára, Gyires Béla, Kovács József és Kovács Győző okl. felsőkeresked. iskolai, illetleg középisk. tanárok.

A tagozatok látogatottsága azt bizonyítja, hogy e szaktanfolyamokra nagy szükség volt.

Egyesületek, körök.

Az egyesületek fontos misziót teljesítenek kulturális szempontból, mert a lakosság egyes rétegeihez tartozó egyéneket tömönítik össze egy bizonyos cél érdekében. Az egyesületek között vannak olyanok, amelyek a vallás szolgálatában állanak s ezek mindenesetre megelőzik a külfeltele társadalmi (polgári) egyesületeket mácsak azért is, mert céljuk sokkal magasabb. A sokszázados r. kat. egyház keretén belül is több ilyen egyesület (társulat) működik, melynek részben az ifjúság, részben pedig a felnőttek vallásérlelési életére igyekeznek jótékony hatást gyakorolni.

A Mária-társulat, Oltáregyesület, Szivgárda stb. kívül különösen a Mária Kongregáció érdemel említést, mert ennek tagjai leginkább a mindkét nembeli serdülő ifjúság, akiknek leginkább szükségük van a vallásérlelés nevelésére.

Ezen áldásos működést kifejező egyesületet Harkabusz László apát-plebánus honosította meg Pásztón. Az egyesület gyakran tart nemcsak vallásos, hanem szórakoztató összejöveteleket is, melyek mindig maradandó sikert aratnak.

Az izraelita hitközségnél pedig a Nőegylet fejt ki áldásos, szociális tevékenységet.

A polgári egyesületek közül négynek van nagyobb múltja: az Ipar-testületnek, Tűzoltó Testületnek, Dalegyületnek és a Művelődés Egyesületnek.

1. Dalegyület.

1883. okt. 7-én alakult meg s így a legrégebbi egyesülete Pásztónak a ma is meglévő egyesületek közül.

Az egyesület első tisztárait alkották: Nagy Miklós elnök, Csizsinsky Agoston alelnök, Kovács István jegyző, Révfi János karigazgató. Tagok voltak az alakulás évében: Bock Imre, Bocz Mihály, Csányi Mihály, Gottlieb Lajos, Halama Bertalan, Halama János, Fridrich József, Hegedűs János, Kovács János, Keleti László, Margott Lajos, Nagy István, Ocsovay István, Pekelniczky István, Német Sándor, Szilvási István és Túry János. A pártoló tagok között pedig a következők neveit találjuk: Csávozszy Sándor, Fázolt Károly, Kecsey Lajos, gr. Kreith Gyula, Bertl Andor, Haki Ferenc, Hallay Antal, Halama Ferenc és Hamza József.

Az egyesület első nyilvános szereplése 1884. január 13-án volt a Zoldfa nagytérmeiben tartott hangversennyel egybekötött táncmulatságon.

1887-ben már mutakoztak a bomlás jelei. Fligler Lajos karnagy többször lemondott a tagok részvételensége miatt, míg ugyanez év végén az egyesület bizonnyalan időre felfüggesztette működését.

36 év szünetelt a Dalegyület. Így hosszú szünet után, a Nagytetemesi egyet kezdeményezésére alakult meg újból, mint e temetkezési egyet társégyülete. Az 1923. év április hó 15-én tartott közgyűlés azonban kimondotta, hogy a Dalegyület az 1887-ben ideiglenesen megszünt egyesület utódjának tekinti magát.

Az újonnan alakult Dalegyület tisztáira így alakult meg: díszelnök Kaluzsa Kálmán, elnök Vass János, alelnök Kluka László, jegyző Orcsik Gyula, pénztárnok Gottlieb Miklós, karnagy Brezina Antal. Választmányi tagok lettek Cseri János, Pászti László, Zeke Sándor, Oravecz János, Szedlacek Ferenc, Ocsovay Mihály; póttagok: Ulbricht János és Strémen József; ellenőrök: Doboss Sándor és Fekete József.

1925-ben az egyesületnek már 30 működő és 33 alapító- és pártoló tagja volt. Ez évben lett az egyet elnöke Harkabusz László apát-plebánus. 1927-ben Doboss Sándor lett az egyesület elnöke.

Nevezetes fordulóponthoz érkezett az egyesület 1928-ban. Ugyanis a közadakozásból beszerzett zászlaját szenteltette meg nov. 25-én, ünnepélyes keretek között.

1929-ben résztvett a Debrecenben tartott XII. országos dalos versenyen, ahol serleget nyert. A serleget az egyesület 1929. szept. 22-én díszközgyűlés keretében mutatta be a község közönségének.

Az 1929. évtől a Dalegyület és a Művelődés egyesület közösen rendeztek előadásokat. Az első ilyen közös előadás 1930. január 4-én volt, amikor a Régi nyár c. operett került színre.

2. Az **Önkéntes Tűzoltótestület**, melynek sokáig kizárólag csak iparos tagjai voltak, 1885-ben alakult meg 86 működő taggal. Az egyesület magasatos hivatását ezen idő alatt mindenkor becsülettel tölthette be. Több versenyen vettek részt és azokon szép díjakat nyertek. Néhány év előtt az egyesület hanyatlásnak indult, mert csak idős tagjai voltak, míg a fiatalság nem karolta fel kellőképen. Az utóbbi években azonban a fiatalság is örömmel lép a testület tagjai sorába, belátva a testület szociális jelentőségét.

Az alapítástól kezdve a testület parancsnokai voltak: Oláh Gábor, gr. Kreith Gyula, Duck Aladár, Halama Bertalan, Kalusza Kálmán, Takács Imre, Gottlieb Miklós és Blickhardt Miklós.

3. A **műkedvelő Egyesület** tagjai is főként iparosság sorából kerültek ki. Ez az egyesület 1899-ben alakult meg és igen szép multja van. Igazi fénykorát Pekelnický László idejében élte, akinek igazgatása alatt előadásra kerültek úgyszólván az összes magyar népszínművek.

A háború alatt ezen egyesület sem működött, hogy viszont a háború után annál nagyobb lendületet vegyen az egyesület tagjainak munkássága.

A háború után előadott darabok között szerepeltek az Ingenyelök, Istenkeze, Vörös sapka, Széhházikák, Annuska stb.

4. Ipartestület.

A község legnépesebb és legállandóbb jellegű egyesülete.

Az iparosság egyesületi életében korszakalkotó fontosságú volt az 1886. év, mert ebben az évben alakult meg a régi céhek helyébe az ipartestület, hogy az összes különböző foglalkozású iparosokat egy testületbe tömörítse.

A céhek utolsó éhmeszteri voltak: Liszka János (a csizmadiak), Pozsár János (a szabó-szűcs-szűrésabó) és Halley Antal (a tarka-céh). Az eredeti 6 céhből már csak ez a 3 állott fenn.

Az Ipartestület 1886. szept. 5-én alakult meg, mint a vármegye első ipartestülete. Az alakuló közgyűlést Isáák Gyula hatvani főszolgabíró hívta egybe. Ezen a gyűlésen írták alá az ipartestület megalakítását kérő kérvényt, melyet országosan 113 képvisítéshez kötött iparos írt alá. A kérvény aláírása után az első főszolgabíró kimondotta az ipartestület megalakulását.

Ugyanezen a gyűlésen mondotta ki az eddigi 3 ipartársulat, hogy mint ipartársulat többé nem akar fennállni, ellenben a "temetkezési egyleteiket továbbra is fenn fogják tartani.

Az Ipartestület tényleges működését azonban csak az alapszabályok jóváhagyása után kezdette meg, az 1887. év január 9-én. Az ekkor tartott közgyűlésen jelentette be Isáák Gyula főszolgabíró, hogy a m. kir. Ipar és Kereskedelmi Miniszter 61.694. sz. alatt hagyta jóvá az alapszabályokat. E közgyűlésen választották meg az első elnököt, 3 számvizsgálót és 18 előjárót.

A testület első tisztikara így alakult meg: Elnök lett új, Kepess József. Számvizsgálók lettek: Pfléger Vencel, Györi István és Gottlieb Lajos. Előjárók lettek: Csóor Béla, Jardek János, Halama János, Csizinszky Agoston, Kelemen Károly, Letanóczy József, Csávolszky Sándor, Pekelnický József, Kelemen Ferenc.

Bocz Mihály, Mojzes János, Pozsár János, Liszka János, Dobosi Mihály, Széles János, Gyenes József, Pekelniczky Lajos, Oravecz János.

A közgyűlés után megtartott előljárási gyűlésen az előjárók közül al-elnökké Csávolzki Sándort, pénztárossá Halsma Jánost és jegyzővé gr. Kreith Gyulát választották meg.

Ugyanezen év január 11-én tartott előljárási gyűlésen az iparoszállóra vonatkozóan úgy határoztak, hogy a volt 3 ipartársulat adjon 1-1 teljesen felszerelt ágyat. A szállóhelyiség és szállásmester felfogadásával Liszka János, Kelemen Károly és Gottlieb Lajos bízták meg.

Május hó 15-én a jegyző jelenti, hogy Gottlieb Lajos, Kellermann Mór és Farkas Gábor pártzó útiük kölcsönös szerződésére léptek egymással arra, hogy 10 krajcárért csak 6 drb. süteményt adnak, vagy 5 krajcárért 3-at, egyébként drb-ként 2 krajcár a sütemény ára. A viszonteladóknak 20 krajcárért 13 darabot adnak. Aki ezen megállapodást megszegi, első esetben 20 forint, második esetben 60 forint és 3-ik esetben pedig 100 forint büntetést fizet az ipartestület pénztárába.

A csizmadiák nem tudván megegyezni az árulás sorrendjére vonatkozóan, ezért a főszolgabíró döntését kérték, aki úgy döntött, hogy a vásárokon előszörban a régi jogosok, mégpedig a jog nyereségnek sorrendjében, azután Liszka János, Poldermann József, Dobosi Mihály és Lorobik József, mint remeklő mesterek a remeklős sorrendje szerint, végül a többiek az iparigazolvány elnyerésének időpontja szerint áruljanak.

1889. február 17-én a csizmadiák arra kérték az elnökséget, hogy a vásároslól eszközölje ki számukra, hogy a hetivásárokon számukra kijelölt árulási hely helyett a Keszler Antal és Csépe János előtti tér jelöltesse ki, mert a csizmadi-iparosok száma igen nagy s eddigi helyükön már nem férnek el. A kért helyet már meg is kapták a várostól.

Ebben az évben a testület számára nemzeti zászlót készítettek 16 ft. és 30 kr. költséggel. Az ipartestületi tagoknak megengedtetett, hogy a zászlót a saját költségükön a tagtársak temetésére kivihessék. A zászlót az elnök őrizte.

Április hó 30-án jelenti a jegyző, hogy a hatvani főszolgabíró felhívta az ipartestületet a pártzó országos vásárok rendezése tárgyában jelentéstételre. Ennek alapján jelentették, hogy még 1889. év július 7-én tettek jelentést Pásztó város képviselőtestületéhez, hogy a vásárok napjai maradjanak a régiek: 1.) A husvétii vásár husvételőtti hétfőn és kedden. 2.) Péter Pált megelőző hétfőn és kedden. 3.) Lőrinc napot megelőző hétfőn és kedden. 4.) Karácsony napját megelőző hétfőn és kedden. Hétfőn legyen kizárólag marhavásár, mely napokon csak a kotélgyártó és szűgyártó iparosok árulhassanak. Kedden legyen kirakodóvásár, melyen a vidéki iparos portékáját addig ki ne rakja, amíg a helybeli iparosok meg nem kezdték a kirakodást.

Ugyanezen a gyűlésen jelenti a jegyző, hogy a segédbizottság a szálló ügyében szerződést kötött Csabay János hentes és kocsmárosal. A szerződés szerint Csabay János albérlte adja egyik szobáját segédszállónak egy évre 40 forintért. Bérbeadónak joga van minden szállást igénybevevő segédül 5 krajcár

szállépnéz szedni. Köteles azonban kellő fűtésről és világítástól gondoskodni és a helységet tisztán tartani. A jóváhagyott étel- és italjegyzék szerint kiszolgálni: 1 liter bor 18, 1 deci pálinka 5, 10 deka szalonna 8, 2 deci tepertő 5, 10 deka disznósajt 6, 1 kg. kenyér 10, 1 tányér leves 4, 1 adag disznópecsenye 16, 1 adag paprikás 16, 1 adag főzelék hússal 12, 1 adag főzelék hús nélkül 6 krajcár.

1892. július 31-én a cizmadia-iparosok sátorozási rendjét állapította meg a hatósági gyűlés. A határozat az eddigi páros és páralan sor helyett korszerűt sorrendet állapított meg, mely szintén a keleti oldalán kezd a legöregebb iparos s vele szemben a korra utána következők jön. A sátrak között íres helyt kihagyni nem szabad. Aki kellő időben a helyét el nem foglalja, köteles leghátul a sátoros legvégén neki jutó helyet megelégedni. A korszerűt megállapítások 51 cizmadia-iparos volt Pásztón.

1893. március 5-én elhatározta a testület előjáráságra egy testületi díszasztal beszerzését, amelyre már régebben alapot létesítettek. A zászoló-anyai tisztségre Oláh Gabornét kériék fel. Az ünnepélyre Rimaszombatból, Losoncrol, Szolnokról és Hatvanból jöttek kiküldöttek. Az ünnepély egy részét a Templom-téren tartották meg, este pedig nagy bál volt. A bevételből maradt 153 ft. 93 kr., mely összeget egy később létesítendő iparoskert céljára tartalékozták. A felszentelt zászolt a templomban helyezték el.

1894. március 11-én, a gyöngyösi betegsegélyező pénztár megalakulásával kapcsolatban oly határozat hozott, hogy intézessék kérelem a gyöngyösi betegsegélyező pénztár elnökéhez abban az irányban, hogy tekintettel Gyöngyösnék Pásztótól való nagy távolságára, továbbá az itteni iparosok, segédek és tanoncok nagy számára, állítsassék fel Pásztón az ipar-testület felügyelete alatt egy fiók-pénztár és fiókpórház. A kérelmet azonban elutasították illetékes helyen.

Kossuth Lajos temetésén az Ipar-testületet számos tagból álló küldöttség képviselte. A küldöttség tagjai a saját költségükön utaztak fel Budapestre. A felállítandó Kossuth szoborra pedig 5 forintot adományozott a testület.

Az 1895. évi közgyűlés az eddigi iparoskert-alapot kórházalappá változtatta át abban a reményben, hogy sikerülni fog a pásztói fiók-betegsegélyező pénztár s ezzel kapcsolatban a fiók-kórház felállítása. Ez a remény azonban nem teljesült.

1897. október 9-én tartott gyűlésen szeretettel emlékeztek meg az elnök Hová József plébános 25 éves papi jubileumával kapcsolatban rendezett megemlékezéséről és egyben jelenti, hogy az ez alkalommal az ünnepelnek ajánlékozott díszkehely költségéhez a testület nevében 10 P. vel járult hozzá.

Október hó 9-én a jegyző kegyeletes szavakkal emlékeztek meg »azon mindenkit megdöbbenté csapásáról, mely hazánkat szeretett királynéknak orgyikos kéz által okozott kimúlásával érte.«

1899-ben alakult meg Pásztón a Gazdasági és Ipari Hitelszövetkezet Demkő Imre vezetésével. Az Ipar-testület 10 db. részvényt jegyzett 150 ft. értékben.

Az iparoság ebben az évben Kolozsváron rendezte meg az országos kongresszust, melyen a pásztói ipar-testületet az elnök és a jegyző képviselte.

1900. szept. 9-én, a budapesti cipész ipar-testület felhívására elhatározta a testület előjárás, hogy kérelmezni fogja a kereskedelemügyi minisztériumtól, hogy a Temesváron létesítendő cipőgyártást ne részesítse állami támogatásban, mert e gyár létesítése ellentétben áll az iparoság érdekével.

A pásztói iparoság minden hazafias megmozdulásból mindenkor kivette a maga részét. 1901-ben állították fel haszagon a honvédelemért. Az avató ünnepégre az ipar-testület a saját képviselőitelen a jegyzőt küldte ki

1903-ban dr. Párvy Sándor püspök Pásztón bérmlét. A fogadtatásón a testület is képviseltette magát. Ebből az alkalmából a püspök az elclagott és munkaképtelen iparosok segélyalapja javára 100 koronát adományozott, melyet a testület hátralelőként meg a kegyes adományozónak.

Augusztus 23-án az elnök köszönetet mond azért a hazafias buzgalomért, melyel az előjárás tagjai a Pászto város polgársága részéről rendezett Rákóczi-ünnepélyt felajánlatellen tették s egyuttal jelenti, hogy az ünnepély tiszta jövedelméből 50 koronát Kassára küldött a Rákóczi szoborbizottságnak.

1904. január 17-én az elnök arról számol be, hogy dr. Plathy Adorján bíró a bírói fizetéséből 200 koronát adományozott az elclagott és munkaképtelen iparosok segélyalapja javára. Az adományt az előjáróság jan. 21-én testületileg közönte meg adományozónak a város házándál.

A május 20-iki gyűlésen Halama Bertalan alelnök fájdalmas szívvel jelenti az előjárásznak, hogy az ipar-testület szerető atyja, gondos vezére, érdemeiben gazdag elnök, Jarek János 19-én elhunyt. 11 évig volt — három évi megzakításal — elnök a testületnek.

A kegyelet adójt méltóan róta le a testület nagy halottjával szemben. Az év még hátralevő részére az elnök állást nem töltöttek be.

December 11-én a testület dr. Plathy Adorján a testület disztagiávé választotta meg azon nemes cselekedetért, hogy mindazon időre, míg Pászto bírāja marad, az évi bírói fizetéséből 200 koronát adományoz az elclagott és munkaképtelen iparosok segélyalapja javára. A dísztagról szóló díszoklevél elkészítésével ilj. Halama Bertalan iparművészt bízta meg, az oklevelet pedig az előjáróság nyújtotta át. Az oklevél átnyújtása alkalmával az üdvözöl beszédt De-mecs József testületi jegyző mondata.

1905. december 10-én a már eódig adományozott 600 koronás összegből a testület egyhangú határozattal dr. Plathy Adorján alapítványt létesített.

1906. okt. 21-én az előjáróság határozatilag kimondta, hogy II. Rákóczi Ferenc fejedelem és budosó társai haimavinsk hazaszállítás alkalmából Hatvanban, okt. 28-án rendezendő ünnepelnen, testületileg vesz részt.

1907. június hó 16-án tartott gyűlésen az előjáróság mely részvétét fejezte ki dr. Plathy Adorján elhunya alkalmából s érdemeinek elismerését jegyző-könyvben örökítette meg.

A komoly ügyek mellett a testület nem feledkezett meg tagjai szórakoztatásáról sem.

1910. január 9-én is sikerült bált rendeztek Kiss Ernőné és Hampel Kornélné védnöksége alatt. 764 K. 80 fill. bevétellel szemben 416 K. 40 fill. volt a kiadás. Így az elagott és munkaképtelen iparosok alappján 348 K. 40 fill. jutott a bevételből. Az alap ezen összeggel ebben az évben 4252 koronát tett ki. Ugyanezen év október 23-án Demecs József áll. el. iskolai tanítót, aki 14 évig volt az ipartestület jegyzője, érdemei elismerésül a testület dísztagjává választották. Az erről szóló díszoklevelet 1911. február hó 19-én adták át a kitüntetettnek.

1911. január 5-én nagyszabású hangversennyel és színelőadással egybekötött táncmulatságot rendezett a testület gr. Almásy Kálmánné fővédnöksége alatt és Paulay Erzi és Rózsashegyi Kálmán, a nemzeti színház tagjai közreműködésével.

A helybeliek közül különféle szakmák szerepeltek: Gorovéné Oláh Margit, Hennel Margit, Radineczky Margit, Hampel Kornélné, Szemes Jenőné, Wiltner Irma, Gaál Erzi, Brazda Gizzi, Mustó Erzi, Péter Annus, Hennel Károly, Kecsey Lajos, Szemes Jenő, Halama Gyula, Alapi Miklós, Kecsey Károly, Péter Kálmán, Csépe Károly és ifj. Péter József.

A mulatság tiszta jövedelme 442 korona volt.

Már ebben az időben felmerült az a gondolat, hogy a testület szerezzen a maga számára székhatást, hogy így saját helyiségebe költözhessen. Ezért az 1911. évi március 25-én tartott közgyűlés elhatározta az ipartestületi székház létesítését.

1912-ben a gazdasági viszonyok kezdtek rosszabbodni a bizonytalan politikai viszonyok miatt. A balkánháború és Bosznia¹⁾ bekebelezése nyomán már nehéz háborús felleg kezdte tornyosulni Európa egén. És a vihar nem is vártatott magára sokáig. Az orgyulok kéz kioltotta trónörökösünk és hitvese életét és a megállíthatatlan háborús lavina megindult 1914 nyarán.

Nagy volt a lelkesedés, mindenki hajlandó volt a legmesszebbemmel áldozatkészségre, mert a Haza két. De szükség is volt az áldozatkészségre nemcsak emberanyagban, vértben, hanem anyagiakban is. A haza többi polgáiraival egyetemben az iparoság is megette a maga kötelességét.

1914. december 8-án a testület 500 korona hadikölcsönt jegyzett az elagott és munkaképtelen iparosok alappalól. A határten közűt katonák karcsonyára 130 koronát, a helybeli kórházban ápolat katonák karcsonyára pedig 10 koronát adományozott a testület.

Az elagott és munkaképtelen iparosok alapja ebben az évben váltótkban 7410 korona, készpénzben pedig 334 korona és 93 fillér, 7744 K. 93 fill. volt.

1915. március hó 21-én tartott közgyűlés az utókor számára megörökítette a testület hadbavonult tagjainak névsorát.

A harcra mentek: Arany István, Alapi Miklós, Braun Gábor, Bedő János, Bagyinszky István, Bogán József, Cseri János, ifj. Csesznak József, Dajka Lajos, Földes Andró, Hill Sándor, Halama György, Huczka Pál, Hétel Mihály, Kis Sándor, Kós István, Karhecz Sándor, Kecskes Ferenc, Laukondez József, Mogyorósi Flórián, Mustó Ferenc, Móró István, Magyar Mihály, Müller

Dezse, Nagy József, Negele Lajos, Pongrátz Ferenc, Pulmann Károly, Pekelniczky Dezse, Rózler György, Ruga Lajos, ifj. Sike István, Szabó József, Vozár György, Weisz Sámuel, Vidéki Imre és Ulbricht János.

A hadbarezben szolgáltak: Bródi Jenő, Barna Mihály, Bleier József, Györi Dezse, Fekete József, Himler Mór, Nagy István, Pék Jenő és Perlutz Károly.

Hadi közmunkák meatek: Dobosi István, Fekete János, Horváth Jenő, Kecskes József, Mojzsa József, Pádár János, Simicska Ádám, Till Lajos és Csóhány László.

1915. június hó 3-án a második hadikölcsönre 5000 koronát jegyzett az ipartestület, ugyancsak a munkaképtelen és elagott iparosok alappalól.

1916-ban a m. kir. kereskedeleminyi miniszter többször felhívta az iparoságot bakancs és cuzmaköltözés. Azonban a szállítást nem lehetett vállalni anyaghiány miatt. A szabók dolgoztak a kincstár részére, mert anyagot kaptak a kincstártól.

A december 10-én tartott gyűlésen felvett jegyzőkönyv a következő szavakkal emlékezik meg I. Ferenc József király elhunytáról:

„Mindig öntudatlan éreztem az örökkévaló mulandóságot, mégis megdöbbentés voltuk azon gyászhit, hogy I. Ferenc József, Magyarország apostoli királyja 1916. november 21-én este 9 órakor kilehelte nemese lelkét. Magyarország minden egyes allatgyűjtő gyászba borította koronás királyunk elhunyt, mindannyian éreztük, hogy benne az ország jóakaró atyját veszítette el, aki a magyar nemzetet új életre keltette.

1917. május 21-én nagy tüdővész pusztított Gyöngyösön. A tőzkárosultak részére 315 koronát gyűjtött az ipartestület.

A nagyfokú anyaghiány és a nagymértékben fokozódó szükségletek olyan intézmények létrehozását tették szükségessé, aminkre a jó békevilágban nem volt szükség. Illyen új intézmények voltak pl. a Pamukozott, Népruhizati központ, Zsiradékgyűjtő bizottság, Fémközpont stb. Ebben az évben konszontot ránk az oroszországi forradalom, majd ezt követte a vörös-uralom és a román megszállás szomorú korszaka. A forradalmi időkak jegyzőkönyvei azonban dicsegetes mérséklettel tanúsítanak az eszényekkel szemben. Ezekben a jegyzőkönyvekben alig van nyoma annak, hogy a rendes testületi kérdések és ügyek mellett politikai kérdésekkel is foglalkoztak volna.

1921.zept. 5-én az elhunyt Pekelniczky László testületi jegyző érdemeit jegyzőkönyvben örökítette meg az előjáróság.

1923. március 18-án pedig Halama Bertalant és Sike Istvánt választotta meg az előjáróság a testület dísztagjává az ipartestület fejlesztése és nagyüzetei körül kifejtett érdemei elismeréséeképen. Az erről szóló díszoklevelet ünnepélyes keretek között adták át az unnepeknek.

1924-ben újból felvetődött a létesítendő testületi székház ügye, amennyiben Vass János aelőnk április 24-én indítványozta, hogy a testület vegyen székhatást. A szükségesség ország fedezésére házrészegyek kibocsátását javasolta.

1925. január 25-én dr. Hanzély Ferenc, testületi ügyész bejelentette, hogy tervezett közéleti székház és iparbank létesítésére. E tervezetet a március 15-én tartott rendkívüli közgyűlésen ismerette Rózler György elnök.

Június 17-én iparosgyűlést tartottak az iparosok selyves gazdasági helyzete miatt. E gyűlésen határozati javaslatot fogadtak el az építkezések sürgős megindításáról, a kőterhek könyvísítéséről, a hitelrédés megoldásáról, a beteggyógyászati sörékek orvoslásáról, a jogosulatlan iparüzés megállításáról és a tanoncköltségi előbeírás megváltoztatásáról.

1926. okt. 17-én tartott rendkívüli közgyűlés módosította az alapszabályokat.

1927-ben újból a székházgyűllőközlője az iparosoktól. Január 16-án Pück Jenő javasolta az Orsók-féle ház felrakoztatás megvételté székház-céljaira. A jan. 29-én tartott gyűlésben védte Buják József azt javasolja, hogy a ház másik felét is vegyék át a tulajdonosoktól. A gyűlés így is határozott. A ház egyik felét dr. Stricher Jenő ügyvédől 44 millió koronáért vette meg az iparistület, a másik felét pedig 2899 pengőért, ugyancsak árverésen.

1928. február 22-én a 41. közgyűlés már saját helyiségében, illetve székházban tartotta meg az iparistületet. Az a napon tartott előjárásai gyűlési jegyzőkönyvi közönetelt szavazott Kaluzsa Kálmán főjegyző, iparistületi bírósáknak azon nemcs cselekedetéről, hogy a fűtőház-iparosok számára 400 pengő kiutalással lehetővé tette szabványai taufolyam tartását. Június hó 24-én elhatározta a rendkívüli közgyűlés, hogy a székházban iparosok léteit, hogy a helyiségek hasznosíthatók legyenek.

1929. március 10-én fogadta el a rendkívüli közgyűlés az Iparosokról alapszabályzatot. Az Iparosokról november 3-án nyitották meg dísztoros vácsony keretében. November 24-én az előjárásai gyűlés közönetelt mondott Ivády Béla országgyűlési képviselőnek 5000 pengő kamatmentes államilkoncolon kieszközöléséről.

1930. január 12-én a közgyűlés elhatározta a vidék bekapcsolását az iparistületbe. A január 26-iki előjárásai gyűlés oly értelemben hozott határozatot, hogy az iparosoké nemcsak önálló iparosok, hanem segédek is lehetnek tagjai, ha az évi 4 pengő tagdíjat befizetik.

1931. január 4-én a jegyző jelenti az iparistület kibővítésével kapcsolatban, hogy Tar. Harznos, Nagybotányi és Maconka közlegék iparost bejelentették csatlakozásukat, csupán Szurdokpüspöki nem nyilatkozott még a csatlakozás tárgyában, de később Szurdokpüspöki csatlakozása is megtörtént.

*

Az iparistület elnökei voltak az elmúlt 50 év alatt: Ifj. Kepes József 1886–1888., Jardék János 1888–1891 és 1895–1903., Kelemen Károly 1891–1892., Gottlieb Lajos 1892–1895., Halama Bertalan? 1904–1910., Sike István 1910–1920., Zsék Sándor 1920–1925., Rozsler György 1925–1932., Csépe Károly 1932–1934. és Herczeg Károly 1934-től. Az iparistület jegyzői voltak: gróf Kreith Gyula ügyvéd, 1886–1896., Dankó Ferenc 1896–1897., Demecz József tanító 1897–1910., Pekelnizky László iparos 1910–1921., Halama György iparos 1921–1931., és Strémen József iparos 1931-től.

**

A Pászto és Vidéke Iparistülete jelenlegi tisztikarát alkotják az alábbi iparosok: elnök Herczeg Károly, jegyző Strémen József, az iparistületi szék-elnöke Rozsler György, alelnöke Bakalari István. Széktagok: Ruga Lajos, Földes Andor, Molnár János, Hudák Mátyas. Az iparistület előjárásainak tagjai: alelnökök Gottlieb Miklós és Löwi Andor. Pénztáros Cseri János. Háznagy Király Pál. Könyvtáros Intisztúr János. Előjárások: Pokorny Gyula, Tókei Lajos, Szabó Geregely, Balogh Árpád, Vidéki Imre, Herczeg János, Himler Mór, Káposzta Ferenc, Vasas János, Schwartz Mihály, Magyar Mihály, Bátor Pál, Dobosy Sándor, Lauerzinger József, Nagy István, Persek János, Gubala József, Illes Imre, Havlicsek Ferenc, Szappan Mihály, Számvizsgáló bizottság: Zsék Sándor, Csépe Károly, Csöszny Kálmán, Koutarilencor? Tuza Pál. Pénzbeszedő: Petrovics Ferenc. A Pászto és Vidéke Iparistülete jelenlegi összes tagjainak száma: 300. Ezek közül pásztoi 229, tari 13, maconkai 7, nagybotányi 24, hasznosi 13 és szurdokpüspöki 14.

1936. augusztus 30-án ünnepele fényes keretek között az iparistület fennállása 50. évfordulóját. Az ünnepelel megjelentek többek között: Ivády Béla v. miniszter, a pásztoi választókerület országgyűlési képviselője, vitéz Pintér József országgyűlési képviselő, vitéz Herczeg Zsigmond min. tanácsos az iparügyi miniszterium képviselőtlen, dr. Lippay István az Ipok képviselőtlen, Duvalovszky Mihály alelnök, dr. Klocsa Árpád titkár az Iparkamara képviselőtlen, ifj. Tóth Pál az Ipok képviselőtlen, Gyurky Imre és vitéz Tomosváry Imre főszolgabírók, valamint a hatvani, pásztoi, hevesi, gyngyosi, salgótarjáni iparistületek kiküldöttjei és a helybeli egyházak, iskolák, a község és a társadalmi egyesületek vezetői.

A vendégek fogadása után az ünneplő közönség a templomba vonult, ahol vitéz Pintér László szobros, országgyűlési képviselő mondott beszédet. Intenziteltet után a Hónök szoborát koszorúzza meg Gottlieb Miklós iparistületi alelnök; Sipos Magda szavalt a Dalárdá pedig a Szózatot énekelte el.

A Hónök szobránál tartott rövid kegyeletlen ünnepelel után az egész ünneplő közönség az iparistület székházába vonult, hogy részt vegyen az iparistületi jubiliáns közgyűlésen, a közgyűlés keretében Herczeg Károly iparistületi elnök köszöntötte meleg szavakkal a megejelent vendégeket. Takács József malomtulajdonos az iparistület 50 éves történetét ismertette nagy vonásokban, igen élvezetes formában. Beszéd keretében üdvözölték a jubiliáló iparistületet: Ivády Béla, a kerület közszereplőben álló országgyűlési képviselője, továbbá vitéz Herczeg Zsigmond, Duvalovszky Mihály, Gyurky Imre th. főszolgabíró, a pásztoi szolgabírói kirendelés vezetője a vármegye: alsópán megbízásából, dr. Lippay István, Tóth Pál, Harkabuz László apát-plebános, Kovács Gyula a gyngyosi iparistület elnöke és Hevesi Árpád a pásztoi Omke elnöke.

A jubiliáló egyesület tagjai közül Mojes János és Dobosy Sándort az iparügyi miniszter úr elismerő oklevéllel tüntette ki. Ugyancsak elismerő oklevelet kaptak az Iparkamartól: Gottlieb Lajos, id. Simicska József, Zsék Sándor, Himler Mór, Brazda István és Oravecz János iparosok.

A díszközgyűlés 200 tisztekes közehöz követte, délután 5 órakor pedig a nyireggházi, gyngyosi, hatvani, salgótarjáni, hevesi, apati, pásztoi, szarúki és jobbagyi kiküldötték részvételével megtartott közési értekezleten fontos iparszereket vitattak meg.

A felejteletlen jubiliumi napot este 7 órakor kezdődő nagyszerű táncmulatsággal fejezte be az iparosgyűlés.

Lézardott az első 50 év, hogy a munka és szorgalom elhozta a másodikat is s ezért mindannyian: Isten áldja a tisztas ipart!

5. Levente Egyesület.

Régebben volt még Pászton Katolikus Legényegylet és Ifjúsági Egyesület is. Az előbbi a háború kitörésével, utóbbi pedig a Levente Egyesület megalakulásával szunt meg. Egyesületeink közül ez szolgálja a leghatásosabban célt, mert célja ép testi, emelkedett lelki, tiszta erkölcs, hazafias szellemű polgárok nevelése éppen abban a korban, amelyben az ifjúság legelőgőnabb.

Az egyesületnek köteles tagja minden 12–21 éves ifjú. Eleinte sok nehézséggel kellett megküzdéni az egyesület szervezésével kapcsolatban, de később mindenképp tapasztalta ennek az intézménynek állandós nevelési hatását. Versenyeken is több ízben vett részt az egyesület szép eredményvel. 1927-ben egy értékes, 200 koteből álló, könyvtárat kapott az egyesület a község áldozatkészségéből.

Az ifjúság oktatását Csizinsky Sándor áll. tanító, vezető főoktatóval Stolmár Viktor helyettes főoktató, Alapi István, Nagy László, Vas József, Tari József, Borlai Gábor, Stolmár Aladár, Csizinsky László és Szántai Károly oktatók látják el.

6. Körök, könyvtárak; sajtó, irodalom.

Van még községünkben Othton-kör és Kaszinó, továbbá Iparoskör. Az Othton-körnek szép könyvtára is van. A községháznál van Népkönyvtár, a polgári iskolánál — illetéleg annak kezelésében — egy több mint 2000 kötetet számláló könyvtár, továbbá egy 150 kőtehből álló gazdasági népkönyvtár az elemi iskola kezelésében.

*

Pászti sőtörje sem mai keletű. A jelenlegi *Pászti Hírlapok** melynek szerkesztője Mátrai Sándor, elődei voltak: A *Pászti Kozsoly*, melyet Plathy Adorján dr. és Kemény Ödön szerkesztettek, de rövid fennállása után megszűnt. Utóda lett később az első *Pászti Hírlap* Nigrányi Ferenc szerkesztésében, de csak egy évig tartott e lap élete. 1908-ban megindult a második *Pászti Hírlap*, mint a Hatvani Hírlap melléklete. E lapot Sebők Jenő főszerkesztő, Víg Vilmos felelősségviselő és Stáhlberg József tanító, főmunkatárs szerkesztették.

*

Az irodalom lapján is találkoznak Pásztóval. Itt született 1784-ben Tittel Pál, akit pappá-szentelésé után Fischer évi éresek 1806-ban a liceum menyenyiségű tantervére nevezett ki. Négy évi tanítást itt, majd Bécsbe került, ahol a csillagászati ismeretekkel sajátította el. De járt Göttingában, Párisban és Londonban is. Egy ideig az égről csillagvizsgáló igazgatója volt, majd 1824-ben a pesti egyetem tanárává nevezték ki és egyúttal vezette a gelbergyei csillagvizsgálót is. 1831-ben halt meg. Munkáit német és latin nyelven írta s ezek a munkák külföldön jelentek meg.

*

Matuszka Mihály volt egyri apátkanonok, nem Pászti születű, de munkái tevékeny életéből 20 esztendő közöttünk éltek. 1870-ben született, 1893-ban szentelték pappá. 1904—1925-ig volt plébános. Tevékeny része volt az elemi iskola államosításában. Az ő plébánosságá alatt fatenek ki és kerítették körül a Szent Lőrinc templomot. Leginkább hitudományi munkákat írt.

Dr. Plathy Adorján orvos és földmérnök közélettel is foglalkozott. 1906-ban kb. 100 Heine-dalt fordított. Maga is írt költeményeket, melyek közül többet meg is zenésítették.

III. A nép műveltsége és szokásai

Népműveltsége sem marad az országos átlag alatt. Bár nem is oly rég még meglegedtek azall, ha a gyermek úgy ahogy elvégzte — helyesebben csak kijárta — az elemi iskola négy osztályát, ma már azonban a gyermekek nagyobb része elvégzi az elemi iskola VI. osztályát is. Az analabétki száma is örvendetesen csökkent, de az öregek között még mindig szép számmal találhatók analabétki. Nagy általánosságban földműves lakosságunk még elég maradi gondolkodást, az újításokkal nehezen barátkozik meg s az újítékkal szemben bizalmatlan. Az öltözködés terén azonban nem kívánt mértékben halad. Különösen a nők nagy ragad az a betegségre. Egy-két évtizeddel ezelőtt még jártak népviseletben, de már elhagyták a szines szalagokkal befűtött haj, a fehér ingyűzl, rózsa csizma, aranyos féltűt és helyüket ellogallja a felcipő, selyemruha stb. De nemcsak a nők hagyták el a népviseletet, hanem a férfiak is. Ahogy elszakadtak a népviseletről, úgy távoznak el öseik szokásaitól is. A régi népszokások lassan feledésbe mennek. Míg hajdanában a nők szövés-fonással foglalkoztak s így tették hangulatosabb a fonóban a hosszú téli estéket, addig ma a nő és férfi egyaránt majdnem tétlenül éli át a téli hónapokat, semmiféle háziipart nem űznek. Amíg azétek a tehetősebb család-

* Az új sajtóirány 1938. novemberében megszűnt.

dok gyermekei a házasság után is az öregekkel maradván közösen dolgoztak és gazdálkodtak a egy házhöz kerestek; ma leg többje külön válik a szülői háztól kivéve és elvive a jussot, így darabolódik el az amúgy sem nagy darab ősi föld. Kiseb lesz a birtok, de ezzel egyenes arányban nő azután a szegénység is és szaporodik a munketlenek amúgy is számottevő serege.

Az általános népszokások köztémek ugyanakkor, mint a vidék többi községeiben. Vessünk egy fűtő pillantást a meg megjelölt szokásokra!

A gyermekes születése után, rendszerint szombat délután, a baba és a komasszony elviszik a templomba, ahol a főügyemester János, József, István, Pál, Imre, Antal, Sándor, Béla stb. a lányokat pedig Mária, Erzsébet, Borbála, Ilona, Klára, Anna stb. nevre keresztelik. Ujjában, különösen a lányokat, már — úri-nevekre is keresztelik. A gyermekes azután több-kevesebb nélkülözések között felnövekedik. A nevelés szerepe túlnyomórészt az anyát illeli mináddig, míg a gyermek az iskolát el nem hagyja. Ezután a leány az anyjának, a fiú pedig az apjának segít munkájában.

A leány éltve a 16—20., a fiú pedig a 18—24. évet férjhezmenetelre, illetve házasságra gondol. Míg a szomszédok felvashban (pl. Hasznoson) az ismerkedés bő alkalmat nyújt a fonó, addig nálunk ezt a kukoricaszószó és tollfeszítő helyettesíti, de inkább egyes mulatságok alkalmával, azután a mozbán és az utcán ismerkednek meg. No meg az öregszyonyok is sokat összebörorálnak, különösen a módosabb közül. Ha az ismeretség megvan, a leány a leánygárdán napokon felkeresi szereléseit és a kikapuban féltűg elbuzogítgat, amíg azután lassan bekerül a házba is. A farsang azután meghozza a lakodalmat is. Ha netalán az idő elcsaladna és nem menne férjhez az eladó a megkötött idő alatt, akkor bizonyos lehet abban, hogy hamuszózerdén este udvarfán — kifestést dobna a kártevő vendő ismerőst. Az esküvő előtt nap estején a menyasszony lejátját, kelengyétjét kocsin, hangos öngömbön viszik a leány házhöz. Előzőleg azonban jól megnézik, hogy nem vették-e ki a kerékszőzöt, mert ez is megalak néha. Másnap — rendszerint a délutáni órákban — megtájtják az esküvőt. A násznép csendben, méltóságteljesen halad az utcán. A nászhaloma a módhoz mérten dús, vagy szerényebb. Az egyes fogtsókat a vőfély mondóckája vezeti be. Azután vígadnak reggelig. Éjféltőlban "hérszt" tartanak, aza a lányos ház vendégei folkerekednek és ellátogatnak a völgyeházyhoz. Ha azután később a boldog, de sószor igen szűkdelmes élet alkonya elkövetkezik, a szentegésk sjtato felvétele után Isten aka tudában megnyugodva megte az égi családhöz. A hozzátartozók elcsináják csendben, fájdalommal, nem úgy mint pl. Hasznoson, hol a hitves kötelessége, hogy elcsinaja mindenki által hallhatóan az elhunyt minden jó tulajdonságát.

Ismeretbebb szokások még: a belehemjárás, farsangi mulatság, három királyok köszöntése, husvét öntözökése, májfájdítás, szreti mulatság, névnap köszöntés és újvíz köszöntés. Ha valami névnap közeledik, akkor az előestéjen néhány gyermek csoportba verődve énekel az ablak alatt:

Ragyog a nap sugarával,
Tiszta lényivék.
Csillagok felderülnek,
Hova menesz kerülnek.
Ez a híres Szent János is
Viszi lárúját.

Ez a jókívánás azonban csak addig érvényes, míg a köszöntőknek adnak valamit. Ha utes kézzel kell távozniok, akkor van még folytatása is a versnek. De ezt már zaladva mondják:

Szent Jánosnak érdeme,

Édesdeden veregeti
Kedves unját;
A jó Isten éltesse.
Tetti, lelki földával
Szerencsétlenség.

Fusson ki a két szemé.

Mi tagadás, ez egy kisé izléstelen befejezése az ünnepi köszöntésnek. Érdekes, hogy pl. a szomszéd Hasznoson még a disznóölést is köszöntik a gyermekek a következő néfával egy kis maradék hurka reményében:

Megdőglöte-e az a disznó,
Aki megölték?
Marad-e a hurkjából?
Adjanak egyet!

Mer má hónap pinteke lesz,
A maradék nem jó lesz.
Fülit, farkát a papoknak,
Hurkjáit a diákoknak.

Kardosnyokor szokásos a betlehemijárás. Or-hat gyermek összedül és az adventi estéken házról-házra járva viszik a rendszerint kórtornyú betlehemet. Ujabban felnöttek is járnak a betlehemmel s bejárják a környék falvait is. Amíg a muliban a gyermekek egyik kedves szórakozása volt ez a szokás, addig lassan ez is keresetelőzések lesz. A betlehemijárás, miután megkerdezik: szabad-e bemenni a betlehemmel? engedélyt nyerve, betérnek a lakásba. A szobába, ahol a betlehemi játeket szokásokoznak előadni, csak a 2 angyal megy be a betlehemmel, a többiek: pásztorok és az öreg, kint maradnak.

A betlehemi játékek a következőképen folynak le:

Angyalok (énekelnék):
Nagy örömet és vígasságot hirdetünk,
Mer ma Jézus született Betlehembe.
Pásztorok (kint énekelnek):

Születék az Ur-Jézus, néki örvendezünk
Szép új dicsőíreteket néki vígan zengünk

Pásztorok, csordások
Mind elflattak a források.
De gyönyörű ez az éjjele,
Bárcsak tekintsünk itt széjjel.
Uljünk a tűznek melegin,
Majd lesz kántunk olyan legény,
Aki a hiedget ájja.

Egy ingbe, egy gatyába.
Nosza tehát jó Pásztorok
Gyerünk a városba.
Lassan mennünk, fel ne köccsük,
Jézust a jászolba.
Úgy, úgy, úgy áldott kis Jézus alugy,
Áldott kis Jézus alugy.

I. pásztor (bejön):
De szörnyű hideg vót, a mai napig mindég,
Amióta élek, ilyet nem értem még.

Nem tudom, kik a szabadba hának,
Hogy számolnak le a nyájjal

II. pásztor (bejön):
Biz ócsém, értem má hiedget,
De még ilyet keveset.
Az öreg Koridon igen soká jár
Gyere be öreg!
Az öreg (bejön):

Talán má a farkasok széjjel is szagatták,
Farkast emlegetünk kerte alatt kújjog,
Talán má az öreg Koridon is itt decorog.

Hopp Isten, jó napot,
Má én is itt vagyok,
Csak annyit mondatok,
Hogy igen öreg vagyok.
Sok utazásimba bocskorom elkopott.

A nagy hiedpekek lábaim elfagyott:
De azé annyit mondatok,
Igen éhes vagyok,
Jancsi bojtárral
Megennék egy juhot.

Jancsi, Pista fiam, nincs-e valami baj a jubok között?
I. pásztor:
Enyéim kőzt nincs, a vadak a juhokat igen kerülgették, védelmére vót két kutyám,
aki a vadnak a ballfült leharapta.

II. pásztor:
Enyéim kőzt sincsen Bukkos-bérc mellett; kilenc gidám alatt meghagyom a tarkát,
lesz nyájának hete. Feküdjünk öreg, míg a hajnali csillag fel nem kel! (Le-feksznek.)

Angyalok (énekelnék):

Kejjetek fel pásztorok, pásztorok,
Nagy örömet hirdetünk,
Mer ma Jézus született,
Kí megvándoltott.

I. pásztor (főkel s)
Uccu te bojtár, ugorj a talpadra,
Ne legyen semmi gondod a nyájadra.
Feksz a dombocskán
Amint egy báránykád,

Egy szűnek méhéből,
Szűzen szült vértéből,
Megváltó Istennek
Ale, alelaja.

Vesd válladra,
Vidd el a Jézusnak,
Kegyes Megváltónknak
Betlehembe.

II. pásztor (főkel s együtt énekelnek):
Pásztorok menjünk fel,
Hamar induljunk el,
Betlehem városába,
Rongyos látlócskákba,
Sietünk, ne késztünk,
Hogy még ezen éjjele
Oda érhesünk!

Mi Urunknak tiszteletet tehesünk.
O szegény de fázik,
Könnyűtől ázók,
Nincsen sem párnája,
Se cifra nyoszolyája,
Csak széna, meg szalma,
Barmok szája lehelete kályhájá.

I. pásztor: Kéj fel öreg, megvünk Betlehembe!
Öreg: Hova?
I. pásztor: Betlehembe a kis Jézust imádni.
I. és II. angyal:

Hoztam Fölségednek egy pár galambocskát,
Oj szelidet, oj ártatlant, min Te vagy.

Udvözölj kis Jézus világot megváltója,
Mennyeik és földnek teremő szent ura.

Hoztam Fölségednek egy pár báránykád,
Oj szelidet, oj ártatlant, min Te vagy.

I. és II. pásztor:
Udvözölj kis Jézus világot megváltója,
Mennyeik és földnek teremő szent ura.

Hoztam Fölségednek egy darab túró,
Sokkal jobb mint a tavaji vót.

Öreg:
Udvözölj kis Jézus világot megváltója,
Mennyeik és földnek teremő szent ura.

Hoztam Fölségednek az öreg meg táncol):
Mi torkunkot megkenné,
U, ó, büntesse meg a falu,
Aki ojan fosvány,
Urújjon ki a komrája
És a komra ósvány.

I. és II. pásztor (énekelnék, az öreg meg táncol):
Ó, ó, ó, ódal kőbátz szalonna,
Pásztoroknak jó vóna,
Ha a gazdasszony anna.
E, é, egy kulacs bor mellé,
Mi vóna jobb enné.

Vág egy darab szalonált.
A pásztorok számára.

I. pásztor:
Látom a gazdát,
Fém a varsgát,
Szalad a komrába,
II. pásztor:

Ennaggy fekete ártánt.
Én fogtam a fülit,
Én meg a farkát,
Én fogtam a lábát.

Jó gazda a, pajtás,
Adhat is a kőbátz.
Tennap öleik a szomszédba
I. pásztor:
Öreg:

Mind énekelnek:
Mennyből az angyal,
Legyütt hozzátok
Pásztorok, pásztorok.

Hogy Betlehembe,
Sietve menvén,
Lásátok, lásátok.

